

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА**

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

КОНОНЕНКО ДМИТРО ВІКТОРОВИЧ

УДК 342.9(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ
КОМУНІКАЦІЙ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **Д. В. Кононенко**

Науковий керівник: **Муравйова Ірина Анатоліївна**, кандидат юридичних наук, доцент

Київ–2025

АНОТАЦІЯ

Кононенко Д.В. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягало в тому, щоб з'ясувати сутність та розкрити особливості адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, а також спираючись на позитивний вітчизняний та зарубіжний досвід, надати пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює відносини у досліджуваній сфері суспільного життя. За результатами роботи напрацьовано низку науково-практичних висновків і рекомендацій.

Аргументовано, що електронна комунікація - це вид взаємодії двох чи більше сторін, який виражено у систематизованому процесі приймання-передачі інформації будь-якого типу чи змісту у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою спеціальних технічних (цифрових) засобів, пристроїв, програмного забезпечення, тощо.

Зроблено висновок про те, що державна політика у сферах електронних комунікацій – це нормативно-врегульований, формалізований, послідовний та цілеспрямований вектор (напрямок) діяльності спеціально уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень, спрямований на забезпечення ефективного державного регулювання, а також сталого розвитку електронних комунікацій в Україні відповідно до потреб та інтересів суспільства.

З'ясовано, що під принципами формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій слід розуміти систему абстрагованих в нормативно-правовому матеріалі основоположних правил, керівних ідей, фундаментальних засад, у чіткій відповідності до яких здійснюється формування та реалізація діяльності уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень щодо забезпечення ефективного державного регулювання та розвитку досліджуваної сфери суспільного життя.

Доведено, що захист прав та свобод людини і розвитку нації, як принцип формування та реалізація державної політики в сферах електронних комунікацій, передусім, націлюється на забезпечення та гарантування прав та свобод людини і громадянина в питаннях вільного обміну інформацією, використання інформаційних, телекомунікаційних мереж, міжособистісного спілкування і взаємодії, вираження своїх думок, тощо. Крім цього, подібна політика має передбачати різноманітну методологію захисту інтересів громадськості в зазначеній царині.

Доведено, що метою формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій є публічно-правове упорядкування та координація суспільної діяльності, пов'язаної із використанням технологій для передачі інформації у вигляді електромагнітних сигналів, а також створення умов та безпосереднього удосконалення сфер електронних комунікацій в технічному, економічному, юридичному та іншому планах.

Констатовано, що нормативно-правове регулювання державної політики в сферах електронних комунікацій ґрунтується на розгалуженій системі юридичних документів, які включають в себе Конституцію України, законодавчі, а також підзаконні акти Кабінету Міністрів України та інших уповноважених органів державної влади. Дана система нормативних актів ієрархічна, а кожний її рівень уточнює норми закладені на попередньому, на підставі чого вибудовується механізм реалізації права та упорядкування

суспільно-правових відносин, що виникають в процесі реалізації відповідної політики.

Аргументовано, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – це система взаємопов’язаних адміністративно-правових засобів, інструментів, а також інших складових, за допомогою яких держава упорядковує процеси формування та проведення державної політики у відповідній сфері, реалізуючи таким чином покладені на неї завдання та функції. До ключових елементів відповідного механізму віднесено: суб’єктів проведення політики, адміністративно-правові форми і методи їх публічної владної діяльності, а також адміністративно-правові інститути, які забезпечують реалізацію відповідного державного курсу.

З’ясовано, суб’єкти формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій - це носії спеціальних публічних повноважень, здійснюючі які вони будують та приводять до дії державний курс із розвитку, удосконалення, регулювання та управління сектором електронних комунікацій на території України.

Доведено, що адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – це система публічно-владних, управлінсько-розпорядчих, регламентованих нормами адміністративного права дій, заходів та операцій, які вчиняються уповноваженими адміністративними органами з метою забезпечення і захисту прав, свобод, законних інтересів громадськості і держави в сфері проведення державної політики, пов’язаної з використанням та розвитком електронних комунікацій в державі. Жорсткий формалізм та чіткі вимоги до змісту адміністративних процедур говорять про те, що далеко не кожний різновид діяльності суб’єктів владних повноважень можливо до них віднести.

Під адміністративно-правовими формами реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій запропоновано розуміти визначний

нормами адміністративного права зовнішній прояв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на досягнення кінцевої мети політики держави у досліджуваній сфері суспільного життя.

Узагальнено, що нормотворчість є ключовою формою реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, адже саме за її допомогою вбачається можливим сформулювати нормативне підґрунтя для здійснення відповідної діяльності. Саме через неї здійснюється розробка, прийняття, зміна або скасування нормативно-правових актів різної юридичної сили, які регулюють відносини між учасниками ринку, встановлюють вимоги до якості послуг, порядок ліцензування, стандарти технічної безпеки та захисту персональних даних, тощо.

Обґрунтовано, що індивідуальні акти є особливою формою адміністративної діяльності, яка дозволяє органам виконавчої влади враховувати конкретні обставини та адаптувати загальні правові норми до окремих ситуацій у сфері електронних комунікацій. Такі акти видаються, наприклад, при наданні дозволів на використання радіочастотного ресурсу, встановленні умов ведення діяльності на окремих ринках, накладенні санкцій за порушення законодавства, приписів щодо усунення порушень. Вони мають індивідуальний, адресний характер, але базуються на загальних нормативно-правових засадах.

Зазначено, що методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій представляють собою сукупність визначених нормами чинного законодавства прийомів, інструментів та засобів, які використовуються спеціально уповноваженими органами державної влади з метою фактичного втілення у життя форм здійснення відповідної діяльності. Серед вказаних методів виділено: переконання; примус; нагляду і контролю; дозволу і заборон; та інформаційний метод.

Акцентовано увагу на тому, що політика США у сфері електронних комунікацій характеризується високим рівнем децентралізації, активній ролі

приватного сектору та мінімальному прямому втручанні держави у функціонування цього ринку. Державне регулювання здійснюється, переважно, Федеральною комісією зі зв'язку (FCC), яка не лише встановлює стандарти та правила, але й виконує функції нагляду та ліцензування. Значну увагу приділено питанням цифрового розриву — в США діють численні програми з розширення доступу до широкосмугового інтернету в сільській місцевості, малозабезпечених громадах та освітніх закладах.

Встановлено, що досвід Китаю у формуванні та реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій є особливо цікавим через його системний, стратегічно спланований і, водночас, жорстко контрольований підхід. Китай демонструє модель, в якій розвиток цифрової інфраструктури відбувається під безпосереднім керівництвом держави, що дозволяє реалізовувати масштабні ініціативи в рекордно короткі терміни. Центральна влада розглядає сферу електронних комунікацій не лише як економічний ресурс, але й як інструмент політичного управління, національної безпеки та соціального контролю.

Запропоновано доопрацювати «Стратегію розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року», в якій слід: по-перше, переглянути питанням підвищення стійкості інфраструктури (зокрема хмарних сервісів, ЦОДів, 4G-мереж) до гібридних атак; по-друге, забезпечити врахування регіональних особливостей при проведенні державної політики у сфері електронних комунікацій, зокрема створити умови для стабільного та безперервного доступу до мережі Інтернет в регіонах, які є прифронтовими; по-третє, прискорити цифрову інклюзію; по-четверте, впровадити стимули для залучення іноземного капіталу в розбудову телеком-мереж (наприклад: податкові пільги, спрощення ліцензійних процедур); по-п'яте, створити програми розвитку національного людського капіталу у сфері телекомунікацій — інженери, системні архітектори, фахівці з безпеки.

З метою доопрацювання Закону України «Про електронні комунікації». запропоновано: а) посилити гарантії діяльності, а також самостійності у прийнятті рішень регулятора; б) переглянути механізми цінового регулювання, а також здійснити коригування питання щодо встановлення цін на собівартість продукції; в) обмежити обсяг зберігання особистих даних: визначити чіткий перелік і строки зберігання, запровадити жорсткіші гарантії захисту даних користувача; тощо.

Наголошено, що вдосконалення кібербезпеки в контексті покращення правових та організаційних засад формування і реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій вимагає системного, комплексного підходу, що враховує як технологічну, так і інституційну складові. Передусім, необхідним є створення дієвого механізму координації між усіма суб'єктами, відповідальними за кібербезпеку, включаючи органи державної влади, регуляторів, операторів електронних комунікацій, а також представників приватного сектору. Для цього слід забезпечити належний рівень організаційної спроможності — посилити кадрову та технічну забезпеченість профільних державних структур, а також розширити можливості аналітичного моніторингу та оперативного реагування на загрози в реальному часі.

Ключові слова: державна політика, формування, реалізація, електронні комунікації, воєнний стан, мета, завдання, принципи, нормативно-правове регулювання, адміністративне право, адміністративно-правовий механізм, суб'єкти, адміністративно-правовий статус, адміністративні процедури, адміністративно-правові форми, методи, зарубіжний досвід, удосконалення, правові засади, організаційні засади.

SUMMARY

Kononenko D.V. Administrative and Legal Framework for the Formation and Implementation of State Policy in the Field of Electronic Communications. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of juridical science in specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The dissertation provides a theoretical generalization and proposes a novel solution to a scientific problem, namely the clarification of the essence and the identification of specific features of the administrative and legal framework for the formation and implementation of state policy in the field of electronic communications. Based on both domestic and international positive experience, the work also formulates proposals and recommendations aimed at improving the administrative legislation governing relations in the relevant sphere of public life. The research yields a set of scientific and practical conclusions and recommendations.

It is argued that electronic communication is a type of interaction between two or more parties, manifested in a systematic process of transmitting and receiving information of any type or content in the form of electromagnetic signals using specific technical (digital) means, devices, software, etc.

The dissertation concludes that state policy in the field of electronic communications is a normatively regulated, formalized, consistent, and purposeful vector of activity carried out by specially authorized public authorities. It is aimed at ensuring effective state regulation and sustainable development of electronic communications in Ukraine in accordance with the needs and interests of society.

It is established that the principles of formation and implementation of state policy in the field of electronic communications should be understood as a system of fundamental rules, guiding ideas, and foundational principles abstracted in legal

norms. These principles form the normative basis according to which the authorized public authorities operate in ensuring effective regulation and development of the relevant area of public life.

The research demonstrates that the protection of human rights and freedoms and the development of the nation, as a principle of state policy in the field of electronic communications, is primarily aimed at securing and guaranteeing the rights and freedoms of individuals and citizens in matters of free information exchange, use of information and telecommunication networks, interpersonal communication and interaction, and freedom of expression. Furthermore, such policy must include a diverse methodology for protecting public interests in this sphere.

It is proven that the objective of forming and implementing state policy in the field of electronic communications is to provide public-law structuring and coordination of societal activity related to the use of technologies for transmitting information in the form of electromagnetic signals, as well as to create the conditions for and directly improve the sector of electronic communications in technical, economic, legal, and other dimensions.

It is stated that the legal regulation of state policy in the field of electronic communications is based on a comprehensive system of legal instruments, including the Constitution of Ukraine, legislative acts, and subordinate regulations adopted by the Cabinet of Ministers of Ukraine and other authorized state bodies. This system of legal acts is hierarchical in nature, with each level clarifying the provisions set forth by the preceding one. This forms the basis for the implementation mechanism of the law and the organization of socio-legal relations arising in the process of executing the respective policy.

It is substantiated that the administrative and legal mechanism for the formation and implementation of state policy in the field of electronic communications is a system of interrelated administrative and legal means, instruments, and other components through which the state organizes the processes

of policy formulation and implementation in the relevant domain, thereby fulfilling its assigned tasks and functions. The key elements of this mechanism include: policy-making actors, administrative and legal forms and methods of their public authority activities, as well as administrative and legal institutions that ensure the implementation of the respective state policy.

It is established that the actors involved in the formation and implementation of state policy in the field of electronic communications are holders of special public powers, who, in exercising these powers, design and enforce the state's course of action aimed at the development, improvement, regulation, and management of the electronic communications sector within the territory of Ukraine.

The research proves that the administrative procedures for the formation and implementation of state policy in the field of electronic communications are a system of public-authority, managerial and regulatory actions, measures, and operations governed by administrative law norms and carried out by authorized administrative bodies. These procedures aim to ensure and protect the rights, freedoms, and legitimate interests of the public and the state in matters of policy implementation related to the use and development of electronic communications. The strict formalism and clearly defined requirements for the content of administrative procedures demonstrate that not every type of activity carried out by public authorities can be classified as such.

The dissertation proposes that administrative and legal forms of state policy implementation in the field of electronic communications should be understood as the legally defined external expressions of practical activities of specially authorized entities, which are aimed at achieving the ultimate objectives of state policy in the studied sphere of public life.

It is summarized that rule-making is the key form of state policy implementation in the field of electronic communications, as it allows for the formulation of a normative basis for relevant activities. Through rule-making, legal

acts of various legal force are developed, adopted, amended, or repealed—acts that regulate relations among market participants, set quality standards for services, establish licensing procedures, technical safety requirements, personal data protection standards, and more.

It is argued that individual administrative acts represent a specific form of administrative activity that enables executive authorities to consider concrete circumstances and adapt general legal norms to particular situations within the sphere of electronic communications. Such acts are issued, for example, when granting permissions for the use of radio frequency resources, determining conditions for operating in certain markets, imposing sanctions for violations of legislation, or issuing prescriptions to eliminate violations. These acts have an individual and targeted character, but are based on general legal provisions.

It is noted that the methods of implementing state policy in the field of electronic communications comprise a set of techniques, tools, and means established by applicable legislation and employed by specially authorized public authorities for the actual execution of policy-related activities. The following methods are identified: persuasion; coercion; supervision and control; permission and prohibition; and the informational method.

Attention is drawn to the fact that U.S. policy in the field of electronic communications is characterized by a high level of decentralization, the active role of the private sector, and minimal direct state interference in the functioning of the market. Governmental regulation is primarily carried out by the Federal Communications Commission (FCC), which not only sets standards and rules but also performs oversight and licensing functions. Considerable attention is devoted to addressing the digital divide—numerous federal programs in the U.S. aim to expand broadband Internet access in rural areas, underserved communities, and educational institutions.

It is established that China's experience in the formation and implementation of state policy in the field of electronic communications is particularly noteworthy

due to its systemic, strategically planned, and tightly controlled approach. China demonstrates a model in which the development of digital infrastructure is carried out under the direct supervision of the state, enabling the implementation of large-scale initiatives within record timeframes. The central government views the electronic communications sector not only as an economic asset but also as an instrument of political governance, national security, and social control.

It is proposed to revise and improve the Strategy for the Development of the Electronic Communications Sector of Ukraine until 2030, which should include: 1) a review of infrastructure resilience, especially cloud services, data centers, and 4G networks, in the context of hybrid threats; 2) ensuring that regional specificities are taken into account in the implementation of state policy in the field of electronic communications, in particular by creating conditions for stable and uninterrupted Internet access in frontline regions; 3) accelerating digital inclusion; 4) introducing incentives to attract foreign investment in the development of telecommunications networks (e.g., tax benefits, simplified licensing procedures); 5) launching programs for the development of national human capital in the telecommunications sector-training engineers, systems architects, and cybersecurity professionals.

In order to improve the Law of Ukraine «On Electronic Communications», the following recommendations are proposed: a) strengthen guarantees of the regulator's activities and decision-making independence; b) review pricing regulation mechanisms and adjust provisions related to cost-based pricing; c) limit the scope of personal data retention by defining a clear list and timeframe for data storage, and introduce stronger user data protection safeguards; and so forth.

It is emphasized that enhancing cybersecurity, as part of improving the legal and organizational foundations for the formation and implementation of state policy in the field of electronic communications, requires a systemic and comprehensive approach that takes into account both technological and institutional components. Primarily, it is necessary to establish an effective

coordination mechanism among all entities responsible for cybersecurity, including state authorities, regulatory bodies, electronic communications operators, and private sector representatives. To this end, it is essential to ensure an adequate level of organizational capacity—strengthening human and technical resources of relevant public institutions and expanding their capabilities in analytical monitoring and rapid response to threats in real time.

Keywords: state policy, formation, implementation, electronic communications, martial law, objective, tasks, principles, legal regulation, administrative law, administrative and legal mechanism, actors, administrative and legal status, administrative procedures, administrative and legal forms, methods, foreign experience, improvement, legal foundations, organizational foundations.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кононенко Д. В. Принципи формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Юридична наука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 176–181.
2. Кононенко Д. В. Адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 827–829.
3. Кононенко Д. В. До характеристики системи нормативно-правового регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій. *Право і суспільство*. 2024. № 5. С. 895–900.
4. Кононенко Д. В. Сутність та зміст державної політики у сферах електронних комунікацій. *KELM*. 2024. № 7 (67). Р. 325–329 (Республіка Польща).
5. Кононенко Д. В. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 3. С. 306–310.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кононенко Д. В. Міжнародно-правові засади державної політики у сферах електронних комунікацій. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.)*. Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.
7. Кононенко Д. В. Стан формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій в умовах воєнного стану. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.)*. Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 121–123.

8. Кононенко Д. В. Мета та завдання формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 144–146.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	28
1.1. Поняття та стан формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій в умовах воєнного стану	28
1.2. Мета, завдання та принципи формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій	44
1.3. Нормативно-правове регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій та місце у ньому норм адміністративного права	59
Висновки до розділу 1	74
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	80
2.1. Поняття та структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.....	80
2.2. Суб'єкти формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій та особливості їх адміністративно-правового статусу	92
2.3. Адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій	110
2.4. Адміністративно-правові форми та методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій	125

Висновки до розділу 2	138
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	144
3.1. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій та можливості його використання у сучасних українських реаліях.....	144
3.2. Напрями вдосконалення правових та організаційних засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.....	161
Висновки до розділу 3	177
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ	216

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Електронні комунікації відіграють ключову роль у сучасному інформаційному суспільстві, забезпечуючи ефективний обмін даними, інтеграцію інформаційних систем, розвиток цифрової економіки та формування нових моделей соціальної взаємодії. Вони стали фундаментом для функціонування не лише приватного сектору, а й державного управління, безпеки, освіти, охорони здоров'я та багатьох інших сфер суспільного життя. Стрімкий розвиток технологій, зокрема мобільного зв'язку, інтернету речей, хмарних сервісів і мережі 5G, створює нові виклики та можливості, які потребують системного і своєчасного реагування з боку держави. З огляду на викладене, особливого значення набуває ефективна та результативна державна політика у сфері електронних комунікацій, яка має бути спрямована на створення умов для сталого розвитку цифрової інфраструктури, забезпечення доступності та якості послуг для громадян і бізнесу, захисту національних інтересів, інформаційної безпеки, а також на інтеграцію в глобальний цифровий простір. Формування та реалізація такої політики має будуватись на ефективній і результативній системі відповідних адміністративно-правових засад.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окремі проблемні питання, пов'язані із функціонуванням сфери електронних комунікацій, у своїх наукових працях розглядали: Є. С. Артюхов, В. М. Бебик, О. М. Вінник, Ю. В. Гаруст, Є. А. Гетьман, О. В. Джафарова, Є. В. Дуліба, О.Ю. Дрозд, Ю. Г. Запорожченко, С. І. Крук, В. І. Курило, К.М. Куркова, О. О. Кучеренко, В. Г. Лихолоб, Л. І. Луценко-Миськів, А. А. Манжула, І. М. Міцук, І.А. Муравйова, В.Ю. Оксін, М. Г. Осокін, А. В. Осокіна, О. В. Радченко, Л. Б. Романюк, Є. Ю. Соболев, Л. В. Сорока, В. І. Тернопільська, Л. М. Харченко, Р. В. Шаповал, С. О. Шатрава та багато інших. Водночас,

попри значний теоретичний доробок, у науковій літературі недостатньо опрацьованим залишається питання адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.

Отже, наявність прогалин і недоліків правового й організаційного характеру, пов'язаних із формуванням та реалізацією державної політики у сферах електронних комунікацій, а також відсутність комплексних монографічних досліджень, присвячених вказаній проблематиці, обумовлюють актуальність і своєчасність дисертаційного дослідження, присвяченого комплексному вивченню питання адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується з положеннями: Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р; Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року та плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 4 червня 2025 року № 546-р. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права на тему «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, а також, спираючись на позитивний вітчизняний і зарубіжний досвід, надати пропозиції та рекомендації,

спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює відносини у досліджуваній сфері суспільного життя.

Досягнення поставленої мети зумовлює необхідність реалізації таких завдань:

- удосконалити поняття та схарактеризувати стан формування і реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій в умовах воєнного стану;

- з'ясувати мету, розкрити завдання, принципи формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій;

- проаналізувати нормативно-правове регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій та визначити місце в ньому норм адміністративного права;

- визначити поняття та розкрити структуру адміністративно-правового механізму формування і реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій;

- встановити коло суб'єктів формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, з'ясувати особливості їх адміністративно-правового статусу;

- розкрити адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій;

- виокремити адміністративно-правові форми й методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій;

- узагальнити зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій та опрацювати можливості його використання в сучасних українських реаліях;

- запропонувати напрями вдосконалення правових та організаційних засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у процесі формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.

Методи дисертаційного дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становлять як загальні, так і спеціальні методи наукового пізнання. Так, *логіко-семантичний* і *структурно-логічний* методи використано з метою вдосконалення поняття та розкриття стану формування й реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій в умовах воєнного стану (підрозділ 1.1); визначення поняття та з'ясування структури адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій (підрозділ 2.1). З'ясувати мету, завдання та принципи формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій (підрозділ 1.2) дозволив *аналітичний* метод. Метод *документального аналізу* дав змогу розкрити нормативно-правове регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій, визначити місце в ньому норм адміністративного права (підрозділ 1.3), а також надати характеристику адміністративним процедурам формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій (підрозділ 2.3). Метод *класифікації*, а також *системно-функціональний* метод було використано для того, щоб окреслити коло суб'єктів формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій та виділити особливості їх адміністративно-правового статусу (підрозділ 2.2), а також виокремити адміністративно-правові форми й методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій (підрозділ 2.4). Узагальненню зарубіжного досвіду формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій та опрацюванню можливостей його використання в сучасних українських

реаліях (підрозділ 3.1) сприяв *порівняльно-правовий* метод. З'ясувати напрями вдосконалення правових та організаційних засад формування і реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій (підрозділ 3.2) вдалося за допомогою методів *моделювання* та *прогнозування*.

Нормативно-правовим підґрунтям дослідження є Конституція України, ратифіковані у встановленому законом порядку міжнародні договори й угоди, а також низка законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, норми яких спрямовані на закріплення нормативно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій.

Науково-теоретичне підґрунтя становлять праці фахівців адміністративного, конституційного права, а також інших галузевих дисциплін. Крім того, опрацьовано дослідження представників інших наукових дисциплін, зокрема теорії держави і права, соціології, філософії.

Інформаційну й емпіричну основу дослідження становлять публікації в науково-періодичних виданнях, довідкові матеріали тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є однією з перших спроб, після початку повномасштабного вторгнення, з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, на основі чого надати науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, норми якого регулюють відповідні суспільні відносини. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, основні з них такі:

вперше:

– виокремлено принцип захисту прав та свобод людини і розвитку нації як принцип формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, на основі чого зазначено, що вказана засада передусім спрямована на забезпечення та гарантування прав і свобод людини та громадянина в питаннях вільного обміну інформацією, використання інформаційних, телекомунікаційних мереж, міжособистісного спілкування та взаємодії, вираження власних думок;

– здійснено класифікацію завдань формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій за такими критеріями: 1) залежно від змістового наповнення: а) соціально-економічні; б) технічні; в) безпекові; 2) за спрямованістю – такі, що орієнтовані на: а) державний сектор; б) фізичних осіб-споживачів; в) суб'єктів підприємницької діяльності; г) іноземних партнерів; 3) за часом реалізації: а) короткострокові; б) середньострокові; в) довгострокові;

– систематизовано недоліки формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, які запропоновано поділити на: 1) законодавчі: наявність недоліків правозастосовного характеру в Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року; систематичне відставання нормативної бази від технологічного розвитку та позитивних світових тенденцій; недостатня гармонізація українського законодавства в досліджуваній сфері з правом Європейського Союзу; нечітке розмежування адміністративно-правового статусу суб'єктів, що відповідають за формування та реалізацію відповідної політики; недостатня регламентація питань кібербезпеки; 2) організаційні: недостатня кадрова, фінансова та технічна спроможність органів, відповідальних за реалізацію досліджуваної політики; низький рівень незалежності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій; відсутність ефективних механізмів державно-приватного партнерства; високий рівень

корупції та бюрократичні перепони під час отримання дозволів, погоджень, доступу до інфраструктури, що сповільнює розвиток сфери електронних комунікацій; недостатній моніторинг і контроль за реалізацією відповідного напрямку державної політики;

удосконалено:

- визначення поняття «електронна комунікація», яке запропоновано тлумачити як вид взаємодії двох чи більше сторін, який виражено в систематизованому процесі приймання-передачі інформації будь-якого типу чи змісту у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою спеціальних технічних (цифрових) засобів, пристроїв, програмного забезпечення;

- науковий підхід до визначення поняття суб'єктів формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, які запропоновано тлумачити як носіїв спеціальних публічних повноважень, здійснюючи які вони будують та приводять до дії державний курс з розвитку, вдосконалення, врегулювання та управління сектором електронних комунікацій на території України;

дістало подальшого розвитку:

- обґрунтування наукової позиції про те, що досвід Китаю у формуванні та реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій є особливо цікавим через його системний, стратегічно спланований і водночас жорстко контрольований підхід, адже: а) ця країна демонструє модель, у якій розвиток цифрової інфраструктури відбувається під безпосереднім керівництвом держави, що дозволяє реалізовувати масштабні ініціативи в рекордно стислі строки; б) центральна влада розглядає сферу електронних комунікацій не лише як економічний ресурс, а й як інструмент політичного управління, національної безпеки та соціального контролю;

- твердження про те, що сучасний стан системи нормативно-правового регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій в Україні слід оцінити досить неоднозначно, адже, з одного боку,

розгалужений нормативно-правовий матеріал і наявність профільного закону засвідчують, що вказаному питанню приділяється досить багато уваги з боку законодавця (останніми роками спостерігається поступова модернізація законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу, особливо в контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС), проте, з іншого боку, нормативно-правова база все ще залишається досить фрагментарною та потребує подальшого вдосконалення, зокрема з огляду на виклики, пов'язані з реалізацією положень чинного законодавства на практиці, а також із відставанням підзаконних актів від потреб ринку;

– тлумачення поняття «адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій», яким запропоновано розуміти систему взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, інструментів, а також інших складових, за допомогою яких держава впорядковує процеси формування та проведення державної політики у відповідній сфері, реалізуючи таким чином покладені на неї завдання та функції;

– науковий підхід щодо розуміння адміністративних процедур як інструменту формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, на основі чого зазначено, що за допомогою них:

а) забезпечується чітке та глибоке впорядкування процесів, які реалізуються уповноваженими суб'єктами в частині виконання мети і завдань досліджуваного напрямку державної політики; б) відповідні адміністративні процедури структурують владно-управлінський вплив на приватний сектор, а саме тих осіб, які провадять господарську діяльність за відповідним напрямом;

– теза про те, що нормотворчість є ключовою формою реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, адже: а) саме за її допомогою вбачається можливим сформулювати нормативне підґрунтя для здійснення відповідної діяльності; б) за допомогою неї здійснюється

розробка, прийняття, зміна або скасування нормативно-правових актів різної юридичної сили, які регулюють відносини між учасниками ринку, встановлюють вимоги до якості послуг, порядок ліцензування, стандарти технічної безпеки та захисту персональних даних.

Практичне значення отриманих результатів зумовлено тим, що викладені в дисертації висновки та пропозиції використовуються і можуть бути використані в:

– *науково-дослідній роботі* – з метою здійснення подальших теоретико-прикладних досліджень, присвячених проблемі адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій діяльності* – задля розробки нових і вдосконалення чинних законодавчих і підзаконних актів, норми яких визначають адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій;

– *правозастосовній діяльності* – з метою вдосконалення діяльності суб'єктів, до компетенції яких входить формування та реалізація державної політики у сферах електронних комунікацій;

– *освітньому процесі* – під час розроблення навчально-методичних, лекційних матеріалів, а також навчальних посібників і підручників з дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування» тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.), «Пріоритетні напрями

розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.).

Структура та обсяг дисертації зумовлені метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 217 сторінок. Список використаних джерел містить 248 найменувань на 26 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ

1.1. Поняття та стан формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій в умовах воєнного стану

В ХХІ столітті інформація стала не просто звичайним ресурсом, а невід’ємною складовою існування та функціонування абсолютно всіх сфер суспільного життя. Кожного дня люди передають одне одному значні обсяги різноманітних відомостей, за допомогою численних технологій, зокрема, цифрових пристроїв, що дозволяє суттєво підвищити оперативність отримання останніх новин з усього світу, якість та швидкість міжособистісної взаємодії, продуктивність трудових процесів і таке інше. Глобальність електронних комунікацій зумовила особливу увагу до них з боку держави та її органів сектору, що виражається в окремому важливому напрямі державної політики.

Відповідно до Академічного тлумачного словника сучасної української мови за редакцією І.К. Білодіда слово «комунікація» означає: 1) шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо; 2) спілкування, зв'язок, речення як засіб комунікації [200, с.254]. В Тлумачному словнику української мови А.О. Івченко комунікація – це повідомлення або передача за допомогою мови якогось змісту, наявного в думці [211, с.190]. За визначеннями представленими в тлумачних словниках М.Д. Ярмаченко, Л.О. Пустовіта, С.М. Морозова, Л.М. Шкарапути, термін «комунікація» прийшов з латинської мови «communicatio» або «communico», що означає зв'язок, повідомлення, поєднання тощо. На їх погляд вказане поняття має значення

спілкування, передавання інформації від людини до людини – специфічну форму взаємодії людей у процесі пізнавально-трудової діяльності, що здійснюється за допомогою мови чи інших знакових систем [136; 197, с.543; 198; 110, с.15].

В дисертаційній роботі В.І. Тернопільської запропоновано думку згідно із якою поняття «комунікація» характеризує акт взаємин, завдяки чому у суспільстві утворюється (або руйнується) згода. На погляд вченого, коли виникає згода, відбувається взаємопроникнення картин світу, що дозволяє кожному учаснику узгодженої дії зрозуміти бачення інших комунікантів, зрозуміти їх мотиви, інтереси, напрямки діяльності. Розуміння не лише світоглядних особливостей кожного – різні «картини світу», – але й суб'єктивного стану співучасників, дозволяє людям жити в обставинах співучасті й співчуття – в умовах «соціального контексту». Автор вважає, що справжня комунікація виникає і змінюється завдяки безперервному взаємообміну [208, с.33].

Виходячи з аналізу позицій вчених різних сфер і галузей знань, Д.Р. Дуцик пропонує розглядати комунікацію у декількох розуміннях: 1) універсальне, за якого комунікація розглядається як спосіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального та духовного світу; 2) технічне, тобто як шлях зв'язку одного місця з іншим, засіб передачі інформації та інших матеріальних і духовних об'єктів з одного місця в інше; 3) біологічне, широко використовуване в етології при вивченні сигнальних способів зв'язку тварин, птахів, комах тощо; 4) соціальне, за якого комунікація використовується «на позначення та для характеристики багаточисельних зв'язків та відносин, які виникають у людському суспільстві [43, с.52].

Поєднавши філософський та соціальний аспекти категорії «комунікація», Н.К. Петрук пропонує розглядати її як універсальну реальність соціального існування, вираження здатності суспільної людини до співіснування, яке є незаперечною умовою життя. За даним визначенням

виходить, що комунікації можна виражати як здатність, спроможність суб'єкта до пристосування в зовнішньому середовищу [140]. Безпосередньо за соціологічним вектором поняття «комунікація» розглядається А.М. Харченко. На його думку це соціально обумовлений процес передачі і сприйняття інформації в умовах міжособистісного і масового спілкування через канали з допомогою різних комунікативних засобів. Вона передбачає трансляцію ідеї від джерела до отримувача з метою зміни поведінки останнього, а також взаємодію як механізм цієї трансляції. На підставі виділеного тлумачення науковець будує дефініцію терміну «соціальна комунікація», який розкриває, як процес передачі, переробки та сприйняття (загалом цілеспрямованого обміну) між соціальними суб'єктами цілісних знакових повідомлень, у яких відображені соціально значущі для них інформація, знання, ідеї, емоції тощо, обумовлений низкою соціально значимих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві [222, с.10-11].

Досить розгорнутим та логічним є визначення комунікації запропоноване Л.Б. Романюк, котра розтлумачує її як невід'ємний складник людського життя є також частиною культури. Вона дає людині змогу порівнювати свою поведінку з діями інших людей і створює з ними єдиний соціальний організм – соціум. Отже, комунікація є ключовим чинником формування культурних зв'язків і взаємодії між людьми. Культурна комунікація між етносами була традиційною формою взаємодії між ними впродовж історії людства. Вона відіграє важливу роль в етнополітичних процесах на глобальному, регіональному та локальному рівнях і охоплює різні форми спілкування між індивідами та групами, які належать до різних культур. Взаємодія між етнічними культурами може призводити до зміни станів, якостей, цінностей і форм культурної творчості, а також відображати духовні аспекти життя людей на рівні субкультур. Вчена робить висновок, що комунікація є одним із найбільш потужних трансляційних інструментів,

який змінює форми і способи взаємодії людей у процесі розвитку суспільства, розкриваючи нові аспекти людського буття [185, с.195].

Аналізуючи особливості комунікації, як форми спілкування, В.А. Лівенцова пише, що це процес передачі-прийняття інформації. Вчена уточнює, що за змістом розрізняють три типи інформації: когнітивна інформація, що пов'язана з фактичним значенням висловлювань; індексальна інформація, що повідомляє про психологічний склад комунікатора, його особистість, якості характеру, нахили, емоційний стан і тим самим дає можливість визначити його ставлення до себе та інших; регулятивна інформація про хід взаємодії, необхідна для початку, продовження і закінчення спілкування. У структурі комунікативного процесу виділяють наступні елементи: комунікатор – суб'єкт, що передає інформацію; комунікант – суб'єкт, що приймає інформацію та інтерпретує її; комунікативне поле – ситуація в цілому; власне інформація про комунікативне поле; канали комунікації – засоби передачі інформації [100, с.56].

В свою чергу, М.Й. Штангерт досліджуючи комунікації у контексті суспільного буття визначив, що це різні види людського спілкування. «Комунікативність свідомості полягає насамперед у тому, щоб бути забезпеченням достотного спілкування людей. Власне комунікація здійснюється як смисловий зв'язок між двома суб'єктами. Це відбувається тоді, коли учасники спілкування визнають один одного за суб'єктів, тобто за самочинне й самоправне буття, ладне в zasadничувати окремий світ. Загальною формою вияву такого визнання є розуміння. Ґрунтом розуміння й порозуміння є певна згода (часто неусвідомлювана) стосовно того, що дозволено й що заборонено. Досягається це через спільне сприйняття й прийняття якихось норм і цінностей. А вони закріплюються й сповіщаються нам якраз у формах свідомості», – пише вчений [228, с.80].

З аналізу етимології слова «комунікація» видно, що даним терміном позначено модель взаємодії двох чи більше суб'єктів, які не просто реалізують спільні дії, а обмінюються між собою інформацією певного змісту з якоюсь метою. Тобто комунікація – це інформаційний обмін між якимось сторонами. Залежно від типу відомостей, які передаються, а також засобів, що для цього використовуються, виділяються різновиди цієї категорії. Одним з них виступає електронна комунікація, котра віднайшла тлумачення як в законодавчих положеннях, так і в деяких наукових дослідженнях.

Закон України «Про електронні комунікації» пропонує наступне визначення: «електронна комунікація (телекомунікація, електрозв'язок) – передавання та/або приймання інформації незалежно від її типу або виду у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою технічних засобів електронних комунікацій». В положеннях цього ж закону технічні засоби електронних комунікацій визначено, як обладнання, у тому числі із встановленим програмним забезпеченням, станційні та лінійні споруди, призначені для організації електронних комунікаційних мереж [152].

Що ж стосується тлумачень наявних в науковій площині, то її представники не мають одноманітного підходу з приводу питання змісту електронної комунікації. Наприклад, В.М. Бебик вважає, що це процес передачі даних за допомогою таких комунікаційних каналів, як: звукозапис, телефон, радіо, відео, телебачення, кіно, мультимедіа, поліграфія, телеграф, фотографія, мобільний зв'язок, фототелеграф (телефакс) [14, с.18]. Ю.А. Остапчук в своїх працях доводить, що електронні комунікації є процесом передачі та поширення інформації за допомогою комп'ютерних та телекомунікаційних технологій [131, с.40].

Окремі представники наукової спільноти вважають більш доцільним використовувати поняття «цифрова комунікація». Так, М.Г. Осокін та А.В. Осокіна виділяють три розуміння цього поняття: 1) процес передачі інформації через цифрові канали, що включають Інтернет, мобільні

платформи, соціальні медіа та інші цифрові технології; 2) форма інтерактивного обміну інформацією, де обидві сторони мають можливість активно брати участь у процесі комунікації. Це включає використання електронної пошти, чату, форумів, соціальних мереж та інших платформ, що дозволяють зворотний зв'язок та двосторонню взаємодію; 3) стратегічний інструмент, який використовується бізнес-організаціями для просування своїх продуктів та послуг, взаємодії з клієнтами та побудови бренду в умовах глобальної діджиталізації, коли компанії активно використовують інтернет-маркетинг, соціальні медіа, контент-маркетинг та інші цифрові стратегії [129].

В свою чергу О.В. Карпенко, Ж.З. Денисюк та В.В. Наместнік наводять більш розгорнуту позицію з приводу сутності явища цифрової комунікації. В її змісті вони бачать використання цифрових засобів зв'язку, які дозволяють передавати персоналізовані відомості за допомогою мережі Інтернет. «Інтернет-комунікація», як ще називають категорію автори, є одним з популярних каналом розповсюдження і обміну інформацією. «Цифрова комунікація стає щоденною звичайною діяльністю, яка постійно оновлюється, пропонує нові професійні компетенції, можливості їх застосування, діапазон функціональних послуг тощо. Цифрова та комунікативна складова стали вагомими чинниками зміни соціокультурного простору, привнісши до нього нові смисли і значення та утворивши окреме цифрове культурне середовище. Цифрове середовище, запропонувавши нову комунікативну модель, змінило уявлення про соціальні відносини, принципи індивідуальної ідентифікації, репрезентації та творче самовираження. Тотальність і масовість поширення цифрових комунікацій, які об'єднали великі конгломерати населення різних континентів, водночас стали викликом для усталених управлінських зв'язків та взаємодій, породжуючи нові явища. Перетворюючись поступово із засобу комунікації в потужне медіа- і політичне середовище, цифрове середовище стало мультифеноменом для

різних сфер суспільного буття та окремих індивідів», – пишуть автори [224, с.169-170].

Узагальнення представлених наукових підходів, а також відомостей закріплених в положеннях Закону України «Про електронні комунікації», дає можливість уточнити зміст категорії «електронна комунікація». Під останнім найбільш доцільно розуміти вид взаємодії двох чи більше сторін, який виражено у систематизованому процесі приймання-передачі інформації будь-якого типу чи змісту у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою спеціальних технічних (цифрових) засобів, пристроїв, програмного забезпечення, тощо.

На сьогоднішній день електронна комунікація присутня практично всюди. Ту чи іншу сферу суспільних відносин важко уявити без належно організованого інформаційного обміну, що за допомогою технологій може відбуватись віддалено та практично миттєво. Водночас, крім великої кількості переваг та перспектив, електронна комунікація також несе значні ризики. Новітнє програмне забезпечення, різноманітні цифрові пристрої, а також інші технологічні засоби, можуть використовуватись для викрадення приватних даних, порушення роботи суб'єктів публічної влади, чинення шахрайських дій щодо громадян України, а також іншого протиправного впливу на права, свободи людини та інтереси держави в цілому. Через це електронні комунікації виступають об'єктом державного регулювання, одним із найефективніших інструментів якого є державна політика.

Слово «політика» походить від грецького «*politika*» – державна діяльність, сфера життєдіяльності суспільства, система відповідних відносин, взаємодія різних верств населення (націй, класів, соціальних груп), співробітництво держав тощо [191, с. 260]. Відповідно до положень Юридичної енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученка, політика – це державні чи суспільні справи, або система цілей та засобів їх досягнення тієї чи іншої держави у сфері внутрішнього і зовнішнього життя [232, с.629].

Авторський склад «Політологічного енциклопедичного словника» наводить декілька основних тлумачень категорії «політика», а саме: 1) результат спілкування, взаємодії людей, вирішення ними спільних справ, визначення позицій стосовно центрів влади; 2) синонім політичних явищ, насамперед влади, панування, держави, що утворюють єдиний змістовно-термінологічний ряд, мають приблизно однакові джерела, ресурси, потенціали, засоби, символіку та можуть використовуватися як аналоги при дослідженні складних суспільних явищ; 3) функціональне пояснення «політики», в основу якого покладена наявність «вічних» проблем еволюції людства: визначення і спроби вирішення загальних проблем, підтримання порядку, управління, збереження внутрішнього і зовнішнього миру, а також існування їх антиподів – підготовки і проведення війн, застосування насильства у внутрішній політиці, контролю суспільства та окремої особистості тощо [144, с.258].

Розібратись зі змістом політики намагається в своїх роботах М.В. Цвік, О.В. Петришин та Л.В. Авраменко. Науковці утлумачають категорію, як відносини між державними утвореннями, великими соціальними групами, етносами, націями, верствами населення, класами, конфесіями, партіями, громадськими організаціями з приводу тих чи інших соціальних подій. Крім того, вчені відмічають, що термін «політика» має широкий спектр значень: улаштування державної влади, вираз економіки, мистецтво спільного життя, сукупність настанов та мета різних соціальних груп і практичних дій у досягненні цієї мети, мистецтво досягнення можливого і необхідного, участь у справах держави для досягнення соціальної згоди та інше [48, с.167]. Інші автори, Є.В. Перегуда, В.Л. Семко, Н.І. Рижко, С.Д. Місержи, С.В. Стеценко, В.Л. Згурська, В.П. Третяк вважають, що політика є сферою діяльності, предмет якої – завоювання, утримання і використання державної влади, та самою цією діяльністю. За їх визначенням суб'єкти політики – це індивіди, групи, установи (організації), які беруть участь в політиці. Розрізняють

«суб'єктів політики» та «носіїв влади». Останні – це індивіди, організації, які наділені повноваженнями. В свою чергу, об'єкти політики – явища суспільного життя, на які спрямована діяльність суб'єктів політики. Ними є політична, економічна, правова, духовна підсистеми суспільства, окремі соціуми та індивіди [137, с.5-6].

За тлумаченням, представленим в роботі В.С. Бліхара, політика є багатоманітним суспільним явищем: однією зі сфер суспільного життя; особливим видом суспільних відносин, передусім великих соціальних груп, пов'язаних із реалізацією влади в суспільстві; засобом узгодження соціальних інтересів, боротьбою за оволодіння державною владою та участю у її здійсненні; організацією та функціонуванням держави і політичної системи в цілому. Політика це: участь в справах держави, визначення форм, завдань, змісту її діяльності; діяльність у сфері відносин між класами, націями, партіями і державами; сукупність подій або питань державного, суспільного життя; характеристика дій, направлених на досягнення певної мети у відносинах людей між собою. На підставі виділених ознак вчений формує широке та вузьке розуміння категорії. У широкому сенсі він описує політику, як всю соціальну дійсність, а у вузькому – відношення між великими соціальними групами людей з приводу реалізації своїх політичних інтересів [146, с.7-8]. Унікальним та своєрідним є визначення політики запропоноване Н.В. Дикань, яке вироблено в координатах управлінської науки. Вчений вважає, що політика – це загальна інструкція для дій та прийняття рішень, що полегшують досягнення цілей; Її формують керівники вищої ланки на тривалий час. Мета політики полягає в збереженні сталості цілей, а також запобіганні прийняттю короткотермінових рішень, що ґрунтуються на вимогах певного моменту [41, с.39].

Отже, політика – це стратегічна діяльність направлена на побудову і упорядкування відносин між великими суспільними групами, а також реалізацію їх інтересів та цілей: населенням країн, окремими етносами,

народами, державами в цілому і таке інше. Державна політика – різновид політики в класичному розумінні де суб'єкта реалізації конкретизовано. Наприклад, Л.Л. Прокопенко доводить, що вказана категорія являє собою сукупність цілей і завдань держави, які реалізуються нею за допомогою різних інструментів. Процес формування політики держави, на його думку, є постійним і безперервним: кожна держава на кожному етапі переглядає, доповнює, уточнює стратегію і тактику свого розвитку [177, с.53]. О.О. Кучеренко пропонує визначення державної політики як відносно стабільної, організованої та цілеспрямованої діяльності (бездіяльності) державних інституцій, що здійснюється ними безпосередньо або опосередковано, стосовно певної проблеми чи сукупності проблем, і такої, що впливає на життя суспільства [94, с.479]. В.Є. Романов, О.М. Рудік, Т.М. Брус, вважають, що державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність уряду стосовно певної проблеми або предмета розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства [184, с.12]. Наступну точку зору наводить в своїх роботах О.О. Даниляк: «державна політика тісно пов'язана із процесом розробки і прийняття нормативно-правових актів, у яких вона знаходить своє вираження. Розвиток окремих сфер суспільного життя, у першу чергу, залежить від їх пріоритетності для держави. Практичне впровадження таких пріоритетів залежить від плану конкретних заходів, що передбачені нормативно-правовими актами» [37, с.136].

Державна політика, пише В.І. Олефір, є системою цілеспрямованих заходів, які мають за мету розв'язання тих чи інших суспільних проблем, задоволення суспільних інтересів, забезпечення стабільності конституційного, економічного, правового ладу країни. При цьому специфікацією державної політики є те, що вона реалізується через владні структури, які мають повноваження щодо застосування монопольного права

держави на законний примус. У результаті цього важливою умовою успішності державної політики є не просто її легальність, а й легітимність. Це пояснюється тим, що у зв'язку з фундаментальним переглядом ролі та завдань держави відносно суспільства, коли держава розглядається не як самодостатній інститут панування, а як засіб обслуговування суспільних інтересів, державна політика вже не може оцінюватись виключно через критерії її відповідальності законам, адже, як відомо, інколи закони можуть бути не правовими, але повинна сприйматись широкими верствами суспільства як справедлива, адекватна суспільним чеканням і відповідним універсальним цінностям права [124, с.74-75].

Варто також наголосити на багатоманітності державної політики, яка поділяється на різновиди, як правило, в залежності від сфери реалізації. Наприклад, О.В. Скидан виділяє визначення аграрної та продовольчої політики. Перша – це сукупність заходів, які здійснює держава в галузі аграрних відносин, пов'язаних з володінням і користуванням землею як основним засобом виробництва в сільському господарстві. Продовольча ж політика, на його думку – це сукупність заходів держави, спрямованих на вирішення продовольчої проблеми у вузькому чи широкому розумінні цього поняття. Продовольча політика поєднує питання розвитку сільського господарства і обслуговуючих його галузей промисловості, заготівель, зберігання сільгосппродукції, питання розвитку харчової і переробної індустрії, торгівлі продтоварами та їх імпорту. Продовольча політика включає в себе і заходи по поліпшенню структури харчування населення [193, с.21]. Визначаючи зміст соціальної політики В.Ф. Пузирний наголосив, що це філософія, програма впливу держави на демографічну ситуацію, зайнятість населення, його доходи, рівень і структуру забезпечення, соціальне обслуговування населення, на діяльність галузей соціальної сфери, а також забезпечення цільової державної і благодійної

допомоги найбільш незахищеним, соціально вразливим і незаможним верствам населення [178, с.18].

На думку О.В. Мрінської, регіональна політика – це сфера діяльності держави, де за допомогою законодавчих, економічних, соціальних, технологічних важелів здійснюється управління просторовим розвитком країни. Суть регіональної політики – досягнення збалансованого розвитку її окремих регіонів і високих конкурентних позицій країни в цілому. Метою регіональної політики, на думку автора, є згладжування соціально-економічних диспропорцій у розвитку окремих територій на фоні загального підвищення стандартів життя та добробуту населення країни [112, с.13].

Отже, особлива специфіка явища державної політики обумовлена наступними характерними ознаками [78]:

- по-перше, ця категорія визначає курс (вектор) діяльності держави щодо улаштування суспільного життя в певній сфері, а також вирішення найбільш важливих, критичних, глобальних питань за використанням ресурсів країни;
- по-друге, формується та реалізується спеціально-уповноваженим на це колом суб'єктів публічно-владних повноважень, до складу яких відносяться органи державної влади, місцевого самоврядування, а також установи і організації, які знаходяться у сфері їх відання;
- по-третє, формування та реалізація державної політики в будь-якій царині суспільного життя відбувається послідовно та формалізовано, за що відповідає спеціальний адміністративно-правовий механізм, який крім суб'єктів включає ряд інших важливих елементів;
- по-четверте, передбачає стратегічний результат, процес досягнення якого розрахований на значний проміжок часу, комплексне використання публічних ресурсів, ефективну роботу задіяних суб'єктів та якісне виконання ними своїх публічно-владних повноважень;

- по-п'яте, не з'являється на чийсь суб'єктивний роздум, а виходить із нормативно-правових засад різного рівня та значення, а також стратегічних правових документів, в яких закріплюються плани та порядок дій органів публічної влади з питань суспільного і державного розвитку [78].

З огляду на вище викладене можемо дійти до висновку, що державна політика у сферах електронних комунікацій – це нормативно-врегульований, формалізований, послідовний та цілеспрямований вектор (напрямок) діяльності спеціально уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень, спрямований на забезпечення ефективного державного регулювання, а також сталого розвитку електронних комунікацій в Україні відповідно до потреб та інтересів суспільства [78].

Якість проведення державної політики у сферах електронних комунікацій залежить від багатьох факторів, але в сучасних умовах найголовніший вплив чинить дія правового режиму воєнного стану. В його координатах стан діяльності суб'єктів публічно-владних повноважень залежить від декількох моментів. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [171].

З цього визначення можна виділити, передусім, особливі причини уведення правового режиму, які несуть в собі значні ризики нормальному процесу життєдіяльності соціуму, безпеці людини і громадянина, приватному та державному майну, а також існуванню країни, як незалежного утворення в цілому. Це пояснюється тим, що згідно до статті 1 Закон України «Про оборону», збройна агресія – це застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України, що включає в себе: а) вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія частини території України; б) блокаду портів, узбережжя або повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав; в) напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові сухопутні, морські чи повітряні сили або цивільні морські чи повітряні флоти України; г) засилання іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України; ґ) дії іншої держави (держав), яка дозволяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій агресивних, військових дій; д) застосування підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів [166].

Крім причин та детермінованих ними ризиків, сам факт дії правового режиму воєнного стану негативно впливає на якість та системність роботи суб'єктів публічно-владних повноважень, у тому числі задіяних до формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій. Передусім, в Україні або в окремих її місцевостях, де введено

воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самотійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента України про введення воєнного стану, різноманітні заходи правового режиму воєнного стану, наприклад, комендантську годину, трудову повинність, особливий режим в'їзду і виїзду, вилучення електронне комунікаційне обладнання і таке інше. Зокрема, передбачено можливість в умовах правового режиму регулювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ, Уряд), роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та медіа, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі [171].

Крім того, в умовах воєнного стану Президент України та Верховна Рада України (далі – ВРУ) діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією та законами України. КМУ, інші органи державної влади, військове командування, військові адміністрації, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування здійснюють повноваження, надані їм Конституцією України, цим та іншими законами України. Проте, в умовах воєнного стану особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, не несе відповідальність, у тому числі кримінальну, за рішення, дії чи бездіяльність, негативні наслідки яких

неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту. У період дії воєнного стану не можуть бути припинені повноваження Президента, ВРУ, КМУ, Національного банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Рахункової палати, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність. Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим, рішення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які стосуються прав і свобод людини і громадянина, що обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, тимчасово не застосовуються [171].

Таким чином, в умовах правового режиму воєнного стану формування та реалізацію державної політики у сферах електронних комунікацій ускладнено наступними факторами: 1) ризиками та реальними наслідками збройної агресії у вигляді застосування зброї ураження проти мирного населення та органів публічної влади, що перешкоджає нормальному виконанню відповідними суб'єктами покладених на них владних повноважень; 2) суттєвою зміною парадигми роботи органів державної влади та місцевого самоврядування ключовим пріоритетом для яких стає обороноздатність держави, допомога військовому та правоохоронному сектору, а також реалізація заходів правового режиму воєнного стану. Зазначені аспекти орієнтують та підлаштовують під себе всі інші вектори роботи суб'єктів публічно-владних повноважень; 3) особливою важливістю для потреб війська технічних засобів електронних комунікацій, що визначає необхідність врахування даного моменту при формуванні та реалізації державної політики [77].

В той же час, не можна вказати про повну зупинку державно-політичного курсу в сфері електронних комунікацій під час воєнного стану. Наприклад, саме в останні роки проведено суттєве удосконалення нормативно-правового регламенту у даному секторі. В 2022 році вступив в силу Закон України «Про електронні комунікації», який упорядкував суспільно-правові відносини, що виникають в розрізі обміну інформацією за рахунок телекомунікаційних мереж та пристроїв. Крім того, сформульовано та затверджено цільовий, розрахований на довготривале виконання документ, який виражає державну політику у царині досліджуваного питання – Стратегію розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року [174].

За підсумками проведеного дослідження можна вказати, що незважаючи на ускладненість роботи суб'єктів публічно-владних повноважень внаслідок об'єктивних особливостей детермінованих введенням правового режиму воєнного стану, формування та реалізація державної політики в сферах електронних комунікацій не зупиняється. Даний вектор налаштовується під вимоги та виклики існування країни в особливий період. У зв'язку із чим проведення відповідної політики відбувається з обов'язковим урахуванням негативного впливу причин воєнного стану, а також з огляду на потреби сектору оборону і державної безпеки [77].

1.2. Мета, завдання та принципи формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій

Комплексність змісту та полісуб'єктність державної політики у сферах електронних комунікацій вимагає суворої послідовності, структурованості та правової обґрунтованості її проведення. Це досягається за рахунок відповідності процесу формування та реалізації такої політики, по-перше,

внутрішнім, керівним, основоположним засадам-ідеям, які носять назву «принципи», та, по-друге, заздалегідь визначеній меті та завданням в яких уособлено практичний результат публічного курсу.

Почати варто із принципів, так як вони являють собою більш абстрактну та глибшу категорію, ані ж мета та цілі. Як і багато інших термінів, слово «принципи» прийшло з латини від «*princīpium*» – основа чогось, ключова необхідність, закон існування. В сучасному тлумаченні поняття значить: 1) початкове, вихідне, базове положення теорії, вчення, думки тощо; 2) внутрішнє переконання, погляд на речі, що визначають норму поведінки; 3) вихідна ідея, фундамент, основа будови, роботи механізму, приладу, установки; 4) головна норма поведінки, точка зору на що-небудь [24, с.1125; 53, с.366; 107, с.628]. У загальній філософії принцип – це теоретичне узагальнення найбільш типового, що констатує і виражає закономірність, покладену в основу пізнання взагалі або в основу якої-небудь галузі знання [223, с.119]. З ґносеологічної точки зору, поняття тісно пов'язана з категоріями «закономірність», «сутність» та «ідея» [217; 227, с.106-107].

Що стосується окремих тлумачень, то, наприклад, Є.Ю. Подорожній пише: принцип позначає щось головне, якусь ідею чи закономірність, яка виступає відправною у діяльності кого- або чого-небудь, чи є основою створення, організації або пояснення чогось [143, с.141]. В.І. Малюга вказує, що принцип – це керівна, фундаментальна ідея, основне правило поведінки, центральне поняття, основа системи. Вчений вважає: «Принципи не пристосовуються до природи і до людської історії, а абстрагуються із них; не природа і людство погоджуються з принципами, а, навпаки, принципи вірні лише постільки, поскільки вони відповідають природі та історії» [103, с.67]. На думку О.Є. Гаршиної, принципи забезпечують уявлення про предмет чи явище в основі яких вони існують, закладені. Через це на основі вихідних положень, на яких базується конкретний феномен, можна з легкістю пізнати його характеристики, визначити складові частини, особливості,

закономірності тощо. При цьому, маючи властивості основоположного явища, існування принципів не обмежено тільки загальними категоріями, а поширюється на рівень конкретних [30]. Досліджуючи різноманітні підходи до визначення сутності і змісту принципів, О.М. Литвинов наголосив, що даним словом відображено зміст об'єктивних процесів, що відбуваються в суспільстві. Тобто, принципи, на його думку, є початковим пунктом, першоосновою, ключовим аспектом теоретичного знання, що не є доказовим і не вимагає доказів. Це, пише автор, одночасно, вихідна етична норма, суб'єктивна максима, яка направляє волю, оскільки виступає як керівний по відношенню до окремих індивідів момент та об'єктивний закон, який визнається значущим для волі кожної розумної істоти [97, с.60]. Тож, принцип – це полізмістовна та полінаукова категорія, визначення якої незначним чином різняться в залежності від сфери застосування. Однак, в узагальненому з поміж можливих варіантів тлумаченні, даний термін значить основну, базисну засаду з огляду на яку здійснюється якась діяльність; керівна ідея навколо якої чи з якої безпосередньо виходить теорія, думка, вчення; ключова закономірність функціонування якогось механізму тощо.

Принципи виступають однією з головних категорій управлінської науки. Зокрема, відповідно до Енциклопедія державного управління за редакцією Ю.В. Ковбасюка, Ю.П. Сурміна, П.І. Надолішнього, принципи – це прояви закономірностей, відношення або взаємозв'язки суспільно-політичного характеру й інших груп елементів державного управління, викладені у вигляді певного наукового положення, що застосовується в теоретичній і практичній діяльності у сфері державного управління. Принципи державного управління гуртуються на онтологічних, гносеологічних і методологічних аспектах державно-управлінської діяльності, відображають найбільш суттєві, основні, об'єктивно-необхідні закономірності, відносини і взаємозв'язки в державному управлінні. Принципи державного управління за загальною класифікацією поділяють на

структурно-цільові (узгодженості цілей, взаємодоповнюваності цілей, підпорядкованості локальних цілей загальним та інші); структурно-функціональні (диференціації та фіксації, концентрації, комбінування, відповідності); структурно-організаційні (єдності системи державної влади, централізації і децентралізації, територіально-галузовий принцип); структурно-процесуальні (конкретизації управлінської діяльності, відповідність елементів (методів, форм і стадій) управлінської діяльності їх функціям) [45].

В праві принципи, згідно із визначенням представленим у юридичній довідниковій літературі розтлумачено, як а) основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо); б) внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності та втілюється в праві; в) засада, головна норма, правило; доктрина; першопричина, причина; вихідна засада впливу права [9, с.342;6, с.787].

Паралельно із загальноприйнятою позицією існує велика кількість авторських, доктринальних тлумачень правових принципів. Наприклад, О.О. Щокіна вважає, що принципи в праві – це вихідні засади, які визначають загальну спрямованість правового регулювання суспільних відносин. Вони вирізняються високим рівнем узагальнення та абстрагування нормативних приписів [230, с.112]. М.Д. Жадан та А.М. Колодій тлумачать категорію, як сукупність ідей, вихідних положень, крізь які проявляється зміст права як системи норм. Вважається, що ці вихідні положення повинні відповідати характеру суспільних відносин, економічним, політичним, ідеологічним процесам, що відбуваються у суспільстві. Така залежність зумовлює характер правотворчості, зміст правових норм, способи й методи

реалізації норм права. Кожна галузь права розробляє й використовує такі принципи, які характерні для регулювання відповідних суспільних відносин [70, с.21;47, с.43].

Ж.О. Дзейко, О.Ю. Нечипоренко, Ю.А. Пониматченко та Ю.В. Климчук вважають, що принципи права – це його основні начала, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю і відображають найважливіші положення права. Принципам права властиве абстрактне й універсальне засвоєння соціальної дійсності, що обумовлює їхню особливу роль у структурі правової системи, механізмі правового регулювання, нормотворчої діяльності і діяльності щодо застосування права. Правові принципи є критеріями оцінки правової природи дій суб'єктів права, сприяють формуванню правового мислення і правової культури, цементують систему права. Принципи права виникають при наявності відповідних об'єктивних умов, мають історичний характер, відображають результати раціонального, наукового осмислення закономірностей розвитку об'єктивної дійсності [128, с.61;61, с.11].

В.В. Книш наголошує на важливості розуміння внутрішніх відмінностей правових принципів, що відрізняють їх від аналогічних категорій в інших наукових сферах. Перелік останніх становить: 1) здатність принципів виступати основними засадами, вихідними ідеями у праві; 2) статус загально значимих положень, оскільки їх впровадження в життя має найважливіше значення для суспільства і тому є невід'ємним від права; 3) концентрація в принципах основних вимог до системи права; 4) значення обумовлюючого правотворчу (у тому числі і законотворчу) діяльність фактору; 5) спрямовання за допомогою принципів правореалізаційної (у тому числі і правозастосовчої) діяльності, включаючи подолання прогалин у праві при вирішенні конкретних життєвих ситуацій; 6) втілення принципів у правопорядку з рахунок чого сприяють його підтриманню [63, с.50].

В дисертаційній роботі О.М. Рудневої принципи права розкрито, як головні чинники, що визначають найважливіші структурні зв'язки у предметі, методі, механізмі правового регулювання всередині правової системи й поза нею (зв'язки із соціальним середовищем), які отримують офіційне і навіть неофіційне відображення у праві. Крім цього науковець відмічає: як регулятори суспільних відносин, вони (принципи) мають також і загальну цілеспрямованість, бо багато в чому визначають перспективи розвитку не тільки права, а й суспільства, держави і тим самим сприяють усуненню прогалин або ж інших недоліків чинного законодавства [186, с.75].

Наступні висновки з приводу принципів права робить О.Я. Лаврів, яка пише: «Принципи права – це вираження суті тієї чи іншої системи права. Їх пізнання нерозривно пов'язане з дослідженням суті права і його системи, тобто з точки зору гносеології вони повинні розглядатись на однаковому рівні пізнання. Іншими словами, щоб усвідомити принципи, необхідно пізнати суть права, і, навпаки, пізнання суті права зводиться до виявлення його принципів. Оскільки розуміння права, на мою думку, не обмежується позицією нормативізму, то принципи також займають значне місце в системі структурних елементів галузі» [96, с.32].

Таким чином, в юридичній площині принципи – це своєрідний стрижень правової системи, сукупність ідей, положень, основоположних правил, які абстраговані в законодавстві України та підкріплені загальнообов'язковими нормами, у відповідності до яких здійснюється упорядкування суспільно-правових відносин та поведінки їх учасників в різних сферах життєдіяльності людей. Принципи формують ті координати, в яких право розвивається та практично реалізується з огляду на пануючу національну думку про його роль і значення. При цьому, дана категорія не має суто глобального змісту та цілком притаманна меншим, більш елементарним явищам та інститутам, як, наприклад, державна політика. В її основі також лежить система керівних юридичних ідей, які виступають

правилами вищого порядку в процесі формування та виконання останньої [76].

З огляду на вищевикладене, під принципами формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій слід розуміти систему абстрагованих в нормативно-правовому матеріалі основоположних правил, керівних ідей, фундаментальних засад, у чіткій відповідності до яких здійснюється формування та реалізація діяльності уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень щодо забезпечення ефективного державного регулювання та розвитку досліджуваної сфери суспільного життя. Дослідження різновидів принципів державної політики в сферах електронних комунікацій ускладнено відсутністю узагальненого переліку вихідних засад, яким вона має відповідати. Як правило, вчені підходять індивідуально до опрацювання даного питання та визначають принципи державної політики у конкретній царині [15; 44; 22].

Поняття принципів має місце і в законодавстві про електронні комунікації, проте в даному випадку фундаментальні засади стосуються не державної політики, а особливостей застосування законодавчих положень в зазначеній галузі. Стаття 3 Закону України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 №1089-IX визначає, що законодавче регулювання у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра здійснюється з дотриманням принципів: 1) мінімально необхідного регулювання, згідно з яким рішення, дії суб'єктів владних повноважень мають бути необхідними і мінімально достатніми для досягнення мети і завдань; 2) регуляторної передбачуваності, згідно з яким забезпечується послідовний регуляторний підхід, а також об'єктивності, пропорційності та неупередженості; 3) запровадження регуляторних зобов'язань до постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг із значним ринковим впливом з метою попереднього регулювання лише тією мірою, що необхідна для забезпечення ефективної та стійкої конкуренції в інтересах кінцевих користувачів та

послаблення або скасування таких зобов'язань як тільки ця умова буде забезпечена; 4) прозорості, згідно з яким рішення, дії суб'єктів владних повноважень мають бути належним чином обґрунтовані та повідомлені суб'єктам, яких вони стосуються, до набрання ними чинності (їх застосування); 5) недискримінації, згідно з яким дискримінація у поводженні з будь-яким або усіма постачальниками електронних комунікаційних мереж та послуг, у тому числі, незалежно від видів електронних комунікаційних послуг, технологій, форми власності виключена; 6) технологічної нейтральності, згідно з яким застосування законодавства здійснюється максимально незалежно від технології, що використовується для надання електронних комунікаційних послуг, і не заохочує або не дискримінує використання конкретних технологій та сприяє підтриманню конкуренції на ринку; 7) належного врахування різноманітності умов щодо інфраструктури, конкуренції, кінцевих користувачів послуг та споживачів послуг у різних географічних районах країни; 8) сприяння реалізації інновацій та ефективному інвестуванню у створення та розширення електронних комунікаційних мереж, у тому числі врахування ризиків для інвесторів при покладенні зобов'язань з доступу, а також забезпечення конкуренції на ринках електронних комунікацій і принципу недискримінації; 9) забезпечення електромагнітної сумісності радіообладнання, випромінювальних пристроїв, радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення [152].

Незважаючи на пряме відношення даних принципів до питання законодавчого регламенту сфери електронних комунікацій, на наш погляд, саме державна політика у даній царині формується та реалізується з огляду на самостійне коло фундаментальних засад, а саме:

- верховенства права та рівності. За нормами Конституції України (далі – Конституція, Основний закон), в нашій державі визначається і діє принцип верховенства права. Відповідно до нього Конституція України має

найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції гарантується. Крім того, правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [83]. Досліджуючи зміст даного принципу С.П. Погребняк доходить висновку, що верховенство права – це панування права певного змісту. У цьому випадку право стримує державу не фактом існування правил і процедур; воно обмежує державу за змістом її юридичних актів [148, с.47]. Поділяє та розширює дану позицію С.С. Сливка згідно до визначення якого верховенство права – це один із принципів держави оснований на ключові ролі права та його регуляторів. До нього повинні прагнути всі члени суспільства. Зміст панування права полягає у тому, що воно займає домінуючу позицію порівняно з державою. Це гарант прав, свобод і законних інтересів громадян. Панування права означає, що воно не може залежати від політичних сил та ідеології, а втілене у звичаєвому праві, реально існуючих стосунках, не залежить від статі, суспільного становища, національності тощо. У пануванні права значну роль відіграє духовна і моральна сили, які не можуть бути утворені державою. Вони вищі, ніж сила держави. Пануванню права передують панування національної моралі, загальнолюдських цінностей у регулюванні суспільних відносин, воно зумовлене природно-історичними правами людини і спирається на духовні й моральні засади суспільства. Для утвердження панування права потрібен час, але завдяки цьому людина впевнена у завтрашньому дні. Незважаючи на те, що держава обмежена правом, яке сама приймає, вона ще й відповідає за

панування права в суспільстві [195, с.187]. Що ж стосується рівності, то в базисному розумінні, як пише О.А. Коваль, вона являє собою закріплення рівних вихідних позицій життєвого шляху кожного індивіда, однаковість доступу до суспільних культурних благ, відмова від будь-яких безпідставних привілеїв, відмова від довічного закріплення будь-яких форм ієрархічного соціального статусу. Рівність є необхідною передумовою розвитку, насамперед, особистості в суспільстві [68, с.91]. В Конституції рівності присвячено декілька статей, які визначають її невід'ємним атрибутом життєдіяльності всього українського соціуму. Згідно до положень Розділу II Основного закону усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [83]. Таким чином, принципи рівності та верховенства права вимагають, щоб формування та реалізація державної політики в сферах електронних комунікацій: 1) відбувалось виключно на основі положень чинного законодавства України, а також в рамках тих публічно-владних повноважень, які надані відповідним суб'єктам; 2) здійснювалось тільки тими носіями публічної влади, які мають на це безпосереднє право; 3) створювало рівні можливості для всіх суб'єктів суспільно-правових відносин сфери електронних комунікацій, не детермінувало появу монополістів на ринку електронних послуг, сприяло вільній та конкурентній господарській діяльності [76];

- захист прав та свобод людини і розвитку нації. Це комплексний принцип який пов'язано з декількома статтями Основного закону. Відповідно до положень останнього людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною

цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави [83]. З огляду на даний принцип, формування та реалізація державної політики в сферах електронних комунікацій, передусім, націлюється на забезпечення та гарантування прав та свобод людини і громадянина в питаннях вільного обміну інформацією, використання інформаційних, телекомунікаційних мереж, міжособистісного спілкування і взаємодії, вираження своїх думок, тощо. Крім цього, подібна політика має передбачати різноманітну методологію захисту інтересів громадськості в зазначеній царині;

- прогресивності. Поняття «прогрес» є багатозначним. Зокрема, О.І. Резнік виділяє в дисертаційній роботі прогрес матеріальний, фізичний, інтелектуальний і моральний. На її думку, матеріальний прогрес сприяє покращанню умов життя людей, фізичний – сприяє удосконаленню людської природи, інтелектуальний – виражається у здатності людини до абстрактного мислення, а моральний – розвиває в людині прагнення до солідарності [182, с.91]. Отже, взагалі, прогрес – це рух вперед, шлях до удосконалення та розвитку. Виходячи з цього, принцип прогресивності передбачає привалювання в процесі формування та реалізації досліджуваного різновиду державної політики питання забезпечення еволюції сфери електронних комунікацій в цілому, а також окремих її елементів. Уповноважені суб'єкти владних повноважень повинні систематично шукати нові шляхи удосконалення механізмів регулювання комунікації; державної

підтримки представників господарського сектору, які провадять діяльність в зазначеній сфері; законодавчих та інших нормативно-правових джерел, що упорядковують суспільно-правові відносини в галузі електронних комунікацій тощо [76];

- раціональності. Як пише О.О. Бандурка, в граничному загальному розумінні раціональність – це орієнтація людської діяльності на гармонізацію буття шляхом розв’язання його суперечностей у мисленні (теоретична раціональність), а потім, через подолання дисгармонії мислення та буття – у самому бутті (практична раціональність) [11, с.306]. В розумінні М.В. Джафарової раціональність – це відповідальність, обґрунтованість, доцільність, тобто, все те, що протиставлено ірраціональності [40, с.86]. Як принцип формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, раціональність розкривається у декількох аспектах: 1) ідея вимагає застосування лише такого рівня впливу держави на суспільні відносини, що виникають в процесі електронної комунікації, який не буде порушувати цілісність, повноту та свободу законного обміну інформацією; 2) дії суб’єктів владних повноважень не впливають на технологічний спектр, який використовується в рамках електронної комунікації; держава лише заохочує технологічний розвиток у даній сфері; 3) державна політика в обов’язковому порядку спирається на досягнення сучасної науки, новітні правові, економічні та інші концепції, що підвищує ефективність управління сферою електронних комунікацій в цілому [76];

- прозорості. Прозорість є невід’ємним атрибутом публічної влади сучасності. За визначення М.І. Мельника – це та характеристика, яка значною мірою впливає на визначення сутності влади, характер та результати її діяльності. Рівень прозорості влади – це показник рівня її демократичності, ступеню довіри громадян до обраної ними керівної верхівки, потужний загальносоціальний антикорупційний фактор [105, с.45]. В тлумаченні В.В. Сокурєнко, О.І. Безпалової, К.Ю. Мельника, О.О. Юхно прозорість – це

функціональна характеристика державних органів, що визначається мірою обізнаності громадян стосовно сутнісних проявів матеріальної і процесуальної сторони їх діяльності, а також зрозумілості широкій громадськості її обумовленості, змісту і сенсу; проявляється в тому, що окремі громадяни та/або групи людей, на які поширюються або яких так чи інакше стосуються рішення або дії держави, мають бути якнайповніше обізнані з ними і тим, в який спосіб вони будуть здійснені [50, с.37].

Отже, державна політика в сфері електронних комунікацій згідно до принципу прозорості має формуватися та реалізовуватись відкрито до громадськості із обов'язковим врахуванням думки, а також залученням її представників. Результати офіційного курсу держави повинні отримувати зворотній зв'язок від людей, чия позиція покаже правильність або хибність роботи держави [76].

На відміну від принципів, більш практичний зміст має мета і завдання формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. Обидві категорії перебувають між собою у взаємодоповнюючому зв'язку. Згідно до положень Великого тлумачного словника сучасної української мови В.Т. Бусела мета – це те, до чого хтось пране, чого хоче досягти, ціль; заздалегідь намічений результат, замисел. В свою чергу, термін «завдання» розкривається, як наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа; настанова, розпорядження виконати певне доручення; ціль до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити; одиниця роботи, що визначається користувачем і виконується обчислювальною системою; одиниця роботи обчислювальної системи, що являє собою послідовність керівних операторів [24, с.378, 661]. З етимології обох слів видно, що мета має більш глобальний характер, показує кінцевий, ідеальний результат якого намагаються досягти. В той же час завдання – це проміжні цілі, складова, точкова мета якогось великого результату. Звідси, мета і завдання – це частина та ціле.

Закон України «Про електронні комунікації» апелює даними поняттями в контексті опису напряму державного управління та регулювання у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра. Проте, законодавчі положення мають свій недолік. Законодавець допускає помилку та не диференціює мету і завдання, внаслідок чого незрозуміло що є кінцевим результатом, а що передбачає його досягнення. Спираючись на вищевикладене, вважаємо, що метою формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій є публічно-правове упорядкування та координація суспільної діяльності, пов'язаної із використанням технологій для передачі інформації у вигляді електромагнітних сигналів, а також створення умов та безпосереднього удосконалення сфер електронних комунікацій в технічному, економічному, юридичному та іншому планах [73].

Водночас, вважаємо, що вичерпний перелік завдань, які ведуть до реалізації поставленої мети закріплено в статті 4 Закону України «Про електронні комунікації». Даним нормативним документом передбачається:

- 1) розвиток ринків доступу до електронних комунікаційних мереж та ринків електронних комунікаційних послуг, що забезпечить розгортання та використання електронних комунікаційних мереж високої та надвисокої пропускної здатності, сприятиме інвестуванню в розвиток таких мереж та їх інфраструктури, розвитку конкуренції, а також сумісність електронних комунікаційних послуг, доступність, безпечність електронних комунікаційних мереж і послуг та переваги для кінцевих користувачів;
- 2) створення засад для ефективного та гармонізованого користування радіочастотним спектром для забезпечення економічного, соціального, інформаційного та культурного розвитку, державної безпеки, обороноздатності, виконання міжнародних зобов'язань, а також для забезпечення і захисту інтересів держави та користувачів радіочастотного спектра;
- 3) забезпечення надання на всій території України якісних,

прийнятних та доступних для населення послуг шляхом забезпечення ефективної конкуренції та вибору електронних комунікаційних послуг, а також задоволення потреб і захист прав та законних інтересів кінцевих користувачів послуг, у тому числі осіб з інвалідністю, щодо доступу до електронних комунікаційних послуг на рівні з іншими споживачами; 4) сприяння розвитку внутрішнього ринку шляхом: встановлення передбачуваних регуляторних підходів; усунення бар'єрів та забезпечення виконання конвергентних умов, сприяння інвестуванню та реалізації інновацій, наданню доступу до електронних комунікаційних мереж і пов'язаних засобів; сприяння ефективному та гармонізованому користуванню радіочастотним спектром; сприяння забезпеченню, доступності та сумісності електронних комунікаційних послуг; створення рівних умов для здійснення господарської діяльності у сфері електронних комунікацій; 5) сприяння інтересам кінцевих користувачів, у тому числі шляхом: створення умов для розвитку, доступності і використання електронних комунікаційних мереж високої та надвисокої пропускної здатності, у тому числі мереж фіксованого, мобільного зв'язку та безпроводового доступу, а також електронних комунікаційних послуг; створення умов для отримання максимальної користі під час вибору електронних комунікаційних послуг за ціною і якістю шляхом забезпечення ефективної конкуренції; підтримки безпеки електронних комунікаційних мереж і послуг; забезпечення захисту прав та законних інтересів споживачів шляхом нормативно-правового регулювання; забезпечення потреб споживачів в універсальних електронних комунікаційних послугах, у тому числі щодо їх цінової доступності для вразливих соціальних груп споживачів; забезпечення вибору та рівноцінного доступу до електронних комунікаційних послуг осіб з інвалідністю [152]. З огляду на зазначене вище, завдання формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій слід поділити: 1) залежно від змістовної спрямованості:

а) соціально-економічні; б) технічні; в) безпекові; 2) за спрямованістю, що орієнтовані на: державний сектор; фізичних осіб-споживачів; суб'єктів підприємницької діяльності; іноземних партнерів; 3) за часом реалізації: короткострокові, середньострокові та довгострокові [73].

Саме на представленому в даному підрозділі дисертації переліку принципів основуються процеси формування і реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій та націлюються на виконання визначеної мети і складових завдань останньої. Разом із цим, кожна із досліджених категорій не має належного закріплення у нормативно-правових актах. Це негативний момент який впливає на якість та ефективність правового регулювання здійснення державної політики відносно електронних комунікацій, адже, по суті, відповідний офіційний курс не має встановленого юридичного фундаменту та спрямовування. виправлення цього негативного фактору ми бачимо в доповненні положень Закону України «Про електронні комунікації» окремою статтею, яка б визначала безпосередньо принципи державної політики, а також модернізації статті 4 де потрібно диференційовано закріпити визначену в дисертації мету останньої і далі навести завдання.

1.3. Нормативно-правове регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій та місце у ньому норм адміністративного права

Дієвість та якість державної політики у сферах електронних комунікацій прямо залежить від того, наскільки повно процеси її регламентовано нормами законодавства України, зокрема адміністративного. В даному випадку мова йде про нормативно-правове регулювання, яке ґрунтується на багатозначному та більш широкому терміні «регулювання»

або його дієслівній формі «регулювати». Етимологія даних слів наступна: 1) керувати чимось, підпорядковувати його за певними правилами; 2) встановлювати правильну взаємодію частин механізму; 3) розміряти, встановлювати в порядку; 4) налагоджувати, створювати умови для нормальної діяльності, функціонування чогось [212, с.678; 199, с.543].

Регулювання займає місце важливої проблеми теорії права. За окремою науковою позицією невід’ємною умовою існування та розвитку суспільства кожної держави є якісне узгодження інтересів всіх його членів, а також підтримка порядку у відносинах між ними. Зазначене питання покладається на систему соціальної регуляції, частиною якої є регулювання правове, тобто, регулювання суспільних відносин засобами нормативно-правового закріплення обов’язкових правил поведінки [49, с.404; 125, с.3–5; 216, с.47]. При цьому, правове регулювання в цілому – це великий комплекс різних юридичних явищ та категорій, окремою складовою якого є регулювання нормативно-правове. Цей момент відмічається в статті О.А. Марущак: «Нормативно-правове регулювання є частиною правового регулювання, що зосереджується на впливі через нормативно-правові акти, тоді як правове регулювання включає в себе ширший спектр інструментів та механізмів правового впливу. Нормативно-правове регулювання здійснюється виключно за допомогою правових норм, зовнішнім виразом яких є джерела нормативно-правового регулювання» [104, с.582].

Як пише Р.Я. Демків, нормативно-правове регулювання – це визначення меж самореалізації суб’єктів права, закріплення в правовій нормі, в свідомості громадян можливості діяти у відповідності з нормами права. Нормативно-юридичне регулювання – це система дій та операцій, які здійснюються органами державної влади у встановлених процесуальних формах за допомогою певних методів та з використанням при цьому юридичних засобів, спрямованих на встановлення і реалізацію певних моделей суспільного розвитку [60, с.12]. В.І. Кіяшко визначає категорію, як

впорядкування поведінки осіб за допомогою нормативних актів, розрахованих на їх багаторазове застосування за наявності передбачених ним обставин [60, с.37]. Є.С. Артюхов доводить, що нормативно-правове регулювання – це система норм права, які містяться в актах різної юридичної сили, визначають принципи взаємовідносин між громадянами, функціонування та порядок діяльності органів влади, їх організаційну структуру, процедуру виконання функцій та повноважень тощо [8]. О.М. Костенко розкриває поняття наступним чином: система впливу на суспільні відносини за допомогою встановлення, зміни або скасування правових норм, що мають загальнообов’язковий характер [85, с.174]. На думку С.В. Бобровник нормативне правове регулювання повинно забезпечувати єдиний порядок та стабільність щодо регулювання суспільних відносин за допомогою прийняття нормативно-правових актів, розрахованих на багаторазове застосування. Йому вчена протиставляє індивідуальне правове регулювання, яке базується на нормативному і має враховувати конкретну життєву ситуацію чи конкретну особу шляхом прийняття актів застосування права [20, с.107].

Таким чином, нормативно-правове регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій представляє собою здійснюваний за допомогою норм права регулюючий та упорядковуючий вплив на суспільні відносини, які виникають у досліджуваній сфері суспільного життя з метою забезпечення законності їх функціонування. В залежності від галузевого відношення останніх, варіюється об’єкт такого регулювання, тобто, спектр суспільних відносин. Наприклад, адміністративно-правова норма, згідно з визначенням Л.В. Коваля є правилом поведінки, що встановлюється відповідними державними органами і забезпечується санкцією, організованим захистом з боку держави [67, с.13]. «Адміністративно-правові норми – це встановлені, ратифіковані або санкціоновані державою, забезпечені в разі необхідності примусовою силою, загальнообов’язкові,

формально визначені правила поведінки, які покладають на учасників суспільних відносин, що становлять предмет адміністративного права, обов'язки і надають їм права», – вважають Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук та В.В. Зуй [3, с.49]. В дисертаційній роботі Л.І. Заморської визначено, що адміністративно-правові норми – це встановлені, санкціоновані або ратифіковані державою, формально визначені, юридично обов'язкові, охоронювані засобами державного примусу правила поведінки учасників суспільних відносин у сфері реалізації виконавчої влади та управлінської діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, які забезпечують умови реалізації цими учасниками своїх прав та виконання покладених на них обов'язків [51, с.69]. Отже, норми адміністративного права регламентують суспільно-правові відносини в сфері публічного управління, тобто, ті відносини, які виникають в контексті реалізації владних повноважень органами державної влади, місцевого самоврядування, їх посадовими особами при виконанні публічних функцій. Дані норми розчиняються у системі правових засад, які становлять основу нормативно-правового регулювання проведення державної політики у галузі електронних комунікацій.

Першим та найголовнішим юридичним документом в контексті досліджуваної нами проблеми є Конституція України. Це незвичайний, головуючий у будь-якій правовій системі нормативний акт який, за влучним зауваженням В.Я. Тація «визначає долю країни не на одне десятиліття» [204, с.39]. Досліджуючи правовий зміст конституції, як юридичного документу в цілому, М.В. Ковалів, М.Т. Гаврильців, М.М. Бліхар пишуть, що її поняття походить з латини, від терміну «constitutio» – установа, устрій. На їх погляд, в матеріальному розумінні – це писаний акт, сукупність актів або конституційних звичаїв, які проголошують і гарантують права й свободи людини та громадянина, а також визначають основи суспільного ладу, форму правління й

територіального устрою, основи організації центральних і місцевих органів влади, їх компетенцію і взаємовідносини, державну символіку та столицю; у формальному розумінні – закон або група законів, які мають вищу юридичну силу стосовно інших законів. Далі автори наголошують, що у вітчизняному правознавстві під конституцією прийнято розуміти основний закон держави, який відображає волю народу і в його інтересах закріплює найбільш важливі засади суспільного ладу і державної організації країни. Як головний закон конституція являє собою єдиний законодавчий акт, що встановлює принципи організації і функціонування представницьких органів держави, основні права і свободи людини і громадянина, територіальний устрій, форму правління, місцеве самоврядування тощо [66, с.51].

Спрямовуючи свої пошуки саме на виділення особливостей Конституції України, Т.М. Слінько, Л.І. Летнянчин та І.І. Дахова зробили висновок, що остання являє собою наділений особливими юридичними властивостями нормативно-правовий акт з допомогою якого Український народ виражає свою суверенну волю, утверджує демократичні основи конституційного ладу та гарантії правового статусу людини і громадянина, визначає систему і структуру державної влади і місцевого самоврядування, засади територіального устрою держави, принципи й гарантії громадянського суспільства. Юридичними властивостями Конституції, на їх думку є наступні: 1) установчий характер – орган конституційної юрисдикції в Україні послідовно обстоює відому західному конституціоналізму концепцію установчої влади, відповідно до якої творцем Конституції України є народ; 2) вища юридична сила (юридичне верховенство) – Конституція України є Основним законом держави, який займає головуюче місце над іншими; 3) пряма дія – норми Конституції є нормами прямої дії, тобто застосовуються безпосередньо, незалежно від того, чи прийнято на їх розвиток відповідні закони або інші нормативно-правові акти; 4) підвищена стабільність – Конституція стала та незмінювана протягом значного проміжку часу, що

зумовлено необхідністю забезпечення непорушності конституційних цінностей (права і свободи людини, державна незалежність, територіальна цілісність та інші); 5) підвищений ступінь охорони з боку держави – Конституція має надійну інституційну систему захисту, до якої зазвичай входять глава держави і спеціалізовані органи конституційного контролю; 6) програмний характер – Конституція України не лише юридично фіксує досягнутий рівень розвитку суспільства і державно-правової сфери, а й окреслює його трансформаційні перспективи [82].

Тож, роль Конституції України в нормативно-правовому регулюванні формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій полягає в наступному: по-перше, її положення регламентують правовий та державний лад країни, відповідно до чого відбувається створення курсу роботи публічних відомств за всіма напрямками; по-друге, в Основному законі знаходять своє окреслення повноваження та функції вищих інституцій влади, окремі з яких є суб'єктами побудови та проведення державної політики у галузі електронних комунікацій; по-третє, Конституція декларує принципи, на яких ґрунтується юридична конструкція процесу здійснення державної політики в сферах електронних комунікацій.

Важливим аспектом Конституції також є те, що саме її положеннями закріплено правила імплементації в національну правову систему міжнародних актів націлених на регулювання окремих суспільно-правових відносин. Даному питанню присвячено статтю 9 Основного закону де вказується: «Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [83]. Саме міжнародні акти формують наступну групу документів нормативно-правового регулювання державної політики в галузі електронних комунікацій.

Так, на сьогоднішній день Україна є учасником Міжнародного союзу електрозв'язку (далі – МСЕ), який є спеціалізованою установою Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) у сфері глобального електрозв'язку. Союз покликаний здійснювати законодавчі, управлінські, виконавчі та консультативні функції, надавати технічну підтримку, розробляти стандарти і правила у сфері електрозв'язку та формулювати рекомендації, спрямовані на активізацію розвитку телекомунікацій та підвищення якості послуг. МСЕ здійснює свою діяльність на трьох основних напрямках, закріплених за відповідними секторами: а) сектор радіозв'язку здійснює координацію широкого і постійно зростаючого діапазону послуг радіозв'язку, а також управляє на міжнародному рівні використанням радіочастотного спектру і супутникових орбіт; б) сектор стандартизації електрозв'язку є відповідальним за розробку стандартів для електронних комунікацій; в) сектор розвитку електрозв'язку надає допомогу у розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури і послуг, розвитку людського потенціалу і новітніх технологій [109].

Як учасник МСЕ, Україна ратифікувала Статут МСЕ від 22.12.1992. Документ закріплює цілі функціонування Союзу, до яких віднесено: а) забезпечення і розширення міжнародного співробітництва між усіма Членами Союзу з метою вдосконалення і раціонального використання всіх видів електрозв'язку; б) сприяння технічній допомозі і надання її країнам, що розвиваються, в галузі електрозв'язку, а також сприяння мобілізації матеріальних і фінансових ресурсів, необхідних для його здійснення; с) сприяння розвитку технічних засобів та їх найбільш ефективної експлуатації з метою підвищення продуктивності служб електрозв'язку, розширення їх застосування і якомога більш широкого використання населенням; d) сприяння поширенню переваг нових технологій у галузі електрозв'язку серед усіх жителів світу; е) сприяння використанню служб електрозв'язку з метою полегшення мирних відносин; f) погодження

діяльності Членів Союзу для досягнення вищезазначених цілей; g) сприяння на міжнародному рівні більш загальному підходу до різнобічних питань електрозв'язку у всесвітній інформаційній економіці і суспільстві шляхом співробітництва з іншими всесвітніми регіональними міжурядовими організаціями і тими неурядовими організаціями, які пов'язані з електрозв'язком [202].

В складі Союзу передбачено сектор стандартизації електрозв'язку, функціями якого є реалізація цілей МСУ шляхом вивчення технічних, експлуатаційних і тарифних питань і прийняття рекомендацій з них, маючи на увазі стандартизацію електрозв'язку на всесвітній основі. Також існує сектор розвитку електрозв'язку на який покладають функції по виконанню в рамках своєї компетенції подвійного обов'язку Союзу як спеціалізованої установи ООН і виконавчої установи по реалізації проектів в рамках системи розвитку ООН або інших угод по фінансуванню з метою полегшення і прискорення розвитку електрозв'язку шляхом внесення пропозицій, організації і координації діяльності по технічному співробітництву і допомозі. Діяльність Секторів радіозв'язку, стандартизації електрозв'язку і розвитку електрозв'язку є предметом тісної міждержавної взаємодії. Важливим документом міжнародної установи є Конвенція МСЕ від 22.12.1992, що вносить порядок роботи складових, структурних елементів Союзу. Крім неї, важливе значення також мають такі документи МСЕ, як Адміністративні регламенти, Регламент міжнародного електрозв'язку, Регламент радіозв'язку тощо [202; 72].

В системі міжнародних актів на яких ґрунтується нормативно-правове регулювання проведення в Україні державної політики з питань електронних комунікацій суттєву роль відіграє стратегічно орієнтований документ, яким започатковано двостороннє співробітництва між нашою країною та Європейським Союзом (далі – ЄС) – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з

атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Взаємодії з досліджуваного питання присвячено окрему частину Угоди в якій йдеться мова про те, що сторони зобов'язуються забезпечити юридичну відокремленість регуляторних органів у сфері електронних комунікаційних послуг та їх функціональну незалежність від будь-якого постачальника послуг, що надає електронні комунікаційні послуги. Якщо певна Сторона утримує право власності або контролює постачальника послуг, який надає публічні комунікаційні мережі або послуги, то така Сторона зобов'язана забезпечити дієве структурне відокремлення регуляторної функції від діяльності, пов'язаної з правом власності або здійсненням контролю [215].

Крім цього, сторони забезпечують можливість застосування ліцензій з питань господарської діяльності в контексті електронних комунікацій. Умови отримання таких ліцензій повинні бути доступні громадськості, наприклад: а) всі критерії видачі ліцензії та обґрунтований строк, необхідний для прийняття рішення стосовно заяви на отримання ліцензії, були загальнодоступні; б) причини відмови у видачі доводяться заявнику в письмовій формі на його вимогу; с) заявник на отримання ліцензії у разі безпідставної відмови у наданні ліцензії має право звернутися до апеляційного органу; d) ліцензійний збір не повинен перевищувати адміністративні витрати, які зазвичай пов'язуються з управлінням, контролем та забезпеченням видачі відповідних ліцензій [215]. Сторони також забезпечують, щоб будь-який постачальник послуг, який має право надавати електронні комунікаційні послуги, мав право та зобов'язання проводити переговори щодо взаємного підключення з іншими постачальниками електронних комунікаційних мереж та послуг. Взаємне підключення, як правило, має погоджуватися на основі комерційних переговорів між відповідними юридичними особами [215].

Таким чином, ключова роль міжнародних документів в системі нормативно-правового регулювання досліджуваного в дисертації різновиду

державної політики полягає в: 1) декларуванні форм, порядку, механізмів та інших аспектів міжнародної взаємодії в сферах електронних комунікацій; 2) визначенні стандартів внутрішньо-державних підходів щодо регулювання та управління сектором електронних комунікацій, а також ринку надання електронних послуг; 3) організації постійного обміну досвідом між Україною та іншими державами з питань технічного, юридичного, економічного та іншого удосконалення галузі електронних комунікацій [74].

Після Конституції та міжнародних документів, самостійний рівень нормативно-правового регулювання становлять законодавчі акти, якими врегульовано різноманітні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в сферах електронних комунікацій. Ключову роль має Закон України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 №1089-IX, що визначає правові та організаційні основи державної політики у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, а також права, обов'язки та відповідальність фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у відповідній діяльності або користуються електронними комунікаційними послугами. Дія Закону поширюється на відносини у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра щодо надання та отримання електронних комунікаційних послуг, постачання та доступу до електронних комунікаційних мереж, забезпечення конкуренції на ринках електронних комунікацій, а також щодо користування радіочастотним спектром, ресурсами нумерації та захисту прав користувачів послуг. В той же час, юридична дія документу не поширюється на відносини, пов'язані з: а) електронними комунікаційними мережами, що не мають взаємоз'єднання з електронними комунікаційними мережами загального користування (крім відносин у сфері радіочастотного спектра); б) регулюванням аудіовізуальної політики, аналізом змісту та редагуванням інформації, що передається за допомогою електронних комунікаційних мереж загального користування, надання споживачам аудіовізуальних медіа-сервісів; в) взаємоз'єднанням,

розподілом ресурсів, маршрутизацією та транзитом трафіка у мережі Інтернет, що регламентуються документами міжнародних організацій, крім організацій, зареєстрованих на території держав, визнаних Верховною Радою України державами-агресорами [152].

Окрім представленого Закону, особливості державного регулювання в сфері електронних послуг уточнено в суміжних законодавчих документах. Наприклад, Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» визначає правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду (контролю). Положення цього документу мають пряме відношення до суб'єктів, які провадять господарську діяльність в секторі електронних комунікацій та радіочастотного спектру [167].

В окремих випадках господарська діяльність передбачає необхідність отримання дозвільних документів, ліцензій, в зв'язку із чим на суб'єктів, що її провадять, також розповсюджуються норми Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», який регулює суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності [163].

В цьому ж контексті варто відмітити Закон України «Про електронну комерцію», що визначає організаційно-правові засади діяльності у сфері електронної комерції в Україні, встановлює порядок вчинення електронних правочинів із застосуванням інформаційно-комунікаційних систем та визначає права і обов'язки учасників відносин у сфері електронної комерції.

Згідно Закону, електронна комерція визначається, як відносини, спрямовані на отримання прибутку, що виникають під час вчинення правочинів щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснені дистанційно з використанням інформаційно-комунікаційних систем, внаслідок чого в учасників таких відносин виникають права та обов'язки майнового характеру. Послуги, які надаються в рамках електронної комерції, мають статус «універсальних електронних комунікаційних», а, отже, частиною і прикладом електронної комунікації [153].

Окремо варто згрупувати законодавчі джерела нормативно-правового регулювання державної політики в галузі електронної комунікації, які спрямовано на захист прав та інтересів громадян і публічного сектору. Такі документи встановлюють правила, стандарти та вимоги до організації безпечного середовища обміну інформацією. Наприклад, Закон України «Про захисту персональних даних» регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних. Закон поширюється на діяльність з обробки персональних даних, яка здійснюється повністю або частково із застосуванням автоматизованих засобів, а також на обробку персональних даних, що містяться у картотеці чи призначені до внесення до картотеки, із застосуванням неавтоматизованих засобів [160].

Іншим прикладом є Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 №2163-VIII, який визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів,

підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки [168].

Окремо варто виділити Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку» (далі – НКЕК). Це нормативний акт встановлює правовий статус спеціального публічного органу, який виступає одним із головних суб'єктів проведення державної електронно-комунікаційної політики [165].

В рамках законодавчого рівня поза увагою не можна залишити Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 №1906-IV. Саме його положення дають можливість належним чином використати в межах національних реалій міжнародні стандарти регулювання електронних комунікацій, зокрема, МСЕ. Адже Закон встановлює порядок укладення, виконання та припинення дії міжнародних договорів України з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України. Згідно із документом, міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). Встановлено, що міжнародні договори укладаються: Президентом України або за його дорученням - від імені України; Кабінетом Міністрів України або за його дорученням - від імені Уряду України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами - від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів. При цьому, виключно від імені України укладаються міжнародні договори: а) політичні, мирні, територіальні і такі, що стосуються державних кордонів,

розмежування виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України; б) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; в) про участь України в міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки; г) про військову допомогу та направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав чи допуску підрозділів збройних сил іноземних держав на територію України, умови їх тимчасового перебування, включаючи терміни виведення, фінансово-економічні, екологічні та інші наслідки і компенсації; г) про використання території та природних ресурсів України; д) яким за згодою сторін надається міждержавний характер [164].

Останню групу юридичних документів, що являють собою джерела нормативно-правового регулювання формування і реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій, складають підзаконні нормативно-правові акти видані суб'єктами владних повноважень. В своїй більшості ці нормативні документи мають суто адміністративний характер та регламентують моделі та методи діяльності регуляторних та інших уповноважених публічних органів, установ, відомств. В окремих випадках підзаконними актами уточнено правовий статус останніх. До переліку документів цієї групи можна віднести акти КМУ, а саме: Постанови «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18.09.2019 №856, «Про затвердження Правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг» від 25.06.2025 №761, а також Розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» від 04.06.2025 №546-р та інші [174;141;159].

КМУ не єдиний орган який видає підзаконні документи в досліджуваній сфері. Важливі акти також приймаються регуляторним органом, НКЕК, наприклад, Постанови «Про затвердження Положення про електронну регуляторну платформу», «Про затвердження Порядку

маршрутизації трафіка при наданні послуг міжособистісних електронних комунікацій з використанням нумерації», «Про затвердження Порядку випробування параметрів електронних комунікаційних мереж та якості електронних комунікаційних послуг» та інші [154;158;157].

Завершуючи проведене дослідження можемо констатувати, що нормативно-правове регулювання державної політики в сферах електронних комунікацій ґрунтується на розгалуженій системі юридичних документів, які включають в себе Конституцію України, законодавчі, а також підзаконні акти Кабінету Міністрів України та інших уповноважених органів державної влади. Дана система нормативних актів ієрархічна, а кожний її рівень уточнює норми закладені на попередньому, на підставі чого вибудовується механізм реалізації права та упорядкування суспільно-правових відносин, що виникають в процесі реалізації відповідної політики.

На нашу думку, сучасний стан системи нормативно-правового регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій в Україні слід оцінити досить неоднозначно. Так, з одного боку, розгалужений нормативно-правовий матеріал та наявність профільного закону свідчить про те, що вказаному питанню приділяється досить багато уваги збоку законодавця (останніми роками спостерігається поступова модернізація законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу, особливо у контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС). Втім, з іншої сторони нормативно-правова база все ще залишається досить фрагментарною та потребує подальшого вдосконалення. Зокрема, існують виклики, пов'язані з реалізацією положень чинного законодавства на практиці, а також із відставанням підзаконних актів від потреб ринку [72].

У підсумку також доцільно відмітити домінуючий характер адміністративних норм в системі такого регулювання, адже за їх допомогою:

- 1) регламентовано правовий статус уповноважених суб'єктів владних повноважень, які приймають безпосередню участь у формуванні та реалізації

відповідної політики; 2) визначено та упорядковано форми, методи та процедури приведення до дії встановленого політичного курсу; 3) уточнюються стандарти та правила обов'язкові до виконання суб'єктами електронних комунікацій, а також стратегічні кроки удосконалення їх діяльності; 4) визначається порядок легалізації на території нашої країни міжнародних засад у сфері регулювання електронних комунікацій, а також імплементацію їх в національну правову систему [72].

Висновки до розділу 1

Відмічено, що терміном комунікація позначено модель взаємодії двох чи більше суб'єктів, які не просто реалізують спільні дії, а обмінюються між собою інформацією певного змісту з якоюсь метою. Тобто комунікація – це інформаційний обмін між якимось сторонами. Залежно від типу відомостей, які передаються, а також засобів, що для цього використовуються, виділяються різновиди цієї категорії. Одним з них виступає електронна комунікація, котра віднайшла тлумачення як в законодавчих положеннях, так і в деяких наукових дослідженнях.

Аргументовано, що електронна комунікація - це вид взаємодії двох чи більше сторін, який виражено у систематизованому процесі приймання-передачі інформації будь-якого типу чи змісту у вигляді електромагнітних сигналів за допомогою спеціальних технічних (цифрових) засобів, пристроїв, програмного забезпечення, тощо.

Наголошено, що особлива специфіка явища державної політики обумовлена наступними характерними ознаками: по-перше, ця категорія визначає курс (вектор) діяльності держави щодо улаштування суспільного життя в певній сфері, а також вирішення найбільш важливих, критичних, глобальних питань за використанням ресурсів країни; по-друге, формується

та реалізується спеціально-уповноваженим на це колом суб'єктів публічно-владних повноважень, до складу яких відносяться органи державної влади, місцевого самоврядування, а також установи і організації, які знаходяться у сфері їх відання; по-третє, формування та реалізація державної політики в будь-якій царині суспільного життя відбувається послідовно та формалізовано, за що відповідає спеціальний адміністративно-правовий механізм, який крім суб'єктів включає ряд інших важливих елементів; по-четверте, передбачає стратегічний результат, процес досягнення якого розрахований на значний проміжок часу, комплексне використання публічних ресурсів, ефективну роботу задіяних суб'єктів та якісне виконання ними своїх публічно-владних повноважень; по-п'яте, не з'являється на чийсь суб'єктивний роздум, а виходить із нормативно-правових засад різного рівня та значення, а також стратегічних правових документів, в яких закріплюються плани та порядок дій органів публічної влади з питань суспільного і державного розвитку.

Зроблено висновок про те, що державна політика у сферах електронних комунікацій – це нормативно-врегульований, формалізований, послідовний та цілеспрямований вектор (напрямок) діяльності спеціально уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень, спрямований на забезпечення ефективного державного регулювання, а також сталого розвитку електронних комунікацій в Україні відповідно до потреб та інтересів суспільства.

Зазначено, що в умовах правового режиму воєнного стану формування та реалізацію державної політики у сферах електронних комунікацій ускладнено наступними факторами: 1) ризиками та реальними наслідками збройної агресії у вигляді застосування зброї ураження проти мирного населення та органів публічної влади, що перешкоджає нормальному виконанню відповідними суб'єктами покладених на них владних повноважень; 2) суттєвою зміною парадигми роботи органів державної влади

та місцевого самоврядування, ключовим пріоритетом для яких стає обороноздатність держави, допомога військовому та правоохоронному сектору, а також реалізація заходів правового режиму воєнного стану. Зазначені аспекти орієнтують та підлаштовують під себе всі інші вектори роботи суб'єктів публічно-владних повноважень; 3) особливою важливістю для потреб війська технічних засобів електронних комунікацій, що визначає необхідність врахування даного моменту при формуванні та реалізації державної політики.

З'ясовано, що під принципами формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій слід розуміти систему абстрагованих в нормативно-правовому матеріалі основоположних правил, керівних ідей, фундаментальних засад, у чіткій відповідності до яких здійснюється формування та реалізація діяльності уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень щодо забезпечення ефективного державного регулювання та розвитку досліджуваної сфери суспільного життя. До переліку відповідних засад віднесено: верховенства права; рівності; захисту прав та свобод людини; розвитку нації; прогресивності; раціональності та прозорості.

Акцентовано увагу на тому, що принципи рівності та верховенства права вимагають, щоб формування та реалізація державної політики в сферах електронних комунікацій: 1) відбувалось виключно на основі положень чинного законодавства України, а також в рамках тих публічно-владних повноважень, які надані відповідним суб'єктам; 2) здійснювалось тільки тими носіями публічної влади, які мають на це безпосереднє право; 3) створювало рівні можливості для всіх суб'єктів суспільно-правових відносин сфери електронних комунікацій, не детермінувало появу монополістів на ринку електронних послуг, сприяло вільній та конкурентній господарській діяльності.

Доведено, що захист прав та свобод людини і розвитку нації, як принцип формування та реалізація державної політики в сферах електронних комунікацій, передусім, націлюється на забезпечення та гарантування прав та свобод людини і громадянина в питаннях вільного обміну інформацією, використання інформаційних, телекомунікаційних мереж, міжособистісного спілкування і взаємодії, вираження своїх думок, тощо. Крім цього, подібна політика має передбачати різноманітну методологію захисту інтересів громадськості в зазначеній царині.

Підкреслено, що прогрес – це рух вперед, шлях до удосконалення та розвитку. Виходячи з цього, принцип прогресивності передбачає привалювання в процесі формування та реалізації досліджуваного різновиду державної політики питання забезпечення еволюції сфери електронних комунікацій в цілому, а також окремих її елементів. Уповноважені суб'єкти владних повноважень повинні систематично шукати нові шляхи удосконалення механізмів регулювання комунікації; державної підтримки представників господарського сектору, які провадять діяльність в зазначеній сфері; законодавчих та інших нормативно-правових джерел, що упорядковують суспільно-правові відносини в галузі електронних комунікацій тощо.

Доведено, що метою формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій є публічно-правове упорядкування та координація суспільної діяльності, пов'язаної із використанням технологій для передачі інформації у вигляді електромагнітних сигналів, а також створення умов та безпосереднього удосконалення сфер електронних комунікацій в технічному, економічному, юридичному та іншому планах.

Наголошено, що роль Конституції України в нормативно-правовому регулюванні формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій полягає в наступному: по-перше, її положення регламентують правовий та державний лад країни, відповідно до чого

відбувається створення курсу роботи публічних відомств за всіма напрямками; по-друге, в Основному законі знаходять своє окреслення повноваження та функції вищих інституцій влади, окремі з яких є суб'єктами побудови та проведення державної політики у галузі електронних комунікацій; по-третє, Конституція декларує принципи, на яких ґрунтується юридична конструкція процесу здійснення державної політики в сферах електронних комунікацій.

Констатовано, що нормативно-правове регулювання державної політики в сферах електронних комунікацій ґрунтується на розгалуженій системі юридичних документів, які включають в себе Конституцію України, законодавчі, а також підзаконні акти Кабінету Міністрів України та інших уповноважених органів державної влади. Дана система нормативних актів ієрархічна, а кожний її рівень уточнює норми закладені на попередньому, на підставі чого вибудовується механізм реалізації права та упорядкування суспільно-правових відносин, що виникають в процесі реалізації відповідної політики.

Обґрунтовано, що сучасний стан системи нормативно-правового регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій в Україні слід оцінити досить неоднозначно, адже, з одного боку, розгалужений нормативно-правовий матеріал та наявність профільного закону свідчить про те, що вказаному питанню приділяється досить багато уваги з боку законодавця (останніми роками спостерігається поступова модернізація законодавства відповідно до стандартів Європейського Союзу, особливо у контексті виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС). Втім, з іншої сторони нормативно-правова база все ще залишається досить фрагментарною та потребує подальшого вдосконалення, зокрема, існують виклики, пов'язані з реалізацією положень чинного законодавства на практиці, а також із відставанням підзаконних актів від потреб ринку.

Відмічено домінуючий характер адміністративних норм в системі такого регулювання, адже за їх допомогою: 1) регламентовано правовий статус уповноважених суб'єктів владних повноважень, які приймають безпосередню участь у формуванні та реалізації відповідної політики; 2) визначено та упорядковано форми, методи та процедури приведення до дії встановленого політичного курсу; 3) уточнюються стандарти та правила обов'язкові до виконання суб'єктами електронних комунікацій, а також стратегічні кроки удосконалення їх діяльності; 4) визначається порядок легалізації на території нашої країни міжнародних засад у сфері регулювання електронних комунікацій, а також імплементацію їх в національну правову систему.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ

2.1. Поняття та структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій

Державна політика у сферах електронних комунікацій має фундаментальне значення для формування цифрової держави, розвитку інноваційної економіки та забезпечення інформаційної безпеки. Вона визначає стратегічні напрями та пріоритети у розбудові телекомунікаційної інфраструктури, сприяє впровадженню сучасних технологій і створює умови для рівного доступу громадян до цифрових послуг. Ефективна політика у цій сфері стимулює конкуренцію між операторами, захищає права споживачів та встановлює прозорі правила для бізнесу, що діє на ринку комунікаційних послуг. Водночас вона відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки, зокрема у питаннях кіберзахисту, збереження цілісності інформаційного простору та протидії інформаційним загрозам. Варто зауважити, що практична сторона державної політики у сферах електронних комунікацій виявляється у системі спеціальних функціональних елементів, за допомогою яких безпосередньо відбувається формування та реалізація відповідного офіційного курсу країни. Вони об'єднані змістом категорії «адміністративно-правовий механізм» розкриття сутності якого має важливе теоретико-практичне значення.

Почнемо із термінологічної основи категорії та проаналізуємо зміст слова «механізм». В загальному етимологічному сенсі термін походить від

грецького «μηχανή», що значить машина, а в українському тлумаченні має наступні значення: 1) штучних рухомо-сполучених елементів, що здійснюють заданий рух; 2) пристрій (сукупність рухомих ланок або деталей), що передає чи перетворює (відтворює) рух; 3) внутрішній устрій, система функціонування чого-небудь, апарат будь-якого виду діяльності; 4) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище; 5) комплекс елементів, призначений для виконання корисної роботи шляхом перетворення одного виду енергії на інший; 6) організація, установа, лад [145;84;180;16].

Слід відзначити полінауковий характер поняття «механізм». Так, за визначенням філософських джерел це система, сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія; це порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь. Обов'язковою умовою системи є злиття її елементів в єдине ціле, існування структури системи [218, с.583; 99, с.52]. В економіці механізм, за тлумаченням І.І. Фуртака який посиляється на досягнення А.Е. Кульмана – це необхідний взаємозв'язок, який виникає між різними економічними явищами. Механізм, пише вчений, містить певну послідовність економічних явищ: його складовими елементами одночасно виступають вхідне і вихідне явища, а також весь процес, який відбувається в інтервалах між ними. Механізм є природною системою [91; 220, с.203].

Специфіку значення механізму в межах суспільних та політико-правових наук аналізує С.І. Крук. Вчений доводить те, що категорія являє собою не стільки фізичне явище, яке може бути виявлено за допомогою органів почуттів чи за допомогою технічних пристроїв, скільки сукупність прав та обов'язків, визначені ними зміст і характер діяльності індивідів, груп, спільнот, об'єднань. При цьому в межах наук зазначеного блоку, вважає автор, специфіка механізму визначається як та, що полягає в такому: він спирається на державну владу (орієнтується на її поділ і забезпечення

балансу між гілками, на нейтралізацію узурпації одна одної). Ця влада передбачає зіставлення панування і підпорядкування між взаємодіючими акторами, в основі її знаходяться примус і право, що висвітлюють легітимність державного управління [89].

Важливе значення поняття механізму відіграє в державному управлінні. В своїй дисертації В.В. Конопльов зібрав ключові тлумачення категорії, вироблених у зазначеній галузі: 1) сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей, через які суб'єкт державного управління (його компоненти) «схоплює» потреби, інтереси і цілі суспільства в управляючих впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях і діях і практично втілює їх в життя, спираючись на державну владу; 2) організацію практичного здійснення державного управління, елементами якого є загальна система державного управління, включаючи статут і функції спеціальних органів і інших органів, що діють у тій чи іншій сфері, галузі; 3) набір адміністративно-правових регуляторів, характерних для певної сфери, галузі, комплект, стандарт необхідних правових актів та інших регулюючих документів, механізм державного контролю і нагляд, інформаційне забезпечення; ступінь участі громадян та їх об'єднань в управлінні; 4) сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління на їх діяльність із забезпеченням узгодження інтересів учасників державного управління, які взаємодіють; 6) спосіб організації управління суспільними справами, де взаємозв'язані методи, засоби і принципи, що і забезпечує ефективну реалізацію цілей управління [142;196;79, с.134-135].

В тій же площині механізм аналізують В.Т. Білоус, Ю.І. Кулагіна та В.І. Полуріза, які тлумачать його, як систему певних взаємодіючих ланок, що забезпечують вплив держави на суспільство, всі його організації, на кожного громадянина, їх діяльність і поведінку на основі Конституції, законів, правил

і норм, прийнятих у державі. До структури такого механізму вчені включають: формування легітимного суб'єкта та інституційної ієрархії державного управління; розроблення стратегічного курсу і прийняття державних рішень; адміністративні органи і різноманітні засоби реалізації управлінських рішень; органи контролю та арбітражу, забезпечення «зворотного зв'язку» з об'єктами управління [147, с.315].

Механізм держави, згідно до роздумів О.Ю. Оболенського, характеризується декількома особливостями, які сукупно становлять його зміст. По-перше, це система органів державної влади, заснована на єдності принципів його організації і діяльності, закріплених у конституції держави. По-друге, механізм держави характеризується складною структурою, що відображає певне місце, яке займають у ній різні органи державної влади, їх співвідношення і взаємозв'язки. По-третє, на думку науковця, між державним механізмом і функціями держави існує тісний зв'язок: функції сучасної держави здійснюються, одержують своє реальне втілення за допомогою державного механізму як сукупності органів державної влади та їх додатків. Водночас від функцій держави залежить структура державного механізму, вони безпосередньо впливають на виникнення, розвиток і зміст діяльності тих чи інших органів держави. По-четверте, механізм держави для забезпечення покладених на нього завдань управління справами суспільства, впливу на складні соціально-економічні процеси і сфери, виконання пов'язаних із цим державних функцій має необхідні матеріальні засоби, так звані матеріальні додатки, на які спираються у своїй діяльності окремі органи державної влади та місцевого самоврядування та без яких не може обходитися жодна держава. Узагальнюючи виділені особини О.Ю. Оболенський пише, що механізм держави є пронизана єдиними, законодавчо закріпленими принципами, заснована на поділі влади і наявності необхідних матеріальних додатків система органів державної влади та місцевого самоврядування, яка здійснює або забезпечує реалізацію завдань і

функцій держави [122, с.11]. Таким чином, механізм – це складна, структурована категорія, зміст якої розкривається у комплексному поєднанні різних елементів. В цьому механізми згідні системам та, по суті, є їх різновидом. Однак, якщо система – це статична сукупність самостійних елементів, які в сукупності формують новий, об'єкт, то обов'язкова ознака механізму – функціональність його складових. Тобто, категорія виражає систему яка діє, реально функціонує згідно з якимось конкретним призначенням.

Виходячи із загальної етимології слова «механізм» та його наукових, неюридичних тлумачень, можемо дійти до висновку, що це система самостійних за змістом, але об'єднаних єдиною метою, взаємодоповнюючих, спільно функціонуючих елементів, які в сукупності формують новий об'єкт призначений для забезпечення реалізації якоїсь діяльності, роботи певного технічного пристрою і таке інше [75].

Багатоманітністю змісту та визначень механізм характеризується також у праві. В базовому визначенні правовий механізм – це конструкція правових засобів, інструментів призначених для досягнення якихось юридичних цілей, які організовуються та діють у чіткій послідовності [139; 225]. Одним з прикладів категорії є механізм правового регулювання, який згідно до положень навчального посібника з дисципліни «теорія держави і права» авторства Н.М. Крестовської, Л.Г. Матвєєва, Я.О. Тичька, Н.В. Атаманова та Н.Б. Арабаджи – це функціонуюча як єдине ціле система правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин. Метою механізму правового регулювання на їх думку є підпорядкування діяльності держави принципу верховенства права, впорядкування, оптимізація та захист суспільних відносин, забезпечення правового порядку на основі режиму правозаконності. Елементи механізму правового регулювання: 1) норми права – нормативна основа механізму правового регулювання, яку складають всі джерела права, а правильне тлумачення норм

права забезпечує ефективність механізму правового регулювання; 2) юридичні факти – підстава для переходу абстрактних правових норм в конкретні права і обов'язки учасників суспільних відносин; 3) акти безпосередньої реалізації права (у правовідносинах і поза правовідносинами) – фактична поведінка суб'єктів права по здійсненню своїх прав і обов'язків; 4) акти застосування права – забезпечують реалізацію права (факультативний елемент). У таких актах персоніфікуються загальні права і обов'язки, а якщо необхідно, індивідуалізуються санкції правових норм. Окремі елементи механізму правового регулювання домінують на різних його стадіях. Використання їх у певному порядку характеризує процес правового регулювання [206, с.182].

Іншим прикладом є механізм правозастосування, який визначається А.М. Перепелюком, як сукупність взаємопов'язаних, взаємодіючих та взаємообумовлених елементів, що складають його зміст та забезпечують чітку та ефективну реалізацію нормативних приписів, сприяють втіленню суб'єктивних прав та вирішенню юридичних справ. До складу такого механізму вчений відносить: по-перше, суб'єкта, який застосовує норму права, відповідно до належних йому владних повноважень та компетенції; по-друге, суб'єкта, до якого застосовується нормативний припис, який відіграє в даних відносинах підпорядковане місце та володіє визначеною правосуб'єктністю; по-третє, процедуру правозастосування, стадійність та технологію даного процесу, послідовність дій; при цьому враховується весь набір юридичних засобів, які забезпечують ефективне, своєчасне та послідовне застосування права; по-четверте, безпосередньо норму права, а у випадку аналогії закону чи права застосовуються або загальні принципи, або аналогічний закон; по-п'яте, результат (підсумок) застосування нормативних положень: індивідуально-правовий акт, який регулює конкретно визначену життєву ситуацію. Крім того вчений наголошує: «правозастосовна діяльність є різновидом соціальної діяльності, тому не варто зменшувати роль

соціального аспекту в механізмі правозастосування. Елементами соціального аспекту є різноманітні економічні та соціально-політичні фактори, які обумовлюють реалізацію правових норм» [139, с.91-93].

Аналізуючи зміст процесуально-правового механізму Ю.О. Гурджі спираючись на дослідження вчених наводить одне з його можливих визначень: елемент загального механізму правового регулювання, відносно самостійна підсистема правових засобів, що вступає в дію на деяких етапах загального правового регулювання, у випадках виникнення перешкод нормальної реалізації правових норм, а також має охоронну спрямованість [35, с.224].

Різновидом класичного правового також є адміністративно-правові механізми, але, по-перше, вони мають місце лише в координатах адміністративно-правових відносин, та, по-друге, регламентовані нормами саме цієї галузі. Загальне розуміння даної категорії намагався побудувати Ю.О. Коваленко, який тлумачить її в якості певної системи адміністративно-правових засобів і факторів, що: виконують низку функцій держави, які покладаються на неї адміністративним законодавством держави (чи конкретизуються нормативно-правовими актами цієї галузі права); передбачені нормами адміністративного законодавства (також і суміжних галузей права) та, відповідно, підпорядковані загальній меті, завданням та загальноправовим і галузевим принципам цієї галузі права [65, с.42].

Проте, як правило, адміністративно-правовий механізм піддається науковим осмисленням у відношенні до якогось об'єкту, існування чи дію якого він забезпечує. Наприклад, В.В. Миргород-Карпова адміністративно-правовий механізм забезпечення контролю за міжнародними фінансами означила як взаємопов'язану та взаємозалежну систему заходів та засобів, що реалізуються органами державної влади та місцевого самоврядування, в порядку та в межах встановлених адміністративно-правовими нормами, з метою створення усіх необхідних умов для ефективного здійснення контролю за міжнародними фінансами [108, с.137]. Адміністративно-

правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні Т.А. Шумейло визначає, як юридичну конструкцію, якою окреслюється заснована на нормах чинного законодавства взаємоузгоджена система нормативно-правових, інституційних, правозастосовних й організаційних форм і засобів, які сукупно, цілісно та послідовно впливають на суб'єктів, відносини та процеси в сфері обігу зброї, виконуючи таким чином завдання формування та реалізації державної політики у відповідній сфері [229, с.173].

На думку Є.В. Кобко, механізм адміністративно-правового забезпечення національної безпеки України є системною сукупністю правових, організаційних, фінансових та інших інструментів та засобів, які використовуються державою з метою впливу, упорядкування, а також створення умов для належного функціонування суспільних відносин у досліджуваній сфері. Вказаний механізм має складний характер, що в свою чергу обумовлює наявність у нього відповідної структури [64, с.93-94]. К.В. Муравйов розглядає адміністративно-правовий механізм реалізації державної політики як систему організаційно-правових та інших засобів і заходів, а також інституцій (установ, організацій тощо), якими вони втілюються (впроваджуються, реалізуються) у життя, спрямованих на забезпечення виконання завдань і досягнення цілей державно-управлінської діяльності у певній сфері [113, с.55]. К.М. Куркова адміністративно-правовий механізм забезпечення науково-технологічного розвитку в Україні визначила, як сукупну репрезентацію теоретичного підґрунтя та практичної реалізації забезпечувального впливу держави на процеси якісних перетворень конвергенції науки та технологій як чинника впливу на соціально-економічний розвиток країни та показника рівня вітчизняного науково-технологічного потенціалу. На думку вченої такий вплив здійснюється на двох рівнях (національному та міжнародному), кожному з яких притаманний власний теоретичний та практичний арсенал

адміністративних заходів (елементів), що мають свій вираз у нормативному, фінансовому, кадровому, організаційно- та матеріально-технічному, інформаційно-аналітичному полі. Ефективність адміністративно-правового механізму забезпечення науково-технологічного розвитку розкривається через ступінь відповідності державної політики обраній стратегії розвитку науково-технологічного розвитку країни, довіру до неї як з боку населення, так і міжнародних організацій, станом нормативно-правового забезпечення, а також рівнем протидії загроз публічним інтересам [92, с.39].

Дослідження наукової літератури дає можливість виділити характерні особливості притаманні адміністративно-правовому механізму як загальній категорії юридичної науки, так і в контексті формування та реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій:

- по-перше, даний механізм має адміністративну природу, а елементи його системи знаходять своє застосування виключно в галузях суспільно-правових відносин, які виникають за участю суб'єктів публічно-владних повноважень;
- по-друге, включає в себе велике коло складових, які не обмежуються тільки правовими засобами та інструментами в їх вихідному значенні, що пояснюється варіативністю державного впливу на різні сфери суспільних відносин;
- по-третє, в усіх, без виключення, випадках адміністративно-правовий механізм виходить із норм законодавства України, яким визначено повноваження і функції держави в цілому, а також окремих державних органів в різних галузях суспільного життя;
- по-четверте, дія адміністративно-правового механізму, зважаючи на його владно-управлінську природу, підкріплена мірами примусу, який представники держави мають право застосовувати для реалізації поставлених цілей [75].

З огляду на вище викладене, можемо дійти до висновку, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – це система взаємопов’язаних адміністративно-правових засобів, інструментів, а також інших складових, за допомогою яких держава упорядковує процеси формування та проведення державної політики в сферах електронних комунікацій реалізуючи таким чином покладені на неї завдання та функції [75].

Рухаючись далі до питання структури визначеного адміністративно-правового механізму відмітимо, що найчастіше в наукових джерелах до системи його елементів включають: 1) адміністративно-правові відносини; 2) норми адміністративного права; 3) акти тлумачення і застосування норм адміністративного права; 4) публічно-владні дії та операції, зокрема, матеріально-технічного змісту. В окремих наукових концепціях зустрічаються дещо інші роздуми про структуру категорії частина якої називають: правову культуру, адміністративно-правові режими, діяльність суб’єктів владних повноважень, адміністративні процедури, суб’єктів та об’єктів адміністративно-правового механізму, владно-управлінські засоби або способи реалізації публічних функцій і таке інше [115;209].

Тож, на нашу думку, структурними елементами адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій є наступне:

- суб’єкти формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. Досліджуючи значення поняття «суб’єкт» О.В. Харитонов наголосив, що дане слово має латинські коріння, від «subjektum» – запропоноване, покладене в основу. Термін застосовується багатьма галузями фундаментальних знань. У загальній теорії права суб’єкт – носій прав і обов’язків, учасник правовідносин, це особи або організації, на яку поширюються певні норми права [18; 221, с.83]. В координатах дії адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної

політики в сферах електронних комунікацій мова йде не про звичайних суб'єктів, а носіїв владних (публічно-владних) повноважень визначення яких представлено на офіційному рівні, в положеннях Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС). Згідно пункту 7 частини 1 статті 4 КАС до них відноситься орган державної влади (у тому числі без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, орган військового управління, їх посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, або наданні адміністративних послуг [69];

- адміністративно-правові форми та методи діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій. В навчальному посібнику з адміністративного права авторства О.І. Остапенко, М.В. Ковалів, С.С. Єсімова, Л.С. Гулак, Г.Ю. Лук'янова, О.В. Ніканорова та М.С. Цьвок форми визначено, як способи зовнішнього вираження змісту публічної діяльності, оскільки публічне адміністрування виявляється в конкретних діях і взаємозв'язках органів і посадових осіб, завдяки яким управлінська діяльність набуває певних форм. На думку вчених, за допомогою форм публічного управління забезпечуються: вираження вольових положень держави в реальній дійсності; реалізація публічних інтересів; додержання встановленого порядку управління; гласність і прозорість діяльності; зміцнення законності й дисципліни. Крім цього, по формах, вважають автори, можна судити про те, що і як робиться в державних органах відповідно до їхньої компетенції [130, с.395]. В свою чергу відповідно до визначення В.В. Галуцького, В.І. Курило, С.О. Короса та ряду інших вчених, адміністративно-правовий метод – це сукупність способів, прийомів, засобів впливу суб'єктів публічної адміністрації на об'єкти публічного управління, за допомогою яких устанавлюється

юридично владне та юридично підвладне становище сторін у правовідносинах [29, с.12];

- адміністративно-правові інститути. Відповідно до класичного розуміння, досить якісно поданого в статті Ю.Ю. Івчука інститут права – це основний елемент системи права, поданий сукупністю правових норм, регулюючих однорідну групу суспільних відносин. Правовий інститут являє собою уособлений блок галузі права, якому властиві: а) однорідність фактичного змісту - кожний інститут призначений для регулювання самостійної, відносно уособленої групи відносин або окремих вчинків людей; б) юридична єдність правових норм. Норми, які входять в правовий інститут, утворюють єдиний комплекс, виявляються в загальних положеннях, правових принципах, специфічних правових поняттях, що створює особливий, притаманний даному виду відносин, правовий режим регулювання; в) нормативна уособленість, тобто уособлення утворюючих правовий інститут норм в главах, розділах, частинах, інших структурних складових закону або іншого нормативно-правового акта; г) повнота регульованих відносин. Інститут права охоплює такий набір норм (дефінітивних, уповноважуючих, забороняючих), який покликаний забезпечувати безпрогальність регульованих ним відносин [54, с.81]. Інститут адміністративного права за визначенням С.Г. Стеценка – це структурний елемент системи адміністративного права, що складається з правових норм, які регулюють конкретний вид чи сторону якісно однорідних суспільних відносин [203, с.34]. В тлумаченні Р.С. Мельник та В.М. Бевзенко інститут адміністративного права – це сукупність норм адміністративного права, яка регулює однорідні або близькі групи суспільних відносин (наприклад, інститут дисциплінарної відповідальності державних службовців або інститут примусового виконання адміністративних актів) [106, с.61]. Тож, адміністративно-правові інститути – це групи адміністративно-правових норм, які регламентують однорідні суспільно-правові відносини,

що у випадку нашого дослідження прямо стосуються чи забезпечують формування та/або реалізацію державної політики в сфері електронних комунікацій. Сюди, наприклад, відноситься інститут державної служби. Норми даної групи врегульовують діяльність представників органів державної влади, які своїми діями виконують публічні функції, що веде до виконання завдань відповідної політики. Іншим прикладом виступає інститут адміністративного судочинства, що надає можливість корегувати реалізацію державної політики, забезпечувати її законність, а також захищати права та свободи громадянськості і їх об'єднань у відносинах пов'язаних із використанням електронних комунікацій, веденням господарської діяльності пов'язаної із ними тощо.

Отже, структура адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій включає в себе: суб'єктів проведення політики, адміністративно-правові форми і методи їх публічної владної діяльності, а також адміністративно-правові інститути, які забезпечують реалізацію державного курсу. Проведений аналіз показує унікальний склад досліджуваного юридичного механізму, що цілком відповідає особливостям царини в якій він діє. При цьому, окремі його суб'єкти мають досить глибокий зміст, що вимагає більшої уваги з боку науковців.

2.2. Суб'єкти формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій та особливості їх адміністративно-правового статусу

Система суб'єктів проведення державної політики у сферах електронних комунікацій включає в себе велике коло носіїв публічно-владних повноважень, які при цьому неоднорідні між собою за

адміністративно-правовим статусом. Слово «статус» означає положення, стан, місце якогось об'єкту або суб'єкту у певному середовищі [210, с.572]. Поняття статусу походить з латини, а саме з часів Стародавнього Риму. За допомогою даного терміну римські вчені сформулювали категорії, що відображали окремі аспекти правового становища людини: стан свободи, стан громадянства, сімейний стан [201, с.39]. Ґрунтовної наукової оцінки поняття статусу отримало в соціології і філософії. Саме в координатах цих галузей наведено найбільш логічні та широкі тлумачення. Так, соціальний статус суб'єкта за Л.М. Москвич являє собою певну сукупність його соціальних можливостей, обсяг і характер яких залежать від тієї ролі, соціальної функції, що виконується ним у суспільстві [111, с.10]. Згідно філософського енциклопедичного словнику за редакцією В.І. Шинкарука статус визначено як соціальний, співвідносний стан (позиція) індивідуума або групи в соціальній системі, що визначається по ряду ознак, специфічних для даної системи (економічних, професійних, етнічних та інших) [219, с.342].

В юридичній площині правовий статус – це юридичне визначення суб'єкта, або юридично закріплене становище суб'єкта в суспільстві [226, с.113]. Важливість даної категорії підкреслює А.М. Куліш на думку якого визначення правового статусу суб'єктів права має значення для з'ясування їх правових можливостей, встановлених правом меж дозволеної поведінки. З іншого боку, дослідження правового статусу дозволяє удосконалювати законодавство, яке його регулює, оскільки завдання законодавця і юридичної науки в цілому полягає у тому, аби знайти найбільш оптимальний варіант правових норм, за допомогою яких можна було б ефективно впливати на суспільні відносини [90, с.93].

Відгалуженням звичайного правового є адміністративно-правовий статус, визначення якого є дискусійною проблемою. Наприклад, О.А. Гусар вважає: дана категорія є невід'ємною й обов'язковою складовою

характеристики фізичних і юридичних осіб, інших колективних суб'єктів, у якому відображається їх правова природа і правове становище у конкретних правовідносинах. Основу такого статусу, на її думку, складають: 1) компетенція суб'єкта; 2) порядок його утворення і набрання юридичних ознак; 3) назва; 4) місце дислокації; 5) структура; 6) цілі функціонування; 7) відповідальність [36, с.116]. За Б.М. Ринажевським адміністративно-правовий статус – це регламентоване нормами адміністративного права становище суб'єкту владних повноважень, яке характеризується сукупністю його прав, обов'язків і гарантій діяльності [183, с.311]. Як пише С.Г. Стеценко: адміністративно-правовий статус – це сукупність прав, обов'язків та гарантій їх реалізації, закріплених у нормах адміністративного права [203, с.90]. «Адміністративно-правовий статус – це правове становище фізичної або юридичної особи – одна з найважливіших політико-юридичних категорій, яка нерозривно пов'язана з соціальною структурою суспільства, рівнем демократії, станом законності. В адміністративно-правовому статусі в узагальненому вигляді конкретизуються різноманітні права, обов'язки, гарантії з урахуванням галузевої правоздатності», – вважає О.М. Круглов [88, с.31].

Тож, суб'єкти формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій - це носії спеціальних публічних повноважень, здійснюючі які вони будують та приводять до дії державний курс із розвитку, удосконалення, регулювання та управління сектором електронних комунікацій на території України. Кожен із вказаних суб'єктів володіє різним адміністративно-правовим статусом відповідно до якого відіграє власну роль у досліджуваних відносинах. Останній слід визначити як положення та роль суб'єкта права (фізичної чи юридичної особи) в контексті суспільно-правових відносин сфери публічного управління, складовими якого є закріплені законодавством компетенція, повноваження та суб'єктивні правомочності (права та обов'язки). Даний статус неоднорідний, адже суворо

залежить від меж владного впливу та обсягів юридичних властивостей, яким конкретний суб'єкт наділяється.

Щоб розібратись із особливостями адміністративно-правового статусу суб'єктів проведення державної політики в секторі електронних комунікацій виділимо ключових учасників вказаного процесу серед яких найпершим є Верховна Рада України. Згідно із положеннями Конституції України ВРУ – це парламент, ключова та особлива функція якого – розробка та прийняття законодавчих актів. В статті 92 та 93 Основного закону вказано, що виключно законами визначаються та встановлюються: 1) права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина; 2) громадянство, правосуб'єктність громадян, статус іноземців та осіб без громадянства; 3) права корінних народів і національних меншин; 4) засади використання природних ресурсів, виключної (морської) економічної зони, континентального шельфу, освоєння космічного простору, організації та експлуатації енергосистем, транспорту і зв'язку; 5) Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи; 6) одиниці ваги, міри і часу; порядок встановлення державних стандартів та ряд інших питань [83].

Діяльність ВРУ характеризується численними особливостями та високим ступенем формалізму. Законом України «Про регламент Верховної Ради України» декларує, що парламент проводить свою роботу сесійно, які бувають черговими та позачерговими. Сесії ВРУ складаються із засідань Верховної Ради, засідань комітетів, тимчасових слідчих комісій і тимчасових спеціальних комісій, що проводяться у період між пленарними засіданнями, роботи народних депутатів у депутатських фракціях (депутатських групах) та

з виборцями. Комітет, тимчасова спеціальна комісія чи тимчасова слідча комісія можуть проводити свої засідання одночасно з пленарними засіданнями Верховної Ради лише за процедурним рішенням Верховної Ради [172].

Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді належить Президенту України, народним депутатам, Кабінету Міністрів України. У випадку прийняття на підставі проекту відповідного закону, його оригінал в електронній формі не пізніше як у десятиденний строк з дня прийняття візується керівником секретаріату головного комітету та підписується головою цього комітету. Далі закон направляється на підпис голові держави. Відповідно до статті 139 Регламенту підписані Президентом України закони публікуються в газеті «Голос України» та у Відомостях Верховної Ради України, а також розміщуються на офіційному веб-сайті Верховної Ради. Публікація законів та інших актів Верховної Ради у цих офіційних друкованих виданнях є офіційним оприлюдненням [172].

Важливе значення у законодавчій діяльності ВРУ відіграють комітети. Відповідно до Закону України «Про комітети Верховної Ради України», це органи Верховної Ради України утворені з числа народних депутатів України для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки і попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, виконання контрольних функцій. Комітети ВРУ при здійсненні повноважень взаємодіють з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, їх посадовими особами, які зобов'язані сприяти комітетам у здійсненні покладених на них повноважень, реагувати відповідно до закону на їх звернення та рекомендації. Персональний склад комітетів формується Верховною Радою України нового скликання шляхом обрання голів, перших заступників, заступників голів, секретарів та членів комітетів [162].

Комітети Верховної Ради України здійснюють такі функції:

- 1) законопроектну; 2) організаційну; 3) контрольну.

Перша, законопроектна, полягає в розробці проектів законів, попередньому розгляді та підготовці висновків і пропозицій щодо законопроектів; попередньому розгляді та підготовці висновків і пропозицій щодо проектів загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля, а також наданні згоди на обов'язковість чи денонсацію міжнародних договорів України тощо. Організаційна функція включає в себе проведення збору та аналізу інформації з питань, що належать до повноважень комітетів, організації слухань із цих питань, у тому числі на засіданнях Верховної Ради України; підготовку питань на розгляд Верховної Ради України відповідно до предметів їх відання; участь у формуванні порядку денного пленарних засідань Верховної Ради України; прийняття рішень, надання висновків, рекомендацій, роз'яснень та інше. В свою чергу остання, контрольна функція ґрунтується на:

- 1) аналізі практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів, їх посадових осіб з питань, віднесених до предметів відання комітетів, підготовці та поданні відповідних висновків та рекомендацій на розгляд Верховної Ради України;
- 2) організації та підготовці за дорученням Верховної Ради України парламентських слухань;
- 3) організації та підготовці слухань у комітетах;
- 4) направленні матеріалів для відповідного реагування в межах, установлених законом, органам Верховної Ради України, державним органам, їх посадовим особам;
- 5) розгляді на своїх засіданнях або під час слухань у комітеті звітів, доповідей та інформації державних органів та посадових осіб, які у передбачених законом випадках подаються до Верховної Ради України, здійсненні попередньої підготовки питань щодо розгляду на пленарному засіданні Верховної Ради України таких звітів, доповідей та інформації і таке інше [162].

В складі ВРУ дев'ятого скликання діє Комітет з питань цифрової трансформації сфера відання якого поширюється на такі питання: законодавчі засади цифровізації та цифрового суспільства в Україні; Національна та державні програми інформатизації; програми ЄС «Єдиний цифровий ринок» та інші програми цифрового співробітництва; інновації у сфері цифрового підприємництва, розвиток екосистеми стартапів; дослідницькі центри у сфері цифрових технологій; цифрова індустрія та електронні комунікації; електронне урядування та публічні електронні послуги; електронна демократія; електронні довірчі послуги та електронна ідентифікація; державні інформаційно-аналітичні системи, електронний документообіг; державні інформаційні ресурси, електронні реєстри та бази даних; електронна комерція (електронна торгівля, електронний бізнес); віртуальні активи, блокчейн та токенизація; смарт-інфраструктура (міста, громади тощо); розвиток сфери «відкритих даних»; радіочастотний ресурс; розвиток орбітальної економіки; законодавчі засади адміністрування, функціонування та використання мережі Інтернет в Україні; кіберзахист та кібербезпека державних інформаційних ресурсів; розвиток цифрових компетентностей, цифрові права; штучний інтелект (Постанова ВРУ «Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання») [169].

Дослідження компетенції та повноважень Верховної Ради України, як суб'єкта формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій дозволяє констатувати, що відповідно до існуючого адміністративно-правового статусу парламент (та його складові комітети) виступає органом законодавчого забезпечення, який: 1) приймає ключові законодавчі засади вказаного різновиду державної політики, зокрема, Закони України «Про електронні комунікації»; «Про електронну комерцію»; «Про захисту персональних даних» тощо; 2) організовує імплементацію міжнародних стандартів в сфері електронних комунікацій шляхом

визначення обов'язковості дії міжнародних документів, що стосуються даного питання на території України; 3) проводить контроль за станом виконання прийнятих законодавчих актів та виконання суб'єктами щодо яких звертається їх дія прав та реалізація обов'язків; 4) удосконалює нормативно-правове регулювання процесів формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій шляхом законопроектної роботи.

Наступних трьох суб'єктів можна об'єднати в єдину групу, адже саме вони володіють ключовим спектром повноважень та безпосередньо відповідають за проведення державної політики у галузі електронних комунікацій. Це відомства виконавчої гілки влади серед яких найвище положення займає Кабінет Міністрів України. Його адміністративно-правовий статус визначено Конституцією та Законом України «Про Кабінет Міністрів України» [83;161].

КМУ відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний виключно ВРУ у межах, передбачених Конституцією. Уряд здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність цих органів. В межах своєї компетенції КМУ має право видавати постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання. Нормативно-правові акти Уряду підписуються його головою – Прем'єр міністром України [83;161].

До переліку основних, загальних завдань КМУ належить: 1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України; 2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості;

3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування; 4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм; 5) забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави; 6) забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону; 7) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій; 8) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи; 9) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю [83; 161].

Як суб'єкт формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій на КМУ покладаються спеціальні повноваження передбачені Законом України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 №1089-IX. За вказаним документом, Уряд: 1) забезпечує здійснення державної політики у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра; 2) спрямовує і координує у рамках своїх повноважень діяльність міністерств, інших центральних органів виконавчої влади у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра; 3) здійснює відповідно до закону управління об'єктами державної власності та забезпечує рівні умови розвитку всіх форм власності у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра; 4) затверджує стратегію розвитку сфери електронних комунікацій, національний план розвитку електронних

комунікаційних мереж широкосмугового доступу; 5) затверджує план розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні; 6) забезпечує організацію та здійснення конверсії радіочастотного спектра; 7) здійснює заходи із забезпечення надання універсальних електронних комунікаційних послуг на всій території України; 8) здійснює контроль за використанням постачальниками електронних комунікаційних послуг визначених відповідно до законодавства коштів для компенсації витрат, понесених внаслідок виконання зобов'язання з розгортання електронних комунікаційних мереж для надання універсальних електронних комунікаційних послуг за рахунок коштів державного бюджету у порядку, встановленому законодавством; 9) затверджує правила надання та отримання електронних комунікаційних послуг; 10) встановлює розміри плати за видачу, переоформлення, продовження строку дії ліцензії на користування радіочастотним спектром та дозволу на користування ресурсом нумерації; 12) затверджує порядок видачі дозволів на ввезення з-за кордону радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення; 13) затверджує порядок користування радіочастотним спектром для потреб дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні та військових формувань іноземних держав, що тимчасово перебувають на території України; 14) встановлює порядок запровадження в умовах надзвичайного або воєнного стану тимчасових обмежень на всій території України на використання радіообладнання, випромінювальних пристроїв, радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення; 15) затверджує порядок створення та діяльності системи оперативно-технічного управління електронними комунікаційними мережами загального користування та національного центру управління електронними комунікаційними мережами для цілей оборони та безпеки держави в умовах надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану [152].

Другим суб'єктом аналізованої групи варто виділити міністерство цифрової трансформації України (далі – Мінцифри). На відміну від КМУ, який очолює виконавчу владу в державі, Мінцифри – це частина даної гілки із цільовими повноваженнями, діяльність якого спрямовується та координується Урядом. Правовий статус органу регламентовано Постановою КМУ «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18.09.2019 №856. Відповідно до представленого підзаконного акту, Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, робототехніки та роботизації, розвитку штучного інтелекту, розвитку напівпровідникових технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, електронних комунікацій та радіочастотного спектра, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронної ідентифікації та електронних довірчих послуг; у сфері розвитку ІТ-індустрії; у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія Сіті; у сфері хмарних послуг; у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерейній сфері. Формування і реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра виступає один з головних завдань роботи Мінцифри. В рамках його реалізації Міністерство: а) сприяє розвитку та доступності електронних комунікаційних послуг, формує пропозиції щодо надання державної підтримки, у тому числі фінансової, такому розвитку; б) затверджує: технічні вимоги (технічні специфікації) до електронних

комунікаційних мереж, засобів електронних комунікацій, а також погоджує державні будівельні норми в частині, що стосуються інфраструктури електронних комунікаційних мереж; методику здійснення розрахунків електромагнітної сумісності з урахуванням документів Міжнародного союзу електрозв'язку; порядок спрощення постачальниками електронних комунікаційних послуг доступу до електронних комунікаційних послуг для осіб з інвалідністю; типовий договір про взаємодію постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг з національним центром оперативного-технічного управління електронними комунікаційними мережами України [141].

Крім того, до повноважень Мінцифри, як учасника суспільно-правових відносин в сферах електронних комунікацій відповідно до Закону України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 №1089-IX також належить:

- 1) організація перевірки, перегляду та скасування галузевих нормативних документів у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра;
- 2) розроблення стратегії розвитку сфери електронних комунікацій, національного плану розвитку електронних комунікаційних мереж широкосмугового доступу, програм, концепцій, спрямованих на досягнення мети та виконання завдань, передбачених законодавством, а також прогнозів розвитку електронних комунікаційних мереж і послуг;
- 3) здійснення заходів з організації наукового забезпечення щодо функціонування і розвитку сфер електронних комунікацій та радіочастотного спектра, забезпечення розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу сфери електронних комунікацій, у тому числі шляхом: організації та проведення наукових досліджень; затвердження тематичних планів і технічних завдань для науково-дослідних робіт щодо розподілу, виділення і присвоєння радіочастот, їх міжнародно-правового захисту; забезпечення електромагнітної сумісності радіообладнання (радіоелектронних засобів) за погодженням з регуляторним органом, Національною радою України з

питань телебачення і радіомовлення, Генеральним штабом Збройних Сил України, іншими заінтересованими органами державної влади України, надання висновків щодо доцільності проведення і фінансування таких робіт за рахунок державних коштів тощо [152].

Останнім суб'єктом виділеної групи є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, правовий статус якої регламентовано відповідним Законом України від 16.12.2021 №1971-IX. НКЕК – це незвичайний, центральний орган виконавчої влади із значними регуляторними повноваженнями. Відповідно до управлінської ієрархії він прямо підпорядкований Уряду, адже утворюється ним безпосередньо. Комісія здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Особливості спеціального статусу регуляторного органу обумовлюються його завданнями і повноваженнями та полягають, зокрема, в особливостях організації та порядку діяльності регуляторного органу, в особливому порядку призначення членів регуляторного органу та припинення їх повноважень, у спеціальних процесуальних засадах діяльності регуляторного органу та гарантії незалежності у прийнятті ним рішень у межах повноважень, визначених законом, встановленні умов оплати праці членів та працівників регуляторного органу [165].

НКЕК характеризується широким спектром цілей та повноважень. Як регуляторний орган, Комісія здійснює державний регламент, державний нагляд (контроль) з метою досягнення балансу інтересів користувачів, держави, суб'єктів господарювання, що провадять діяльність у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку, забезпечення безпеки електронних комунікацій, розвитку конкуренції, інтеграції ринків України у зазначених сферах до ринків Європейського Союзу. До повноважень НКЕК відноситься: а) розроблення

нормативно-правових актів про затвердження порядку тимчасового використання радіообладнання; порядку ідентифікації та визначення ринків електронних комунікацій; порядку надання доступу до фізичної інфраструктури електронних комунікацій для розгортання високошвидкісних мереж; порядку здійснення моніторингу якості електронних комунікаційних послуг; порядку організації та участі у конкурсі або аукціоні на отримання ліцензії на користування радіочастотним спектром та інші; б) внесення пропозицій до центральних органів виконавчої влади у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, надання послуг поштового зв'язку, інших органів державної влади щодо формування державної політики, проектів законів та інших нормативно-правових актів у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку; в) забезпечення (за необхідності - спільно з іншими органами державної влади відповідно до їхніх повноважень), вжиття передбачених законом заходів захисту прав споживачів електронних послуг та інше [165].

До окремих суб'єктів формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій слід віднести органи військового управління, а саме: Міністерство оборони України (далі – Міноборони) та Генеральний штаб Збройних Сил України (далі – Генштаб ЗСУ). На відміну від КМУ, Мінцифри та НКЕК, які консолідують ключове коло цільових повноважень в досліджуваному контексті, Міноборони та Генштаб є суб'єктами, що вирішують проблеми проведення державної електронно-комунікаційної політики у конкретно визначеній, оборонно-військовій царині.

Так, Міністерство оборони України, за положеннями Постанови КМУ «Про затвердження Положення про Міністерство оборони України» від 26.11.2014 №671 є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і

військового будівництва у мирний час та особливий період. Основними завданнями Міноборони є: 1) забезпечення формування та реалізація державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період щодо: організації в силах оборони заходів оборонного планування; визначення засад воєнної, військової кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони; 2) здійснення військово-політичного та адміністративного керівництва Збройними Силами; 2-1) забезпечення формування та реалізація державної політики з питань національного спротиву; 3) здійснення в установленому порядку координації діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування щодо підготовки держави до оборони; 4) забезпечення в межах повноважень, передбачених законом, реалізації державної політики з оборонних питань, що пов'язані з використанням повітряного простору України та захистом суверенітету держави; 5) координація діяльності Держспецтрансслужби для забезпечення стійкого функціонування транспорту в мирний час та в особливий період. В розрізі визначених завдань Міноборони виконує особливі повноваження пов'язані із регулюванням виконання державної політики в сфері електронних комунікацій, які полягають в розробленні та затвердженні: 1) цільових профілів безпеки для інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, власником (розпорядником) яких є Міноборони; 2) цільових профілів безпеки для інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, власником (розпорядником) яких є Збройні Сили [155].

При цьому, загально-державними стратегіями, планами та іншими документами з питань проведення політики в сфері електронних технологій можуть визначатись додаткові завдання для Міноборони. Так, Розпорядженням КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року та затвердження

операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» від 04.06.2025 №546-р на Міноборони покладено обов'язки із створення умов для забезпечення мобільним широкосмуговим доступом до Інтернету населення та ключових транспортних маршрутів України. Виконання даної стратегічної цілі вимагає від Міноборони проведення, по-перше, оптимізації радіочастотного спектра для впровадження сучасних електронних комунікаційних технологій за рахунок узгодження нормативно-правового регулювання розподілу та використання радіочастотного спектра з Європейським кодексом електронних комунікацій, створення умов для вивільнення діапазонів радіочастот, необхідних для впровадження нових технологій та врегулювання питання використання радіотехнології «Цифровий стільниковий радіозв'язок IMT-2000 (UMTS)», та, по-друге, впровадження радіотехнології «Міжнародний мобільний зв'язок IMT-2020» в Україні [174].

В свою чергу, Генштаб ЗСУ, згідно із Указом Президента України «Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України» від 30.01.2019 №23/2019, є головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України та визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України. Генеральний штаб у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, постановами Верховної Ради України, наказами та директивами Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, наказами та директивами Міністерства оборони України, наказами та директивами Міністра оборони України, наказами та директивами Головнокомандувача Збройних Сил України [170].

За Законом України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 №1089-IX Генштаб ЗСУ здійснює повноваження щодо регулювання у сфері користування радіочастотним спектром спеціальними користувачами, а саме:

- 1) бере участь у розробленні та погодженні плану розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні, плану конверсії радіочастотного спектра;
- 2) розробляє та подає на затвердження Кабінету Міністрів України пропозиції щодо порядку видачі дозволу на ввезення з-за кордону радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення і порядку ввезення з-за кордону, придбання, встановлення та експлуатації радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення;
- 3) визначає можливість застосування спеціальними користувачами конкретних типів радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв на території України та веде реєстр радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення;
- 4) здійснює присвоєння радіочастот та позивних сигналів для радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення, що використовуються спеціальними користувачами у смугах радіочастот спеціального та загального користування;
- 5) організовує виконання спеціальними користувачами заходів, передбачених планом конверсії радіочастотного спектра;
- 6) видає спеціальним користувачам дозволи на ввезення з-за кордону радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення;
- 7) здійснює заходи із забезпечення електромагнітної сумісності та проводить розрахунок електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв спеціального призначення;
- 8) визначає порядок та здійснює державний нагляд і радіочастотний моніторинг щодо користування радіочастотним спектром спеціальними користувачами;
- 9) веде автоматизовану інформаційну систему управління радіочастотним спектром спеціального користування;
- 10) веде реєстр присвоєнь радіочастот

спеціальних користувачів та здійснює облік присвоєнь радіочастот загальних користувачів у смугах радіочастот загального користування з метою виконання мобілізаційних планів; 11) бере участь у заходах міжнародного співробітництва щодо радіочастотного спектра в частині спеціальних користувачів тощо [152].

Таким чином, система суб'єктів формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій має складну структуру, яка складається з: 1) Верховної Ради України та її комітетів. Це суб'єкти законодавчого забезпечення процесу проведення державної політики в галузі використання електронних комунікацій; 2) Кабінет Міністрів України, Міністерство цифрової трансформації та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Вказані суб'єкти: визначають стратегію здійснення державного курсу регулювання та управління сферами електронних комунікацій; проводять стандартизацію використання відповідних засобів електронної комунікації; реалізують науково-дослідну діяльність спрямовану на удосконалення сфер використання електронних комунікацій; забезпечують міжнародне співробітництво та взаємодію в зазначеній царині; реалізують в межах наданих законодавством повноважень нагляд та контроль за дотримання законності, а також інших вимог та правил при використанні електронних комунікацій; 3) Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України, – органи військового управління, які забезпечують реалізацію державної політики пов'язаної із використанням електронних комунікацій у межах військово-оборонної сфери.

2.3. Адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій

Діяльність суб'єктів, що відповідають за формування та реалізацію державної політики у сферах електронних комунікацій здійснюється в багатьох формах, які передбачають застосування різноманітних публічно-владних інструментів. Однією з найширших за кількістю виконуваних заходів та дій моделлю функціонування державних органів у зазначеному контексті є адміністративно-процедурна. Незважаючи на уніфікованість законодавства, яке регламентує зміст та особливості адміністративних процедур, в контексті формування та виконання відповідної політики категорія має ряд специфічних ознак.

Слово «процедура» широкого історичного значення в основі якого лежить французьке «procedure» та латинський термін «procedere», котрі однакові за змістом та визначаються, як просуватися, йти вперед, рухатись тощо. Українські енциклопедичні джерела тлумачать поняття у таких значеннях: 1) офіційно встановлений чи узвичаєний порядок здійснення, виконання або оформлення чого-небудь; 2) низка яких-небудь дій, хід виконання чого – не будь; 3) лікувальний захід, препарат призначений лікарем і таке інше [120, с.828; 17, с.343]. За дефініціями окремих авторів, наприклад, Т.О. Тополянської, процедура – це встановлена модель, план, що забезпечує системність розвитку явища у певному процесі [213, с.10]. Процедура, відмічає Н.В. Дикань, є запрограмованим наперед рішенням, яке можливе за умови вжиття відповідних дій [41, с.39]. Не тільки поняття, але й притаманні категорії функції виділяє в своєму визначенні О.О. Середа. На його думку процедура – це передусім, відповідна практика, це фактичні дії, поєднані певною метою. Процедурою можна назвати й послідовність, яка складається з багатьох «кроків», і менш складну, менш насичену різноманітними діями операцію, яка може складатися лише з одної дії

(наприклад, купівля квитка в касі кінотеатру). «У будь-якому випадку процедура – це практика, яка підкріплює теорію, утворюється та регулюється теорією», – вказує О.О. Середя [190, с.11-12].

Тож, зважаючи на семантику слова «процедура» можна вказати, що ним описано послідовний, цілеспрямований, організований порядок вчинення відповідних дій чи заходів, які зумовлюють досягнення заздалегідь визначеного результату. В праві процедура, відповідно до закріпленого енциклопедичного тлумачення – це врегульований законом, іншими нормативно-правовими актами порядок, який складається з послідовних дій та спрямовується на досягнення правового результату. Сутність правової процедури зумовлена характером матеріально-правового відношення, реалізації якого вона служить [231].

Натомість індивідуальні наукові підходи з приводу змісту категорії у праві розділились. На це звертає увагу О.П. Євсєєв, який у своєму дослідженні, присвяченому особливостям процедур у конституційному праві України, зауважує, що в правовій доктрині досі немає уніфікованого визначення юридичної процедури. Не містить його і чинне національне законодавство України. Проте, наголошує вчений, найбільш розповсюдженими є наступні три підходи, відповідно до яких юридична процедура розглядається як: 1) специфічне правовідношення або комплекс правових відносин (системний підхід); 2) сукупність юридичних дій, які послідовно здійснюють суб'єкти права (діяльнісний підхід); 3) нормативно встановлений порядок вчинення цих дій (алгоритмічний підхід) [46, с.12–13]. Згідно тлумачення І.О. Ющик юридична (правова) процедура – це той самий юридичний процес, але в інших сферах: правотворчої та адміністративної індивідуально-регулятивної діяльності й ця процедура є невіддільною від матеріально-правового регулювання [233, с.28].

Р.С. Алімов вважає, що правова (юридична) процедура – це система правових відносин, що складаються в певній послідовності, направлених на

досягнення правового результату, який може виражатися у формуванні юридичних норм, утворень або припиненні певних правовідносин (головних для процедури), запобігання правопорушенням, також в інших, правових наслідках. Правовідносини, що складають процедуру, виступають як процедурні правовідносини [4, с.20].

Позиція М.Д. Гнатюк побудована навколо відмінності процедури, як матеріального правового явища від процесуальних. Вчена наголошує: «Процедура ж застосовується головним чином у позасудових провадженнях, а процедурні правила направлені, в першу чергу, до органів і установ представницької і виконавчої влади. При цьому юридична процедура – це складова частина матеріального права. На відміну від процесів вона регламентується матеріально-правовими нормами, сприяє реалізації матеріального регулятивного правовідношення». Крім цього науковиця звертає увагу, що від правозастосовчої діяльності як процесу відрізняються процедурно-процесуальні форми цієї діяльності. Вони виражаються у регламентованому правовому порядку вчинення правозастосовчих дій, що забезпечують належне застосування права [31, с.127].

На підставі проведення детального аналізу поняття «процедура» з позиції не тільки правової, але й інших наукових галузей, А.В. Басов робить висновок, що юридична процедура – це: 1) сукупність засобів і методів здійснення державної влади; 2) офіційно встановлений порядок реалізації закріплених у законодавстві правил і норм; 3) діяльність органів публічного управління щодо вирішення індивідуальних адміністративних справ, результатом якої є прийняття адміністративного акту або укладення адміністративного договору. Юридична процедура як комплексне правове явище, відмічає науковець, пронизує всі сторони існування суспільства: політичну, правову, соціальну, економічну – і забезпечує регулювання суспільних відносин у багатьох галузях права (адміністративному, фінансовому, земельному, кримінальному, цивільному). На його думку

істотними ознаками процедури є наявність певної послідовності дій відповідного суб'єкта. Тобто, це офіційно встановлений порядок виконання певної діяльності відповідним суб'єктом [13]. Ключові риси юридичних процедур також виділяє в своїх працях К.В. Ніколіна, яка відносить до них: по-перше, цілісний та структурований характер правових процедур; по-друге, зміну дійсності внаслідок реалізації правових процедур; по-третє, одночасно вольовий та інтелектуальний характер правових процедур, адже вони напряду залежать від активних волевиявлень та свідомої діяльності уповноважених суб'єктів; по-четверте, в рамках правових процедур реалізуються права (повноваження), свободи та інтереси учасників суспільних відносин [119].

Таким чином, класична правова процедура – це нормативно-визначена послідовність юридично значимих дій та заходів, які застосовуються в комплексі з метою досягнення визначеного результату у вигляді реалізації відповідних прав, обов'язків та законних інтересів. Це акт безпосереднього застосування права та регулювання правовідносин, котрий передбачає конкретизовану модель дій фізичних та юридичних осіб для вирішення якогось значимого питання. Адміністративні процедури змістовно походять від правових, але мають надбудову великої кількості галузево обумовлених особливостей.

На сьогоднішній день зміст цієї категорії представлено у законодавчих джерелах, а саме в безпосередньо присвяченому даному питанню Законі України «Про адміністративну процедуру». Документ визначає, що адміністративна процедура – визначений законом порядок розгляду та вирішення справи. Адміністративна справа описана, як справа, що стосується публічно-правових відносин щодо забезпечення реалізації права, свободи чи законного інтересу особи та/або виконання нею визначених законом обов'язків, захисту її права, свободи чи законного інтересу, розгляд якої здійснюється адміністративним органом. В свою чергу сукупність

процедурних дій, що вчиняються адміністративним органом, і прийнятих процедурних рішень з розгляду та вирішення справи, що завершується прийняттям і, в необхідних випадках, виконанням адміністративного акту називається адміністративним провадженням. Адміністративний орган розглядає і вирішує справи, віднесені до його відання законом (предметна компетенція) [149].

Закон гарантує оскаржуваність адміністративних процедур. Зокрема, відповідно до статті 78 нормативного акту право на адміністративне оскарження має особа, яка вважає, що: 1) прийнятим адміністративним актом чи його виконанням порушено або може бути порушено її право, свобода чи законний інтерес; 2) процедурне рішення або дія, бездіяльність адміністративного органу негативно впливає на її права, свободи чи законні інтереси. Особа, реалізуючи своє право на оскарження, залежно від обставин справи може вимагати: 1) припинення вчинення адміністративним органом певної дії; 2) визнання дії адміністративного органу протиправною та усунення її наслідків; 3) виконання адміністративним органом іншої дії, на яку особа має право і яка не була виконана на її вимогу; 4) визнання протиправним та скасування адміністративного акту чи окремих його положень; 5) визнання протиправним виконаного адміністративного акту чи окремих його положень, що призвело до настання незворотних правових наслідків; 6) вчинення адміністративним органом необхідних дій з метою відновлення порушеного права, свободи чи законного інтересу особи, а також усунення негативних наслідків, відшкодування матеріальної шкоди; 7) визнання бездіяльності адміністративного органу протиправною та зобов'язання вчинити певні дії. Скарга на адміністративний акт може бути подана протягом тридцяти календарних днів з дня доведення його до відома особи, яка була учасником адміністративного провадження щодо прийняття зазначеного акту [149].

Незважаючи на те, що під представлене в Законі визначення «адміністративної процедури» підпадає велике коло форм діяльності суб'єктів владних повноважень, документ чітко відмежовує ті, що відповідною процедурою не можуть бути названі. Цей аспект прописано в частині 2 статті 1 Закону в якій закріплено, що дія акту не поширюється на відносини, що виникають під час: 1) розгляду звернень осіб, що містять пропозиції, рекомендації щодо формування державної політики, вирішення питань місцевого значення, а також щодо врегулювання суспільних відносин; 2) конституційного провадження, кримінального провадження, судового провадження, виконавчого провадження (крім виконання адміністративних актів), оперативно-розшукової діяльності, розвідувальної діяльності, контррозвідувальної діяльності, вчинення нотаріальних дій, виконання покарань, застосування законодавства про національну безпеку і оборону, громадянство, надання притулку в Україні, захист економічної конкуренції; 3) державної служби, дипломатичної та військової служби, служби в органах місцевого самоврядування, служби в поліції, а також іншої публічної служби; 4) реалізації конституційного права громадян брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах, обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; 5) оскарження процедур публічних закупівель; 6) нагородження державними нагородами та відзнаками; 7) здійснення помилування; 8) здійснення оцінки впливу на довкілля [149].

Незважаючи на визначення поняття «адміністративна процедура» в законодавчих нормах, його зміст неодноразово аналізувався в наукових працях. Багато з них відрізняється від існуючої законодавчої позиції. Наприклад, І.Б. Пробко пише: «Адміністративна процедура – це форма адміністративного процесу, встановлена законом, нормативно-правовими актами органу виконавчої влади, певна складова порядку (алгоритму) управлінської діяльності» [175, с.8]. Відповідно до тлумачення І.І. Ісаєнко

адміністративна процедура – це порядок здійснення адміністративного процесу (адміністративних процесів), установлений законом і (або) адміністративним регламентом. Адміністративний процес автор розкриває, як дію або сукупністю дій (рішень) виконавчого органу державної влади, його структурних підрозділів і посадових осіб, спрямованих на здійснення їх повноважень, встановлених законом, іншими нормативно правовими актами [56, с.173]. Н.В. Галіцина зробила висновок, що адміністративна процедура – це встановлені законодавством правила, порядок і умови (зразки) вчинення процесуальних дій щодо розгляду, розв'язання і вирішення конкретної адміністративної справи у сфері публічного управління [28, с.69]. В дисертації О.Ю. Салманової адміністративну процедуру описано, як сукупність послідових дій суб'єкта владних повноважень з реалізації поставлених перед ним завдань, що здійснюється у чіткій відповідності із законодавством та спрямована на забезпечення реалізації прав, свобод та законних інтересів фізичними та юридичними особами [188, с.313].

Широке та вузьке визначення адміністративних процедур пропонують Е.Ф. Демський, Р.В. Ігонін та М.В. Вікторчук. Згідно до широкого розуміння це порядок здійснення органом виконавчої влади, посадовою особою встановлених для них повноважень (порядок розроблення, обговорення й прийняття правового акту, оформлення документа, що має юридичне значення, порядок прийому особи на державну службу, проходження атестації та оформлення відповідних документів, порядок розгляду матеріалів про заохочення службовців, про притягнення до дисциплінарної відповідальності; порядок оформлення контрольно-наглядової діяльності тощо). У вузькому тлумаченні адміністративна процедура – це порядок розгляду та вирішення уповноваженим органом державної влади (переважно органом виконавчої влади) конкретних індивідуальних справ, пов'язаних зі зверненнями громадян та організацій до відповідного органу з метою реалізації чи захисту своїх прав і законних інтересів. Адміністративна

процедура регулюється законом або підзаконним нормативним актом (порядок розгляду скарг громадян, правила реєстрації юридичних осіб, правила видачі ліцензій, дозволу на носіння, зберігання, перевезення зброї тощо). До особливостей адміністративних процедур вчені відносять наступне: 1) адміністративні процедури застосовуються в публічній сфері; 2) адміністративні процедури застосовуються при здійсненні правозастосовної діяльності; 3) адміністративні процедури охоплюють управлінську діяльність позитивної спрямованості, тобто діяльність, спрямовану на створення умов для ефективної реалізації прав і законних інтересів громадян та організацій; 4) адміністративні процедури спрямовані на упорядкування діяльності уповноважених органів виконавчої влади. 5) для адміністративних процедур характерний особливий суб'єктний склад (однією зі сторін в адміністративній процедурі завжди виступає державний орган або посадова особа, наділені державно-владними повноваженнями); 6) адміністративні процедури закріплюються адміністративно-процесуальними нормами, які, своєю чергою, регулюють застосування матеріальних норм адміністративного та інших галузей права (фінансового, господарського, трудового та інші) і при цьому регламентують діяльність уповноважених органів і посадових осіб [39, с.131;55, с. 182–190; 123, с.27, 31].

Дослідження законодавства та різних концептуальних позицій дає можливість сформулювати посередню точку зору з приводу головних ознак, які характеризують адміністративні процедури як правове явище в цілому, так і в якості інструменту формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій: 1) категорія являє собою послідовність публічно-владних, управлінсько-розпорядчих, організаційних, регламентованих нормами адміністративного права дій, заходів та операцій; 2) адміністративні процедури реалізуються адміністративним органом, що згідно Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 №2073-IX визначається, як орган виконавчої влади, орган влади Автономної

Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації [149]; 3) адміністративні процедури спрямовані на вирішення питань пов'язаних із реалізацію прав, обов'язків, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, безпосередньо держави, а також захисту прав та інтересів останніх в адміністративному, владно-розпорядчому порядку; 4) результатом адміністративної процедури є рішення виражене в підготовці та прийнятті відповідного адміністративного акту установленної форми або чиненні юридично значущої дії; 5) результат адміністративної процедури не є остаточним та може бути оскаржений в установленому законодавством порядку уповноваженою стороною.

Викладене дає можливість зробити висновок, що адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – це система публічно-владних, управлінсько-розпорядчих, регламентованих нормами адміністративного права дій, заходів та операцій, які вчиняються уповноваженими адміністративними органами з метою забезпечення і захисту прав, свобод, законних інтересів громадськості і держави в сфері проведення державної політики, пов'язаної з використанням та розвитком електронних комунікацій в державі. Жорсткий формалізм та чіткі вимоги до змісту адміністративних процедур говорять про те, що далеко не кожний різновид діяльності суб'єктів владних повноважень можливо до них віднести [**Error! Reference source not found.**].

З усього масиву роботи суб'єктів формування та реалізації державної політики в сферах електронних послуг можна виділити лише декілька прикладів адміністративних процедур, у першу чергу, контроль. Досить правильно, на наш погляд, з приводу базового визначення контролю висловився І.Е. Краснолюбов та І.С. Яковець, які зауважили, що це перевірка, або спостереження з метою перевірки. На їх думку контроль передбачає відслідковування стану справ на підконтрольному об'єкті для виявлення,

попередження та усунення можливих порушень. Це означає, що контроль здійснюється не тільки шляхом перевірки, а й включає в себе одержання різної інформації щодо підконтрольного об'єкта з будь-яких джерел, наступний аналіз такої інформації, прийняття і реалізацію відповідних рішень [86, с.77].

Контроль в сфері електронних комунікацій дозволяє відповідним державним органам проводити моніторинг та визначати стан дотримання іншими суб'єктами даних відносин вимог законодавства України. При цьому, подібна адміністративна процедура представлена у досліджуваній царині в декількох видах. Так, за Законом України «Про електронні комунікації», регуляторний орган, а саме НКЕК здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням законодавства про електронні комунікації та радіочастотний спектр постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг, загальними користувачами радіочастотного спектра, а також особами, що здійснюють постачання електронних комунікаційних мереж та/або послуг без подання повідомлення про початок такої діяльності та/або користування радіочастотним спектром без отримання ліцензії та/або без визначеного законодавством присвоєння радіочастоти. Контроль проводиться двома способами: 1) проведення позапланових перевірок; 2) аналіз поданої постачальниками електронних комунікаційних мереж та послуг, користувачами радіочастотного спектра регуляторної звітності. Під час проведення позапланової перевірки у випадках і порядку, визначених регуляторним органом, проводяться випробування шляхом вимірювання та/або спостереження щодо відповідності передбачених законодавством параметрів електронних комунікаційних мереж та якості електронних комунікаційних послуг порядку маршрутизації трафіку послуг міжособистісних електронних комунікацій з використанням нумерації, а також для розрахунку показників якості електронних комунікаційних послуг. У разі виявлення ознак невиконання вимог законодавства про електронні

комунікації та/або радіочастотний спектр за результатами аналізу поданої постачальниками електронних комунікаційних мереж та послуг регуляторної звітності уповноважені посадові особи НКЕК звертаються до відповідного постачальника із запитом про надання пояснення щодо виявлених порушень. Наслідком проведення контролю в сферах електронних комунікацій є акт регуляторного органу в якому вказуються чіткі вимоги до підконтрольного об'єкту. В разі виявлення під час перевірок порушень законодавства НКЕК з метою вжиття заходів щодо їх усунення складає припис або розпорядження [152]. Відповідно до статті 15 Закону постачальники електронних комунікаційних мереж та/або послуг, користувачі радіочастотного спектра, стосовно яких здійснюються заходи державного нагляду (контролю), мають право звернутися до регуляторного органу із скаргою на незаконні дії його посадових осіб при здійсненні державного нагляду (контролю). Така скарга може бути подана під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) або в строк, що не перевищує десяти робочих днів після їх завершення. Подання скарги не зупиняє здійснення заходів державного нагляду (контролю) чи заходів з усунення порушень, що оскаржуються [152].

Схожою є процедура контролю за додержанням законодавства про електронні комунікації та радіочастотний спектр суб'єктами господарювання, яка здійснюється в порядку передбаченому законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Статтею 1 вказаний нагляд (контроль) визначено, як діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів

суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища. Подібний різновид контролю провадиться у формі планових та позапланових заходів, в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений його правилами внутрішнього трудового розпорядку. Органи державного нагляду (контролю) та суб'єкти господарювання мають право фіксувати процес здійснення планового або позапланового заходу чи кожен окрему дію засобами аудіо- та відеотехніки, не перешкоджаючи здійсненню такого заходу. Невиконання приписів, розпоряджень та інших розпорядчих документів органу державного нагляду (контролю) тягне за собою застосування штрафних санкцій до суб'єкта господарювання. За результатами здійснення контрольних заходів складає акт. На підставі нього, контролюючий орган за наявності підстав для повного або часткового зупинення виробництва (виготовлення), реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг звертається з відповідним позовом до адміністративного суду [167].

Іншим прикладом адміністративної процедури в процесі проведення державної політики в сферах електронних комунікацій є ліцензування. «Ліцензування є особливою процедурою офіційного визнання права суб'єкта господарювання на ведення певного виду діяльності з дотриманням правил, нормативних вимог та стандартів», – зазначено в дисертації О.М. Бокій [21]. Результатом ліцензування є видання ліцензії, спеціального дозвільного документу, який в розумінні Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності», посвідчує право суб'єкта господарювання на провадження виду господарської діяльності або частини виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню [163].

Безпосередньо в галузі електронних комунікацій ліцензійна процедура має свою специфіку, у зв'язку із чим її сутність уточнено Законом України «Про електронні комунікації». Згідно з його положеннями відповідний дозвіл

потребують суб'єкти господарювання, які вважають необхідним отримати право на користування певними смугами (смугою) радіочастот на індивідуальних засадах у ліцензованому діапазоні радіочастот протягом визначеного строку у визначених регіонах (на територіях) та на визначених умовах [152].

Відповідно до статті 48 Закону суб'єкт господарювання для отримання ліцензії направляє до регуляторного органу відповідну заяву. Остання подається шляхом заповнення встановленої регуляторним органом форми в електронному кабінеті на електронній регуляторній платформі із застосуванням засобу кваліфікованого електронного підпису. Заява про видачу ліцензії залишається без руху, якщо: 1) заява подана (підписана) особою, яка не має на це повноважень; 2) радіотехнологія не визначена у плані розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні або заявлені типи радіообладнання, які не внесені до реєстру радіообладнання або не відповідають умовам, визначеним цим реєстром; 3) строк застосування радіотехнології, яку заявлено, згідно з планом розподілу і користування радіочастотним спектром в Україні закінчується менше ніж за два роки. Регуляторний орган у п'ятиденний строк проводить технічну експертизу з питань попередньої оцінки можливості виконання умов забезпечення електромагнітної сумісності запланованого радіообладнання. Протягом 10 робочих днів з дати отримання результатів технічної експертизи регуляторний орган приймає рішення про видачу або відмову у видачі ліцензії. У триденний строк після прийняття зазначеного рішення витяг з рішення та повідомлення, що містить рахунок, на який має бути внесено плату за видачу ліцензії, направляються заявнику [152].

Схожою є процедура отримання дозволу на користування ресурсами нумерації – коди, номери, ідентифікатори, що використовуються для позначення (ідентифікації) електронних комунікаційних мереж, кінцевих пунктів мережі, послуг, абонентів під час маршрутизації та здійснення

виклику в електронних комунікаційних мережах загального користування (Закон України «Про електронні комунікації») [152].

В Україні існує спеціальний Національний план нумерації затверджений Наказом Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. Документ визначає формат і структуру ресурсу нумерації, а саме кодів, номерів, ідентифікаторів, що використовуються для позначення (ідентифікації) електронних комунікаційних мереж, кінцевих пунктів мережі, послуг, кінцевого (термінального) обладнання абонентів в електронних комунікаційних мережах загального користування, а також встановлює послідовності набору цифр, символів з описом використання префіксів, суфіксів та додаткової інформації, необхідних для вибору мереж, послуг в електронних комунікаційних мережах [156].

За Законом України «Про електронні комунікації», постачальник електронних комунікаційних мереж та/або послуг шляхом заповнення встановленої регуляторним органом форми в електронному кабінеті на електронній регуляторній платформі формує та подає відповідну заяву із застосуванням засобу кваліфікованого електронного підпису. Повідомлення про прийняте рішення про видачу дозволу на користування ресурсом нумерації надсилається заявнику протягом трьох робочих днів з дня його прийняття. Дозвіл оформляється в електронному вигляді шляхом внесення запису до електронного реєстру первинного розподілу ресурсів нумерації [152].

Останнім прикладом варто виділити адміністративну процедуру допуску до здійснення господарської діяльності в сфері електронних комунікацій, яка складається з двох процесів: державної реєстрації та загальної авторизації. Так, для господарювання в галузі електронних технологій відповідний суб'єкт має пройти реєстраційну процедуру згідно до положень Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб,

фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» від 15.05.2003 №755-IV. Остання передбачає офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, відокремленого підрозділу юридичної особи, утвореної відповідно до законодавства іноземної держави, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу - підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій. Для реалізації адміністративної процедури відповідна особа подає до органів державної реєстрації передбачені законодавством документи, які розглядаються протягом 24 годин. З метою проведення процедури формується реєстраційна справа в паперовій або електронній формі. На підставі поданих документів уповноважений орган виносить рішення про реєстрацію фізичної-підприємця, юридичної особи, або відмовляє в реєстрації, що може бути оскаржене [151].

Водночас, сам факт державної реєстрації не є остаточною підставою для здійснення господарської діяльності в галузі електронних комунікацій. Відповідно до Розділу IV Закону України «Про електронні комунікації», остання відбувається виключно на засадах загальної авторизації. Суб'єкти господарювання, які мають намір здійснювати господарську діяльність як постачальники електронних комунікаційних мереж та/або послуг, повинні протягом місяця від початку такої діяльності надіслати до регуляторного органу повідомлення про початок здійснення діяльності у сфері електронних комунікацій. Подальше здійснення діяльності у сфері електронних

комунікацій без подання повідомлення про початок здійснення діяльності у сфері електронних комунікацій забороняється. Уповноважені регуляторним органом посадові особи протягом п'яти робочих днів з дати реєстрації повідомлення забезпечують внесення відповідних відомостей до реєстру постачальників електронних комунікаційних мереж та послуг і надсилають суб'єкту господарювання через електронний кабінет витяг з реєстру постачальників електронних комунікаційних мереж та послуг [152].

Таким чином, проведений у роботі аналіз дає можливість констатувати важливе значення адміністративних процедур, як інструменту формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій. За допомогою них забезпечується чітке та глибоке упорядкування процесів, які реалізуються уповноваженими суб'єктами в частині виконання мети і завдань досліджуваного напрямку державної політики. Окрім того, адміністративні процедури структурують владно-управлінський вплив на приватний сектор, а саме тих осіб, які провадять господарську діяльність за відповідним напрямом [Error! Reference source not found.].

2.4. Адміністративно-правові форми та методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій

Реалізація державної політики у сферах електронних комунікацій знаходить своє об'єктивне відображення у низці форм, що втілюються у життя за допомогою ряду методів, які носять адміністративно-правовий характер. У новому тлумачному словнику української мови, «форма» – це обриси, контури, зовнішні межі предмета, що визначають його зовнішній вигляд, конфігурація; пристрій, шаблон, за допомогою якого чому-небудь надають певних обрисів, якогось вигляду; тип, будова, спосіб організації чого-небудь; видимість, зовнішній бік чого-небудь, що не відображає суті

справи; спосіб здійснення, виявлення будь-якої дії; суворо встановлений порядок у будь-якій справі [121, с. 665].

У праві поняття форма набуває своєї специфіки. Зокрема, Н.М. Пахоменко вказує, що правова форма – це, насамперед, наукова комплексна категорія, що відображає різні суспільні явища, які потребують регламентації, а також слугує каркасом усередині права, впорядковує і поєднує всі правові явища і право як таке. Коли йдеться про правові форми, зазначає вчений, то мають на увазі право як певне соціальне явище, що відрізняється від інших явищ (політика, релігія, мораль), які разом із правом визначаються матеріальними й економічними умовами життя суспільства. Іншими словами, поняття «правова форма» є загальним відображенням об'єктивного зв'язку права і явищ, на які воно впливає, визначення його місця серед інших форм [134]. О.М. Бандурка вважає, що адміністративно-правова форма – це зовнішній прояв управлінської діяльності, спосіб вираження її змісту в конкретних умовах, тобто та чи інша управлінська дія, що має зовнішній прояв. До ключових елементів вказаного терміну вчений відносить: видання актів державного управління (нормативних і індивідуальних); організаційні дії; здійснення матеріально-технічних операцій; здійснення юридично значимих дій; укладення адміністративно-правових договорів [10, с.185–186].

Таким чином, під адміністративно-правовими формами реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій найбільш доцільно розуміти визначний нормами адміністративного права зовнішній прояв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на досягнення кінцевої мети політики держави у досліджуваній сфері суспільного життя. До переліку відповідних форм, на нашу думку, найбільш доцільно віднести наступні: нормотворчість; правозастосування та правореалізація; прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; укладання адміністративних договорів.

Так, в першу чергу слід виділити нормотворчість, як ключову адміністративно-правову форму реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. С.В. Бобровник вказує, що нормотворчість – це урегульована законодавством цілеспрямована юридична діяльність суб'єктів, уповноважених ухвалювати, змінювати чи скасовувати нормативно-правові акти, що здійснюється в межах компетенції у встановлених процедурно-процесуальних формах відповідно до нормативно закріплених вимог (принципів). Ознаками нормотворчості, на переконання згаданої вище авторки, виступає те, що вона: є невід'ємною частиною суспільної практики; є засобом надання суспільству рис системності; має загальносоціальний характер, оскільки забезпечує загальносоціальні функції; є спеціально-правовим явищем, що належить до правової сфери; є різновидом діяльності суб'єктів; здійснюється в особливих процесуальних формах; спрямована на встановлення, зміну чи скасування правових норм; засновується на системі нормативно закріплених вимог; має особливе функціональне призначення; визначає реальну участь інститутів громадянського суспільства у розробці нормативних актів [19]. А.О. Нечипоренко акцентує увагу на тому, що нормотворчість є комплексною науковою категорією, яка характеризується тим, що вона є: початковою стадією механізму правового регулювання, елементом правової системи і правової культури суспільства, в процесі якого відбувається перетворення потреб та інтересів у загальнообов'язкові, формально-визначені приписи і правила; засобом організації соціального управління, однак при цьому процес нормотворчості сам врегульований правом й іншими соціальними нормами; цілеспрямованою діяльністю, що триває в певних часових проміжках і містить внутрішні елементи – етапи процесу зародження правової норми і набрання нею чинності, за допомогою якої відбувається зміна суспільного життя [118, с.5]. Основними ознаками нормотворчості, пише Т.В. Курусь, є такі: здійснюється уповноваженими суб'єктами: а) державою, її органами (парламентом, урядом, міністерствами,

місцевими адміністраціями тощо); б) громадянським суспільством (народом), його організаціями; є формою владної вольової діяльності уповноважених суб'єктів, яка включає в себе вивчення, узагальнення і систематизацію типових конкретних правовідносин, що виникають у суспільстві; є не диктатом волі уповноважених суб'єктів, а процедурою формулювання норм, котрі властиві соціальним відносинам, стали типовими діями їх учасників; виражається у санкціонуванні існуючих чи встановленні нових, зміні чи призупиненні чинних і скасуванні застарілих правових норм на підставах, передбачених законом; набуває завершення в письмовому акті-документі, що називається нормативно-правовим актом (законом) [93, с.10]. З огляду на зазначене вище, нормотворчість є ключовою формою реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, адже саме за її допомогою вбачається можливим сформулювати нормативне підґрунтя для здійснення відповідної діяльності. Саме через нормотворчість здійснюється розробка, прийняття, зміна або скасування нормативно-правових актів різної юридичної сили, які регулюють відносини між учасниками ринку, встановлюють вимоги до якості послуг, порядок ліцензування, стандарти технічної безпеки та захисту персональних даних, тощо. А відтак, результатом нормотворчості є створення цілісної нормативної бази, яка забезпечує прозорість, конкурентність та правову визначеність у сфері надання електронних комунікаційних послуг.

Наступними формами, які слід виділити в розрізі представленої в роботі проблематики, є правозастосування та правореалізація. У теорії права зазначається, що застосування норм права – це особлива форма реалізації норм права компетентними суб'єктами з вирішення конкретної справи, яка має владний та (або) творчо-організуючий характер, здійснюється у встановленому процедурному порядку і завершується виданням правозастосовного акта. Застосування правових норм – це ухвалення на основі норм права рішень у конкретних справах. З погляду формальної

логіки це процес, який полягає у підведенні конкретного життєвого випадку під загальну правову норму, а також ухвалення на цій основі спеціального акта – акта застосування норм права [207, с.175]. В.Г. Лихолоб відмічає, що застосування норм права – це по суті діяльність державних органів, а також деяких уповноважених державою громадських організацій, що здійснюють у межах наданих їм повноважень державно-владну діяльність з індивідуального регулювання поведінки учасників соціального життя через наділення їх правами та обов'язками або вирішення їхніх спорів з іншими особами та організаціями [98, с. 167].

В свою чергу Ю.Л. Власов пише, правореалізація - це здійснювана в процедурно-процесуальному порядку владно-організуюча діяльність компетентних державних органів та посадових осіб, спрямована на вирішення конкретних справ шляхом видання індивідуальних правових приписів, тобто ухвалення на основі норм права владного рішення в конкретній справі. Основне соціальне призначення застосування правових норм полягає у створенні умов та забезпеченні здійснення інших форм реалізації норм права. Саме від якості та ефективності діяльності у застосуванні норм права в багатьох випадках залежить реальне втілення правових приписів у правовій дійсності, свідомо-вольових діях людей [27, с.25]. Ю.А. Ведерніков та А.В. Папірна реалізацію норм права тлумачать як особливий процес можна розглядати з об'єктивного і суб'єктивного боку. Об'єктивний бік реалізації норм права являє собою виконання правомірних діянь у місцях і в терміни, передбачені нормами права. Суб'єктивний бік виявляє ставлення суб'єкта до правових вимог і стан його волі у момент учинення дій, що вимагаються правом. Адже коли зникає бажання забезпечувати відповідність своєї поведінки до правових вимог, припиняється процес реалізації права. Процес реалізації норм права не вичерпується правомірною поведінкою суб'єктів права у формах дотримання, виконання, використання, а має більш місткий і багатогранний характер, що

включає перш за все юридичні механізми із забезпечення впровадження права. У процесі реалізації права беруть участь не тільки сторони — носії прав і обов'язків, а й держава, її правотворчі, правозастосовчі, правоохоронні органи. Широке розуміння правореалізації передбачає включення в цей процес юридичних дій, які ідуть за правотворенням [23].

Таким чином, правозастосування як форма реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій, переважно, виявляється у видачі дозволів та ліцензій на провадження діяльності, здійсненні нагляду та контролю за дотриманням вимог законодавства, реагуванні на порушення правил надання послуг або експлуатації обладнання. Правозастосовні акти у зазначеній сфері завжди мають індивідуальний характер і стосуються конкретних ситуацій або суб'єктів, що дозволяє державі гнучко реагувати на порушення правового порядку та забезпечувати дієве регулювання галузі відповідно до чинного права. В свою чергу правореалізація охоплює процес фактичного втілення суб'єктами реалізації досліджуваної державної політики положень нормативно-правових актів у своїй практичній діяльності. Вона включає в себе як реалізацію обов'язків, так і використання прав, що передбачені чинним законодавством. На відміну від правозастосування, правореалізація не завжди передбачає втручання держави — часто це самостійне виконання правових приписів усіма учасниками ринку. У результаті формується правопорядок, який ґрунтується на усвідомленому та добровільному дотриманні правил.

Окремо варто виділити прийняття індивідуальних нормативно-правових актів. В.К. Антошкіна вказує, що індивідуальні правові акти — це акти державних органів, недержавних організацій, посадовців, що виражають рішення в конкретній юридичній справі (вирок або рішення суду, наказ керівника підприємства або установи тощо). Індивідуальні акти — це акти застосування права, тому їх називають ще правозастосовними. Вони мають, як правило, разове застосування, адресуються конкретним особам або

організаціям та обов'язкові для виконання тільки ними [7]. В.В. Мухін підкреслює, що індивідуальні правові акти органічно доповнюють нормативні правові акти. Треба зазначити, що коли йдеться про доповнення нормативних актів, не мається на увазі створення нових норм права за допомогою індивідуальних актів. Доповнення здійснюється у двох формах: а) додатково до нормативного акта та на його основі приймається індивідуальний правовий акт; б) доповнення шляхом правозастосовної конкретизації [114]. В.В. Горбалінський зазначає, що індивідуальний акт є особливим видом рішення суб'єкта владних повноважень, яке від інших видів рішень відрізняють такі властивості: не містить норми права; впливає на права, свободи та інтереси конкретної особи або осіб, відносно яких акт було прийнято; припиняє дію після його виконання або завершення строку дії. Нормативно-правові акти та індивідуальні акти мають спільні риси, а саме: виражають волевиявлення уповноважених суб'єктів та мають юридичні наслідки. Нормативність, підкреслює автор, є головною відмінною рисою, яка відрізняє нормативно-правові та індивідуальні акти. Індивідуальні акти не містять норм права і лише застосовують вже існуючі норми до конкретних ситуацій та осіб. Індивідуальні акти за своєю правовою природою є правозастосовними, адже забезпечують реалізацію норм різних галузей права в окремих ситуаціях або стосовно конкретних осіб. Індивідуальні акти породжуючи правові наслідки, впливають на права, свободи та інтереси конкретної особи (осіб) і це є головна ознака, яка відрізняє їх від інших актів, які таких наслідків не мають актів (наприклад, актів внутрішньоорганізаційної діяльності суб'єктів владних повноважень, довідок, протоколів, вказівок тощо) [33]. Отже, індивідуальні акти є особливою формою адміністративної діяльності, яка дозволяє органам виконавчої влади враховувати конкретні обставини та адаптувати загальні правові норми до окремих ситуацій у сфері електронних комунікацій. Такі акти видаються, наприклад, при наданні дозволів на використання

радіочастотного ресурсу, встановленні умов ведення діяльності на окремих ринках, накладенні санкцій за порушення законодавства, приписів щодо усунення порушень. Вони мають індивідуальний, адресний характер, але базуються на загальних нормативно-правових засадах. Ці акти є обов'язковими до виконання і підлягають контролю та, у разі потреби, оскарженню в адміністративному або судовому порядку.

І останньою формою є укладання адміністративних договорів. С.С. Скворцов доводить, що адміністративний договір – це заснована на правових нормах добровільна угода двох чи більше суб'єктів адміністративного права, один із яких завжди є самостійним суб'єктом державної виконавчої влади, наділеним владними повноваженнями у сфері державного управління, за допомогою якого формуються акти державного управління, на основі яких встановлюються, змінюються чи припиняються взаємні права і обов'язки учасників договору, визначається їх відповідальність. За допомогою адміністративного договору, продовжує автор, учасники правовідносин визначають правила власного поведіння і встановлюють послідовність своїх дій, досягають необхідного для них правового результату [192, с.12]. Д. М. Павлова пише, що адміністративний договір — це визначена актами адміністративного права угода сторін, одна з яких є носієм державно-владних повноважень стосовно інших. Договірні відносини, наголошує правознавець, передують тут виникненню «стандартних» адміністративно-правових відносин [133, с.64]. Відтак, укладання адміністративних договорів є формою співпраці між державою та приватними суб'єктами, в межах якої врегульовуються правовідносини, пов'язані з реалізацією публічних завдань у сфері електронних комунікацій. На відміну від приватноправових контрактів, адміністративні договори укладаються у сфері публічного управління та мають за мету досягнення суспільно значимих результатів. Вони можуть стосуватися, зокрема, надання субсидій операторам на розвиток мереж у сільських територіях, виконання

зобов'язань щодо універсального доступу до електронних комунікаційних послуг, спільного використання інфраструктури тощо. Такі договори укладаються на основі рівноправності сторін, але за участю органу влади як носія владних повноважень, що забезпечує баланс між приватними інтересами та публічною метою.

Реалізація вказаних вище форм передбачає застосування спеціального набору інструментів та засобів, тобто методів. Л.Л. Лабенська зводить значення правових методів до способів реалізації юридично-значимої діяльності за рахунок чого відповідні суб'єкти користуються своїми правами та виконують обов'язки. Свою концепцію вчена доводить на прикладі визначення методів діяльності місцевих рад та депутатів. Він наголошує: методами діяльності рад та депутатів є засоби, які застосовуються в межах певних форм з метою здійснення їх повноважень і поділяються на безпосередньо юридичні та організаційні. Юридичний метод – це засіб прийняття радами та депутатами відповідних нормативно-правових актів. Організаційні методи – це засоби досягнення певної мети в межах відповідних форм організаційної діяльності [95, с.78]. В.В. Середя, З.Р. Кісіль та Р.В. Кісіль пишуть, що адміністративно-правовий метод регулювання – це сукупність правових засобів і способів (прийомів), які застосовуються органами виконавчої влади держави в процесі правозастосовної діяльності для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на управлінські суспільні відносини [189, с.14].

Таким чином, методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій представляють собою сукупність визначених нормами чинного законодавства прийомів, інструментів та засобів, які використовуються спеціально уповноваженими органами державної влади з метою фактичного втілення у життя форм здійснення відповідної діяльності. До переліку вказаних методів найбільш доцільно віднести наступні:

- метод переконання. Переконання, пише О.І. Остапенко, – це діяльність державних і недержавних суб'єктів, скерована на формування в окремих осіб і соціальних груп необхідності добровільного дотримання соціальних норм, які діють на транспорті. Переконання як метод означає моральний, психологічний, матеріальний вплив суб'єкта пасажирських перевезень на волю і поведінку людей, який породжує, зміцнює і розвиває свідомість, що відповідає цілям і завданням, які стоять перед системою транспортних перевезень, спонукає до усвідомлених дій щодо забезпечення пасажирських перевезень [2, с. 33]. С.Т. Гончарук вказує, що метод переконання – це такий спосіб цілеспрямованого впливу на свідомість і поведінку учасників управлінських відносин, який проявляється в комплексі роз'яснювальних, рекомендаційних, виховних та заохочувальних заходів, що застосовуються з метою забезпечення правомірності їх поведінки, підвищення їх правосвідомості та законослухняності, зміцненню дисципліни та соціальної організованості, а також із метою профілактики правопорушень [32, с. 82]. Отже, метод переконання є важливою складовою реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій. Цей метод ґрунтується на правових, етичних і професійних аргументах, що формують у суб'єктів правовідносин розуміння необхідності дотримання законодавства без застосування примусу. Переконання реалізується через роз'яснення нормативних вимог, проведення консультацій, організацію навчання, просвітницьку діяльність і публічні заклики до дотримання правил;

- метод примусу. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає декілька значень поняття «примус»: по-перше, як натиск із чийогось боку, примушування; по-друге, це зусилля над собою; по-третє, примус – це зумовлена кимсь або чимось необхідність діяти певним способом, незалежно від бажань [25, с. 940]. Л.І. Каленіченко вважає, що державно-правовий примус – це метод впливу держави на особу та суспільство, з метою забезпечення належної реалізації норм права, котрий

здійснюється через правозастосовну діяльність незалежно від волі та бажання юридично зобов'язаних суб'єктів. Державно-правовий примус має наступні ознаки: по-перше, має офіційний характер; по-друге, є методом здійснення державної влади і засобом правового впливу на суспільні відносини; по-третє, є методом правового регулювання, що застосовується не лише у зв'язку з неправомірною поведінкою, а й з метою попередження, запобігання порушення вимог норм права, відновлення порушених прав і свобод; по-четверте, застосовується з метою захисту прав та законних інтересів особи, суспільства, держави у чітко визначених законодавством випадках, тільки у тій формі, порядку та умовах, які передбачені діючою системою нормативно-правових приписів держави; по-п'яте, реалізується через правозастосовну діяльність держави [57, с.91-92]. Таким чином, в розрізі представленої у роботі проблематики метод примусу застосовується у випадках, коли інші інструменти впливу виявляються неефективними або порушення законодавства є суттєвим. Йдеться про владне втручання органів державної влади з метою припинення протиправної поведінки, відновлення порушеного порядку або притягнення винних до юридичної відповідальності. Такі методи можуть проявлятися в накладенні адміністративних стягнень, зупиненні дії ліцензії, застосуванні фінансових санкцій або, у крайньому випадку, блокуванні діяльності оператора;

- метод нагляду і контролю. Нагляд і контроль — це правові категорії, більшою мірою властиві публічному праву, це ті явища, які необхідні для існування і розвитку суспільства, ефективного функціонування держави. У сучасних умовах становлення суверенної та демократичної держави, в перехідних умовах трансформації державного ладу, все більше значимості набувають контрольно-наглядові повноваження органів виконавчої влади [58]. Методи нагляду і контролю реалізуються шляхом системного спостереження за діяльністю суб'єктів ринку електронних комунікацій з боку уповноважених державних органів з метою виявлення

відхилень від правових норм та запобігання можливим порушенням. Нагляд передбачає здійснення моніторингу та перевірок, збір даних, аналіз показників, а також реагування на сигнали про недотримання вимог. Контроль, у свою чергу, є активнішою формою втручання, яка включає в себе право давати обов'язкові приписи, вимагати пояснень або тимчасово обмежувати діяльність порушників. А відтак, вказані методи є ключовими для гарантування дотримання стандартів якості, забезпечення справедливої конкуренції, недопущення зловживань у сфері доступу до інфраструктури чи споживчих прав;

- метод дозволу і заборон. М.І. Мельник та М.І. Хавронюк вважають, що дозвіл — це документ, виданий спеціально уповноваженим органом виконавчої влади з питань державного експортного контролю, який надає суб'єкту здійснення міжнародних передач товарів право на експорт чи імпорту товарів. Дозвіл може бути разовим, генеральним або відкритим [116, с.860]. В.І. Прокопенко підкреслює, що метод дозволу який виступає важливим елементом правового регулювання та забезпечує соціальну свободу й активність людини. Дозволи набувають юридичного характеру з моменту їх закріплення в уповноважуючих нормах у вигляді суб'єктивних прав та реалізуються у формі використання, що визначає добровільний характер, їх залежність від бажання суб'єкта, якому належить суб'єктивне право [176]. В свою чергу встановлення заборон — це покладення на суб'єкта правових відносин прямих обов'язків утримуватися від вчинення в умовах, передбачених нормою, тих чи інших дій або утримуватися від них на свій розсуд [1]. Таким чином, методи дозволу і заборон реалізуються через встановлення чітких меж правомірної поведінки учасників ринку електронних комунікацій. Держава, надаючи дозволи, визначає певні умови, за яких суб'єкти можуть здійснювати діяльність — наприклад, отримання ліцензії на користування радіочастотним спектром або доступ до номерного ресурсу. Заборони ж в свою чергу слугують засобом

запобігання діяльності, яка загрожує суспільним інтересам, безпеці мереж або порушує права споживачів. А відтак, вказані методи дозволяють ефективно впорядковувати ринок, формувати правила гри, а також унеможливлювати прояви правового свавілля або зловживань з боку як держави, так і бізнесу. Вони сприяють стабільності правового середовища і забезпечують прогнозованість регуляторної політики;

- інформаційний метод. Інформація - це визначальний ресурс для розробки державної інформаційної політики в будь-якій сфері життєдіяльності суспільства та держави. Особливості та юридичні властивості інформації проявляються, безумовно, в інформаційних процесах, що опосередковуються реалізацією основних інформаційних прав, закріплених Конституцією України, іншими нормативно-правовими актами, а також відповідним обов'язком певних суб'єктів із забезпечення таких прав та свобод. Систематичне, повне інформаційне забезпечення діяльності системи органів державної влади є однією з найважливіших умов ефективного функціонування державного механізму [126, с. 442]. Отже, інформаційний метод є одним з найсучасніших і стратегічно важливих інструментів адміністративно-правового регулювання, особливо у сфері, що швидко розвивається технологічно. Цей метод полягає у збиранні, обробці, поширенні та використанні інформації як засобу впливу на поведінку учасників правовідносин. Він реалізується через створення публічних реєстрів, електронних платформ для подання звітності, відкриття даних про ринки, а також забезпечення прозорості дій регулятора. Інформаційний метод дозволяє суспільству та бізнесу здійснювати контроль за діяльністю держави, оперативно реагувати на зміни, орієнтуватися в нормативному полі. Він також лежить в основі цифровізації управління в галузі, роблячи регулювання ефективнішим, відкритішим та технологічно адаптивним.

Таким чином, саме вказані вище адміністративно-правові форми та методи характеризують практичний бік діяльності щодо реалізації державної

політики у сферах електронних комунікацій. Суттєвим недоліків є відсутність законодавчого закріплення останніх, а відтак, дана прогалина має бути усунена шляхом внесення відповідних змін та доповнень до чинного законодавства.

Висновки до розділу 2

Виділено характерні особливості притаманні адміністративно-правовому механізму як загальній категорії юридичної науки, так і в контексті формування та реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій: по-перше, даний механізм має адміністративну природу, а елементи його системи знаходять своє застосування виключно в галузях суспільно-правових відносин, які виникають за участю суб'єктів публічно-владних повноважень; по-друге, включає в себе велике коло складових, які не обмежуються тільки правовими засобами та інструментами в їх вихідному значенні, що пояснюється варіативністю державного впливу на різні сфери суспільних відносин; по-третє, в усіх, без виключення, випадках адміністративно-правовий механізм виходить із норм законодавства України, яким визначено повноваження і функції держави в цілому, а також окремих державних органів в різних галузях суспільного життя; по-четверте, дія адміністративно-правового механізму, зважаючи на його владно-управлінську природу, підкріплена мірами примусу, який представники держави мають право застосовувати для реалізації поставлених цілей.

Аргументовано, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій — це система взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, інструментів, а також інших складових, за допомогою яких держава упорядковує процеси формування та проведення державної політики у відповідній сфері,

реалізуючи таким чином покладені на неї завдання та функції. До ключових елементів відповідного механізму віднесено: суб'єктів проведення політики, адміністративно-правові форми і методи їх публічної владної діяльності, а також адміністративно-правові інститути, які забезпечують реалізацію відповідного державного курсу.

Дослідження компетенції та повноважень Верховної Ради України, як суб'єкта формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій дозволило констатувати, що відповідно до існуючого адміністративно-правового статусу парламент (та його складові комітети) виступає органом законодавчого забезпечення, який: 1) приймає ключові законодавчі засади вказаного різновиду державної політики, зокрема, Закони України «Про електронні комунікації»; «Про електронну комерцію»; «Про захисту персональних даних» тощо; 2) організовує імплементацію міжнародних стандартів в сфері електронних комунікацій шляхом визначення обов'язковості дії міжнародних документів, що стосуються даного питання на території України; 3) проводить контроль за станом виконання прийнятих законодавчих актів та виконання суб'єктами щодо яких звертається їх дія прав та реалізація обов'язків; 4) удосконалює нормативно-правове регулювання процесів формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій шляхом законопроектної роботи.

З'ясовано, суб'єкти формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій - це носії спеціальних публічних повноважень, здійснюючі які вони будують та приводять до дії державний курс із розвитку, удосконалення, регулювання та управління сектором електронних комунікацій на території України.

Відмічено, що система суб'єктів формування та реалізації державної політики в сферах електронних комунікацій має складну структуру, яка складається з: 1) Верховної Ради України та її комітетів. Це суб'єкти

законодавчого забезпечення процесу проведення державної політики в галузі використання електронних комунікацій; 2) Кабінет Міністрів України, Міністерство цифрової трансформації та Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку. Вказані суб'єкти: визначають стратегію здійснення державного курсу регулювання та управління сферами електронних комунікацій; проводять стандартизацію використання відповідних засобів електронної комунікації; реалізують науково-дослідну діяльність спрямовану на удосконалення сфер використання електронних комунікацій; забезпечують міжнародне співробітництво та взаємодію в зазначеній царині; реалізують в межах наданих законодавством повноважень нагляд та контроль за дотримання законності, а також інших вимог та правил при використанні електронних комунікацій; 3) Міністерство оборони України, Генеральний штаб Збройних Сил України, – органи військового управління, які забезпечують реалізацію державної політики пов'язаної із використанням електронних комунікацій у межах військово-оборонної сфери.

Підкреслено, що правова процедура – це нормативно-визначена послідовність юридично значимих дій та заходів, які застосовуються в комплексі з метою досягнення визначеного результату у вигляді реалізації відповідних прав, обов'язків та законних інтересів. Це акт безпосереднього застосування права та регулювання правовідносин, котрий передбачає конкретизовану модель дій фізичних та юридичних осіб для вирішення якогось значимого питання. Адміністративні процедури змістовно походять від правових, але мають надбудову великої кількості галузево обумовлених особливостей.

Окреслено загальні ознаки змісту адміністративних процедур, згідно з якими: 1) категорія являє собою послідовність публічно-владних, управлінсько-розпорядчих, організаційних, регламентованих нормами

адміністративного права дій, заходів та операцій; 2) адміністративні процедури реалізуються адміністративним органом, що згідно Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 №2073-IX визначається, як орган виконавчої влади, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їх посадова особа, інший суб'єкт, який відповідно до закону уповноважений здійснювати функції публічної адміністрації; 3) адміністративні процедури спрямовані на вирішення питань пов'язаних із реалізацію прав, обов'язків, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, безпосередньо держави, а також захисту прав та інтересів останніх в адміністративному, владно-розпорядчому порядку; 4) результатом адміністративної процедури є рішення виражене в підготовці та прийнятті відповідного адміністративного акту установленій форми або чиненні юридично значущої дії; 5) результат адміністративної процедури не є остаточним та може бути оскаржений в установленому законодавством порядку уповноваженою стороною.

Доведено, що адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – це система публічно-владних, управлінсько-розпорядчих, регламентованих нормами адміністративного права дій, заходів та операцій, які вчиняються уповноваженими адміністративними органами з метою забезпечення і захисту прав, свобод, законних інтересів громадськості і держави в сфері проведення державної політики, пов'язаної з використанням та розвитком електронних комунікацій в державі. Жорсткий формалізм та чіткі вимоги до змісту адміністративних процедур говорять про те, що далеко не кожний різновид діяльності суб'єктів владних повноважень можливо до них віднести.

Під адміністративно-правовими формами реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій запропоновано розуміти визначний нормами адміністративного права зовнішній прояв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на досягнення кінцевої

мети політики держави у досліджуваній сфері суспільного життя. До переліку відповідних форм, віднесено: нормотворчість; правозастосування та правореалізація; прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; укладання адміністративних договорів.

Узагальнено, що нормотворчість є ключовою формою реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, адже саме за її допомогою вбачається можливим сформулювати нормативне підґрунтя для здійснення відповідної діяльності. Саме через неї здійснюється розробка, прийняття, зміна або скасування нормативно-правових актів різної юридичної сили, які регулюють відносини між учасниками ринку, встановлюють вимоги до якості послуг, порядок ліцензування, стандарти технічної безпеки та захисту персональних даних, тощо. А відтак, результатом нормотворчості є створення цілісної нормативної бази, яка забезпечує прозорість, конкурентність та правову визначеність у сфері надання електронних комунікаційних послуг.

Констатовано, що правозастосування як форма реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій, переважно, виявляється у видачі дозволів та ліцензій на провадження діяльності, здійсненні нагляду та контролю за дотриманням вимог законодавства, реагуванні на порушення правил надання послуг або експлуатації обладнання. Правозастосовні акти у зазначеній сфері завжди мають індивідуальний характер і стосуються конкретних ситуацій або суб'єктів, що дозволяє державі гнучко реагувати на порушення правового порядку та забезпечувати дієве регулювання галузі відповідно до чинного права. В свою чергу правореалізація охоплює процес фактичного втілення суб'єктами реалізації досліджуваної державної політики положень нормативно-правових актів у своїй практичній діяльності. Вона включає в себе як реалізацію обов'язків, так і використання прав, що передбачені чинним законодавством. На відміну від правозастосування, правореалізація не завжди передбачає втручання держави — часто це

самостійне виконання правових приписів усіма учасниками ринку. У результаті формується правопорядок, який ґрунтується на усвідомленому та добровільному дотриманні правил.

Обґрунтовано, що індивідуальні акти є особливою формою адміністративної діяльності, яка дозволяє органам виконавчої влади враховувати конкретні обставини та адаптувати загальні правові норми до окремих ситуацій у сфері електронних комунікацій. Такі акти видаються, наприклад, при наданні дозволів на використання радіочастотного ресурсу, встановленні умов ведення діяльності на окремих ринках, накладенні санкцій за порушення законодавства, приписів щодо усунення порушень. Вони мають індивідуальний, адресний характер, але базуються на загальних нормативно-правових засадах. Ці акти є обов'язковими до виконання і підлягають контролю та, у разі потреби, оскарженню в адміністративному або судовому порядку.

Зазначено, що методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій представляють собою сукупність визначених нормами чинного законодавства прийомів, інструментів та засобів, які використовуються спеціально уповноваженими органами державної влади з метою фактичного втілення у життя форм здійснення відповідної діяльності. Серед вказаних методів виділено: переконання; примус; нагляду і контролю; дозволу і заборон; та інформаційний метод.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРАХ ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ

3.1. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій та можливості його використання у сучасних українських реаліях

Вирішення існуючих проблем, пов'язаних із формуванням та реалізацією державної політики у сферах електронних комунікацій потребує проведення комплексних теоретичних досліджень, зокрема присвячених вивченню позитивного зарубіжного досвіду у цій сфері. Дослідження останнього має важливе значення, адже у всьому світі електронні комунікації розвиваються надзвичайно динамічно, а переважна більшість провідних країн сформували досить дієві правові та політичні механізми розвитку цього інституту. Окрім того, у сфері електронних комунікацій активно діють та розвиваються міжнародні стандарти та нормативи, а тому їх урахування є необхідним для інтеграції в глобальний цифровий простір, що, своєю чергою, сприяє економічному зростанню, залученню інвестицій і розвитку цифрових послуг. Крім того, порівняльний аналіз державної політики в інших країнах дозволяє краще зрозуміти, які механізми регулювання, моделі управління та інституційні підходи є найбільш ефективними в умовах швидких технологічних змін. Це сприяє більш зваженому й обґрунтованому прийняттю рішень на національному рівні, особливо у контексті кібербезпеки, розвитку інфраструктури, доступу до послуг і захисту прав користувачів. А відтак, адаптація позитивного міжнародного досвіду є не

лише інструментом модернізації, а й засобом підвищення якості державного управління у цифровій сфері.

Глобальні стандарти є важливими для розробки, проектування та експлуатації електронних комунікаційних систем, оскільки вони забезпечують безпечну, ефективну та надійну роботу пристроїв і систем. Ці стандарти пропонують набір вимог та рекомендацій, яких повинні дотримуватися інженери та виробники, щоб задовольнити галузеві та нормативні вимоги. Вони охоплюють низку аспектів силової електроніки, таких як експлуатаційні характеристики, вплив на навколишнє середовище, електромагнітна сумісність (ЕМС) та електробезпека. Дотримання цих рекомендацій має вирішальне значення для сприяння інноваціям, взаємодії та доступу до міжнародних ринків, а також для дотримання законодавчих та нормативних вимог [239].

Ю.Г. Запорожченко вказує, що розуміння того, що стандарти корисні для розвитку співробітництва і розробки спільних підходів сприяло усвідомленню провідними спеціалістами в галузі освіти й інформаційних технологій необхідності розробки системного підходу до побудови комп'ютерних навчальних систем та впровадження відповідних супутніх стандартів. Так з'явилися такі відомі проекти та об'єднання як ARIADNE, LTSC, IMS, ADL й ін. Однак, безумовне лідерство у сфері стандартизації дісталось ISO [52]. Незалежна неурядова організація під назвою Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) розробляє стандарти для широкого кола галузей промисловості, включаючи силову електроніку. ISO розробила кілька стандартів, що стосуються силової електроніки, особливо в сферах виробничих процедур та впливу на навколишнє середовище, хоча основна увага приділяється більш загальним сферам, таким як екологічна стійкість та управління якістю. Наступні стандарти ISO стосуються електронних комунікацій: 1) ISO 9001: Цей стандарт гарантує, що виробники пристроїв силової електроніки використовують послідовні, високоякісні виробничі

процеси, визначаючи стандарти для систем управління якістю (СЯ); 2) ISO 14001: ISO 14001, який зосереджений на системах екологічного менеджменту (EMS), заохочує виробників зменшувати відходи та оптимізувати використання енергії у виробництві, щоб мінімізувати свій вплив на навколишнє середовище; 3) ISO 26262: Хоча цей стандарт охоплює переважно функціональну безпеку автомобільних систем, він має значні наслідки для проектування систем силових електроніки в електромобілях, таких як системи керування акумуляторами (BMS) та перетворювачі потужності. Тож, ISO співпрацює з іншими організаціями, такими як ІЕС, щоб гарантувати гармонізацію стандартів у різних галузях промисловості та технологіях, що полегшує виробникам дотримання численних нормативних актів [239].

Далі в розрізі представленої у роботі проблематики приділимо увагу досвіду конкретних держав. Так, державна політика США у сфері електронних комунікацій спрямована на забезпечення конкурентного, відкритого та інноваційного середовища у телекомунікаційному секторі. Її сутність полягає в підтримці розвитку цифрової інфраструктури, забезпеченні широкосмугового доступу для всіх громадян, захисті прав споживачів, а також створенні умов для чесної конкуренції серед постачальників послуг. Політика формується і реалізується на основі таких ключових принципів, як технологічна нейтральність, недискримінаційний доступ до мереж і регуляторна передбачуваність. Ключовим нормативним документом, яким регулюється питання державної у політики у досліджуваних сфері суспільного життя, є Закон про конфіденційність електронних комунікацій («ЕСРА»), який було прийнято в 1986 році для розширення та перегляду федеральних положень про прослуховування та електронне підслуховування. Основною метою Закону про конфіденційність електронних комунікацій (ЕСРА) є захист конфіденційності різних форм електронних комунікацій, включаючи телефонні дзвінки, електронні листи та

дані, що зберігаються в електронному вигляді. У середині 1980-х років спостерігався сплеск використання цифрових комунікаційних технологій. Оскільки все більше людей покладаються на електронну пошту, цифрові файли та інші електронні засоби для спілкування та зберігання інформації, виникла потреба в правовій базі для захисту цих комунікацій. До прийняття ЕСРА основним законом, що регулював конфіденційність комунікацій, був Закон про прослуховування 1968 року, який значною мірою зосереджувався на голосовому зв'язку через традиційні телефонні лінії. З появою нових технологій цього старішого закону виявилось недостатнім для вирішення проблем конфіденційності сучасних електронних комунікацій [234].

Закон про захист електронної пошти (ЕСРА) вніс зміни до Закону про прослуховування, створив Закон про збережені комунікації та Закон про реєстрацію пенал. Закон про прослуховування стосується перехоплення електронних та дротових комунікацій, що включає «будь-яку аудіопередачу, здійснену повністю або частково за допомогою засобів передачі комунікацій за допомогою дроту, кабелю або іншого подібного з'єднання». Усне спілкування – це «будь-яке усне повідомлення, висловлене особою, яка висловлює очікування, що таке спілкування не підлягатиме перехопленню за обставин, що виправдовують таке очікування»; це означає будь-яку усну розмову особисто, коли очікується, що жодна третя сторона не підслухує. Особам, які порушують ЕСРА, загрожує до п'яти років позбавлення волі та штрафи до 250000 доларів США. Потерпілі також мають право подавати цивільні позови та відшкодовувати фактичні збитки, окрім штрафних санкцій та гонорарів адвоката, за порушення. Самі Сполучені Штати не можуть бути подані до суду згідно з ЕСРА, але докази, зібрані незаконно, не можуть бути представлені до суду [238].

Закон про електронний зв'язок електронної пошти (ЕСРА) містить важливі положення, що захищають дротові та електронні комунікації особи від перехоплення іншою приватною особою. Загалом, закон забороняє

прослуховування телефонних розмов та електронне підслуховування, володіння обладнанням для прослуховування або електронного підслуховування, а також використання або розголошення інформації, незаконно отриманої шляхом прослуховування або електронного підслуховування. Закон про прослуховування забороняє будь-якій особі навмисно перехоплювати або намагатися перехопити дротові, усні або електронні комунікації за допомогою будь-яких електронних, механічних чи інших пристроїв. Щоб було зрозуміло, для здійснення спостереження має використовуватися електронний пристрій; просте підслуховування неозброєним вухом не є незаконним згідно з ЕСРА [238].

Існують винятки з цієї загальної заборони, наприклад, якщо перехоплення дозволено законом для правоохоронних цілей або надана згода принаймні однієї зі сторін. Хоча деякі штати забороняють запис розмов без згоди всіх сторін, ЕСРА вимагає згоди лише однієї сторони; особа може записувати власну розмову, не порушуючи федерального законодавства. На робочому місці роботодавець, ймовірно, не порушуватиме ЕСРА, прослуховуючи розмови працівника, якщо, наприклад, загальна згода була надана як частина трудового договору працівника. Окрім криміналізації фактичного прослуховування телефонних розмов або електронного підслуховування, ЕСРА також забороняє особі розголошувати таку інформацію, отриману незаконно, якщо особа має підстави знати, що вона була отримана незаконно шляхом перехоплення дротяного, усного або електронного повідомлення. Аналогічно, якщо особа не може законно розкрити законне прослуховування правоохоронними органами та якщо вона має підстави знати, що це перешкоджатиме кримінальному розслідуванню [238].

Закон про захист електронної пошти (ЕСРА) втілює багато важливих і корисних захисних механізмів, але з моменту його прийняття в 1986 році багато що змінилося; від персональних комп'ютерів до Інтернету та

повсюдного поширення мобільних пристроїв, значна частина сучасних технологій (і навіть значна частина вчорашніх) не була задумана, коли закон вперше розроблявся. До ЕСРА кілька разів вносилися зміни, але з моменту його прийняття він суттєво не змінювався. Закон ЕСРА регулює випадки перехоплення, моніторингу або перегляду електронних повідомлень третіми сторонами, що робить перехоплення або отримання електронних повідомлень злочином, якщо інше не передбачено законом або винятком із ЕСРА. ЕСРА визначає «електронний зв'язок» як «будь-яку передачу знаків, сигналів, письмових повідомлень, зображень, звуків, даних або розвідувальних даних будь-якого характеру, що передаються повністю або частково дротовою, радіо-, електромагнітною, фотоелектронною або фотооптичною системою, що впливає на міждержавну або зовнішню торгівлю». Це визначення зосереджено на передачі даних – часі, протягом якого пакети даних передаються між однією точкою та іншою. Це створює розмежування між «по проводу» та «поза проводом», яке стає все складнішим з розвитком технологій [238].

Суди розходяться в думках щодо обсягу захисту електронної пошти, передбаченого Законом про захист електронної пошти ЕСРА, частково через чітке розмежування між збереженими повідомленнями та тими, що передаються. Те, що колись було чіткою межею між перехопленням повідомлень під час передачі та збором збережених повідомлень у телефонному контексті, тепер все більше змішується з електронною поштою. Наприклад, пакети, що складають один електронний лист, розбиваються на частини, надсилаються через кілька серверів і маршрутизаторів, а потім об'єднуються та зберігаються на віддалених комп'ютерах, щоб стати доступними для користувача [238]. Цікаво, що в США суди загалом підтримують право роботодавців контролювати комунікації, за умови, що це робиться законним, прозорим та обґрунтованим чином. Так, у справі Сміт проти Піллсбері Ко. працівник подав до суду після звільнення за електронні

листи, надіслані через систему компанії, стверджуючи, що було порушено його конфіденційність. Суд виніс рішення на користь роботодавця, заявивши, що не було жодних розумних очікувань щодо конфіденційності корпоративної електронної пошти. У справі «Місто Онтаріо проти Квона» Верховний суд США підтримав рішення поліцейського департаменту щодо текстових повідомлень на пейджері, виданому на роботі, постановивши, що обшук був обґрунтованим, оскільки він був пов'язаний з роботою та не був надмірним за обсягом. Однак справа Pure Power Boot Camp проти Warrior Fitness є прикладом порушення ЕСПА, оскільки суд встановив, що одна компанія отримала доступ до особистих облікових записів веб-пошти конкурента без дозволу. Ця справа чітко визначила: моніторинг ділових комунікацій є чесною грою за умови дотримання належної політики, але доступ до особистих облікових записів – ні. Суть у тому, що суди загалом не мають проблем зі стеженням, але мають проблеми з раптовим стеженням. Компанії, яким вдалося уникнути юридичних проблем, це ті, які: чітко та заздалегідь інформував співробітників; контролював лише те, що було необхідно; мав конкретну та законну ділову причину; уникав доступу до особистих облікових записів, захищених паролем [247].

У США функціонує Федеральна комісія зі зв'язку (FCC), – це незалежний федеральний регуляторний орган, що безпосередньо підзвітний Конгресу. Заснована Законом про зв'язок 1934 року, вона відповідає за регулювання міжштатного та міжнародного зв'язку за допомогою радіо, телебачення, дротового, супутникового та кабельного телебачення. Її юрисдикція охоплює 50 штатів і територій, округ Колумбія та володіння США. FCC керується п'ятьма комісарами, призначеними Президентом і затвердженими Сенатом на п'ятирічний термін, за винятком випадків заповнення терміну повноважень, що не закінчився. Президент призначає одного комісара головою. Як головний виконавчий директор Комісії, голова делегує управлінську та адміністративну відповідальність Директору-

розпоряднику. Деякі інші функції делегуються штатним підрозділам та бюро, а також комітетам комісарів. Комісари проводять регулярні відкриті та закриті засідання з питань порядку денного та спеціальні засідання. Вони також можуть діяти між засіданнями шляхом «циркуляції» – процедури, за якою документ подається кожному комісару окремо для розгляду та офіційного рішення. Персонал Комісії організований за функціональним призначенням. Обов'язки бюро включають: обробку заявок на ліцензії та інших документів; аналіз скарг; проведення розслідувань; розробка та впровадження регуляторних програм; а також участь у слуханнях. Офіси надають допоміжні послуги. Незважаючи на те, що Бюро та Офіси мають свої окремі функції, вони регулярно об'єднують зусилля та обмінюються досвідом у вирішенні питань Комісії [245].

Важливо відзначити, що для США характерною є децентралізація державної політики у сферах електронних комунікацій, за якою кожен штат вільний у її формуванні та реалізації. До прикладу, Каліфорнія, і зокрема Кремнієва долина, сформувала унікальну культуру інновацій, креативності та підприємництва. Неупереджене та перспективне середовище штату заохочує до ризику та винагороджує тих, хто розширює межі можливого в технологіях. Ця культура сприяла співпраці між ІТ-компаніями, академічними установами та державними органами, що призвело до безперервного циклу інновацій та зростання. Стратегічне розташування Каліфорнії на Західному узбережжі забезпечує значну перевагу для ІТ-компаній. Її близькість до Азії, одного з найшвидше зростаючих ринків технологічних продуктів і послуг, дозволяє компаніям у Каліфорнії взаємодіяти з глобальними партнерами, інвесторами та клієнтами [240]. За останні роки в Техасі спостерігається швидке зростання кількості ІТ-компаній, особливо в таких містах, як Остін, Даллас і Х'юстон. Остін, який часто називають «Кремнієвими пагорбами», став магнітом для технологічних фірм завдяки доступній вартості життя, сприятливому для бізнесу

середовищу та яскравій культурі стартапів. Великі компанії, такі як Dell Technologies , Oracle і Tesla, розгорнули значні операції в Техасі, сприяючи зростанню репутації штату як технологічного центру. У штаті Вашингтон, зокрема в Сіетлі , розташовані деякі з найбільших ІТ-компаній світу, зокрема Microsoft та Amazon . Тільки ці два технологічні гіганти перетворили Сіетл на провідний технологічний центр. Microsoft, штаб-квартира якої знаходиться в сусідньому Редмонді, вже десятиліттями є фундаментальним гравцем у галузі програмного забезпечення, тоді як Amazon здійснив революцію в електронній комерції, хмарних обчисленнях та логістиці [240].

Таким чином, політика США у сфері електронних комунікацій характеризується високим рівнем децентралізації, активній ролі приватного сектору та мінімальному прямому втручанні держави у функціонування цього ринку. Державне регулювання здійснюється, переважно, Федеральною комісією зі зв'язку (FCC), яка не лише встановлює стандарти та правила, але й виконує функції нагляду та ліцензування. Значну увагу приділено питанням цифрового розриву — в США діють численні програми з розширення доступу до широкосмугового інтернету в сільській місцевості, малозабезпечених громадах та освітніх закладах. Окрім того, зауважимо, що особливістю досліджуваної політики є також її гнучкість у відповідь на технологічні зміни — регуляторні механізми адаптуються до появи нових форм електронних комунікацій, таких як VoIP, потокове відео, онлайн-платформи. Значну роль відіграє і політика в галузі мережевої нейтральності, яка неодноразово ставала предметом суспільних і судових дискусій, що свідчить про постійне балансування між інтересами користувачів, провайдерів і держави.

Характеризуючи досвід країн дальнього зарубіжжя також слід звернути увагу на Китай. Згідно з білим документом, опублікованим Китайською академією інформаційних і комунікаційних технологій (CAICT), у 2021 році цифрова економіка досягла 7,1 трильйона доларів США (47,94 трильйона

юанів), посідаючи друге місце після Сполучених Штатів. Статистика також показує, що частка цифрової економіки в національному ВВП, виміряна сукупною вартістю технологічних продуктів та інтегрованих цифрових ресурсів, досягла 39,8 відсотка у 2021 році, порівняно з 20,9 відсотка у 2012 році. Швидке зростання супроводжується розширенням будівництва цифрової інфраструктури. Станом на початок березня 2022 року кількість базових станцій 5G у Китаї становила 1,43 мільйона з понад 500 мільйонами користувачів 5G. Китай володіє однією з найбільших і найсучасніших мережевих інфраструктур у світі. Крім того, країна також прискорила інтеграцію великих даних, хмарних обчислень і штучного інтелекту (ШІ). До 2025 року Китай становитиме майже 30 відсотків загального обсягу даних у світі, маючи найбагатшу різноманітність типів даних у світі [246].

Закон Китаю про електронну комерцію (« ELC »), що набрав чинності 1 січня 2019 року, є ключовим законом, що застосовується як до електронної комерції B2B, так і до B2C у Китаї. Крім того, правила та положення щодо конкуренції, інтелектуальної власності («ІВ»), прав споживачів, захисту даних, кібербезпеки та реклами, а також ті, що застосовуються до певних галузей, таких як фармацевтика та страхування, виступають основними елементами правової бази, що регулює діяльність електронної комерції в Китаї. Оскільки в цифровому світі швидко з'являється багато нових бізнес-моделей, регуляторні органи оновлюють та пропонують нові правила та положення, щоб впоратися з новими викликами. Оператори платформ електронної комерції повинні отримати необхідні ліцензії на експлуатацію, зазвичай включаючи ліцензії постачальника інтернет-контенту («ІСР») та ліцензії електронного обміну даними («ЕДІ»), на телекомунікаційні послуги з доданою вартістю, які вони надають, а також можуть знадобитися спеціальні ліцензії або дозволи для здійснення певних форм електронної комерції або надання певних товарів чи послуг. Загалом кажучи, оператори зобов'язані перевіряти автентифікацію постачальників, звітувати перед податковими

органами, контролювати діяльність користувачів, записувати та зберігати певну інформацію, гарантувати безпеку торгівлі та даних, захищати права споживачів та встановлювати протоколи щодо порушення прав інтелектуальної власності, кредитного рейтингу та реклами тощо. Зокрема, органи влади КНР приділяють особливу увагу дотриманню операторами вимог у сферах антимонopolного законодавства, захисту персональної інформації та безпеки даних, конкуренції, реклами, якості товарів, прав та інтересів споживачів, ціноутворення та інтелектуальної власності [237].

Китай активно прагне співпраці з міжнародною спільнотою для сприяння цифровій торгівлі та управлінню. У листопаді 2024 року Китай подав заявку на приєднання до Угоди про партнерство в галузі цифрової економіки (DEPA) – нового типу угоди про торговельне партнерство, підписаної Чилі, Новою Зеландією та Сінгапуром, яка спрямована на активізацію цифрової торгівлі. Ця заявка відповідає напрямку Китаю щодо подальшого поглиблення внутрішніх реформ та відкритості для подальшого зміцнення співпраці в галузі цифрової економіки з іншими країнами. З іншого боку, країна також активно поширює свої цифрові знання, пропонуючи технології, обладнання та послуги менш розвиненим країнам. Китайські компанії брали участь у низці проектів підводних кабелів, що з'єднують Африку та Євразію. Загалом, згідно з офіційними даними, було прокладено понад 200000 км оптичного волокна, що забезпечило широкопasmовий доступ до Інтернету 6 мільйонам домогосподарств в Африці. Більше половини бездротових станцій та високошвидкісних мереж мобільного широкопasmового зв'язку в Африці були побудовані китайськими компаніями [246].

В рамках масштабної китайської ініціативи «Один пояс, один шлях» (BRI), найбільшого інфраструктурного проєкту у світі, Пекін запустив Цифровий шовковий шлях (DSR). Оголошений у 2015 році з нечіткими мандатами, DSR став важливою частиною загальної стратегії Пекіна BRI, в

рамках якої Китай надає допомогу, політичну підтримку та іншу підтримку державам-одержувачам. DSR також надає підтримку китайським експортерам, включаючи багато відомих китайських технологічних компаній, таких як Huawei. Допомога DSR спрямована на покращення телекомунікаційних мереж одержувачів, можливостей штучного інтелекту, хмарних обчислень, електронної комерції та мобільних платежів, технологій спостереження, розумних міст та інших високотехнологічних сфер. Китай вже підписав угоди про співпрацю у сфері управління потребами в ресурсах (DSR) або надав інвестиції, пов'язані з DSR, щонайменше з шістнадцятьма країнами [PDF]. Але справжня кількість угод та інвестицій, ймовірно, набагато більша, оскільки багато з них не повідомляються: меморандуми про взаєморозуміння (MOU) не обов'язково показують, чи Китай та інша країна розпочали тісну співпрацю в цифровій сфері. Деякі оцінки свідчать про те, що третина країн-учасниць BRI — 138 на даний момент — співпрацюють у проектах DSR. Наприклад, в Африці Китай вже надає більше фінансування на інформаційно-комунікаційні технології, ніж усі багатосторонні агентства та провідні демократії разом узяті на всьому континенті [235].

Отже, досвід Китаю у формуванні та реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій є особливо цікавим через його системний, стратегічно спланований і, водночас, жорстко контрольований підхід. Китай демонструє модель, в якій розвиток цифрової інфраструктури відбувається під безпосереднім керівництвом держави, що дозволяє реалізовувати масштабні ініціативи в рекордно короткі терміни. Центральна влада розглядає сферу електронних комунікацій не лише як економічний ресурс, але й як інструмент політичного управління, національної безпеки та соціального контролю. Особливе значення приділяється створенню та впровадженню власних технологічних стандартів, що зменшує залежність від іноземних компаній та підсилює суверенітет у кіберпросторі.

Переходячи до аналізу досвіду країн Європи, в першу чергу приділимо увагу Німеччині. Центральною метою уряду Німеччини є модернізація державного управління. Процедури мають бути стандартизовані на всіх рівнях управління, а громадяни повинні мати центральний обліковий запис громадян та цифрову ідентифікацію, щоб мати доступ до всіх адміністративних послуг через централізовану цифрову платформу. Для посилення цифрової автономії органів влади розроблено програмне забезпечення та хмарне середовище для німецьких органів влади в рамках проєкту під назвою «Німецький стек». У сфері цифрового суверенітету новий уряд просуває суверенні хмарні платформи та периферійні інфраструктури, серед іншого, щоб зменшити залежність від неєвропейських постачальників [241].

У Цифровій стратегії Німеччини 2025 року детально описуються наступні кроки, які необхідно зробити:

1) забезпечення інвестиційних стимулів – модернізація законодавства про телекомунікації. В даному контексті пропонується адаптувати законодавство про телекомунікації таким чином, щоб воно краще враховувало розширення гігабітних мереж. Це означає встановлення правильних цілей та забезпечення правильних стимулів для інвестицій;

2) збереження плюралізму телекомунікаційних постачальників та поєднання технологій. Конкуренція є найважливішим фактором, що стимулює розширення широкопasmового доступу. Тому потрібно забезпечити широкий спектр постачальників електронних комунікацій, а також поєднання технологій, що забезпечують гігабітні швидкості (оптико-оптичні з'єднання до будівлі (FTTB), оптико-оптичні з'єднання до дому (FTTH), високопродуктивні гібридні широкопasmові кабельні мережі, 5G як додаткова технологія).

3) оптимізація варіантів фінансування та побудова державно-приватних партнерств. Знадобиться близько 10 мільярдів євро державного фінансування

та набагато більше приватних інвестицій. Частина фінансування надійшла з нового «фонду майбутніх інвестицій у цифровізацію», який незабаром буде створено. Щоб стимулювати попит, нам потрібно надати малим та середнім компаніям та іншим соціальним та економічним організаціям, що базуються у сільській місцевості та недостатньо обслуговуваних районах, які використовують інноваційні рішення, «гігабітні» ваучери – гранти на фіксований термін для отримання гігабітного підключення. Встановлення державно-приватних партнерств – це важливий спосіб розширення цифрової інфраструктури [236].

Таким чином, Німеччина підходить до розвитку цифрової інфраструктури як до ключового чинника економічної модернізації, соціальної згуртованості та конкурентоспроможності на глобальному рівні. При цьому особлива увага приділяється дотриманню принципів правової держави, а всі ключові ініціативи проходять через широку суспільну та експертну дискусію. Німецька модель розвитку електронних комунікацій базується на тісній взаємодії між федеральним урядом, земельними органами влади, приватним сектором та громадянським суспільством. Цей діалог дозволяє адаптувати політику до потреб регіонів, зокрема щодо забезпечення рівного доступу до швидкісного інтернету, як у великих містах, так і в сільських районах. Значну роль у цифровій трансформації відіграють стратегічні документи, які визначають пріоритети у сфері телекомунікацій, включаючи розвиток 5G, кібербезпеку, цифрову освіту та цифровізацію державних послуг.

І остання країна, досвіду якої ми приділимо увагу, - Польська Республіка. 10 листопада 2024 року у Польщі набрав чинності Закон від 12 липня 2024 року «Про електронні комунікації» (Збірник законів, ст. 1221). Його метою є імплементація норм ЄС у польську правову систему. Новий закон імплементує дві важливі директиви Європейського Парламенту та Ради (ЄС): 1) Директива від 11 грудня 2018 року (2018/1972) про встановлення

Європейського кодексу електронних комунікацій («ЄКК»); 2) Директива від 23 листопада 2022 року про внесення змін до Директиви 2014/53/ЄС про гармонізацію законодавства держав-членів щодо надання на ринку радіообладнання [244]. Положення статті 1, розділу 1 Закону про електронні комунікації визначає предмет регулювання Закону, зокрема законодавець зазначив, що цей закон регулюватиме питання, пов'язані з такою сферою: принципи здійснення, виконання та контролю діяльності, пов'язаної з наданням електронних комунікацій; права та обов'язки підприємців у сфері електронних комунікацій; правила забезпечення доступу до локальної радіомережі та її використання; завдання та обов'язки щодо оборони, державної безпеки та громадської безпеки і порядку у сфері електронних комунікацій; правила доступу, використання та управління державною регульованою супутниковою службою в рамках європейської системи супутникової навігації Galileo; умови управління частотами, орбітальними ресурсами та номерними ресурсами; права та обов'язки користувачів радіообладнання; права та обов'язки кінцевих користувачів; принципи доступу до телекомунікацій та умови регулювання ринків електронних комунікацій; вимоги, яким повинні відповідати радіопристрої; умови надання універсальної послуги; вимоги щодо надання загальнодоступних послуг електронних комунікацій та засобів для доступу до загальнодоступних послуг електронних комунікацій кінцевим користувачам з інвалідністю; умови обробки даних, включаючи персональні дані, в рамках надання загальнодоступних послуг електронного зв'язку та захисту таємниці електронного зв'язку; функціонування органів, компетентних у питаннях електронних комунікацій, принципи їхньої співпраці з іншими національними органами та інституціями Європейського Союзу у сфері регулювання електронних комунікацій [248].

Відповідно Закону про електронні комунікації до 9 серпня 2024 року, однією з найважливіших груп зобов'язань, які будуть покладені на всі

підприємства електронних комунікацій, є конкретні зобов'язання перед кінцевими користувачами. Їх конкретний обсяг залежатиме від типу наданої послуги, але загалом вони включають: 1) зобов'язання надати споживачеві до укладення договору безкоштовно та на довговічному носії низку переддоговірної інформації та стислий виклад умов договору (стаття 285 та наступні РКЕ); 2) заборона дискримінації кінцевих користувачів за ознакою громадянства, місця проживання чи зареєстрованого офісу, а також заборона обумовлювати укладення договору неукладанням договору з іншим постачальником (стаття 298 РКЕ); 3) зобов'язання публікувати на своєму веб-сайті у чіткій, зрозумілій та машинозчитуваній формі, а також у формі, доступній для користувачів з інвалідністю, актуальну інформацію щодо пропонуванних послуг, їх основних характеристик та ціни, обсягу післяпродажного обслуговування та стандартних договірних умов (стаття 300 РКЕ); 4) обмеження щодо можливості односторонньої зміни умов договору про надання послуг електронних комунікацій постачальником послуг електронних комунікацій (стаття 306 та наступні РКЕ); 5) зобов'язання надавати кінцевим користувачам з інвалідністю доступ до наданих послуг таким самим чином, як і більшість кінцевих користувачів, та публікувати інформацію про ці послуги на своєму вебсайті (стаття 340 РКЕ); 6) обов'язок отримання попередньої згоди абонента на активацію опціональної дебетової послуги (стаття 349 РКЕ); 7) зобов'язання розглядати скарги щодо послуг електронних комунікацій або необов'язкових дебетових послуг (стаття 378 РКЕ) [242].

Відповідно до згаданого вище Закону, конфіденційність електронних комунікацій поширюється на широкий спектр суб'єктів, залучених до процесу передачі, отримання та зберігання інформації. Вона включає: 1) індивідуальних користувачів – будь-яка фізична особа, яка використовує засоби електронного зв'язку (наприклад, електронну пошту, миттєві повідомлення, текстові повідомлення), оскільки вони мають право на

конфіденційність своїх розмов та повідомлень; 2) підприємства та організації – компанії, державні установи та неурядові організації, що ведуть електронне листування, які захищені від несанкціонованого доступу до своїх комунікацій; 3) постачальники телекомунікаційних та інтернет-послуг – телефонні оператори, інтернет-провайдери та хостинг-послуги, оскільки вони зобов'язані поважати конфіденційність електронних комунікацій і не можуть розголошувати зміст листування своїх користувачів без законного дозволу; 4) державні органи. Хоча служби можуть мати доступ до електронних комунікацій на підставі рішення суду, вони самі підпадають під дію правових норм щодо захисту конфіденційності користувачів. А відтак, законодавець визнав необхідність переглянути сферу дії нових правил надання телекомунікаційних та інтернет-послуг, порівняно з правилами нині нечинного Закону про телекомунікації. Зокрема, сфера дії правил була розширена, включивши нові категорії суб'єктів господарювання. РКЕ охоплює не лише телекомунікаційні компанії, але й суб'єкти господарювання, що надають загальнодоступні послуги міжособистісного зв'язку без номерів, такі як обмін миттєвими повідомленнями (наприклад, Messenger або Zoom). Це дозволяє охопити правилами сучасні форми комунікації, які раніше не регулювалися [244].

Підбиваючи підсумок представленого підрозділу наукового дослідження слід узагальнити, що на сьогоднішній день у Світі сформувались досить різноманітні, цікаві та дієві підходи щодо формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. Для України, як вбачається, цікавим є наступний досвід:

- по-перше, побудова прозорої, доступної, а також такої, що будується на принципах верховенства права, законності та пріоритету захисту прав, свобод та інтересів громадян систему електронних комунікацій. Це означає створення зручних, захищених електронних сервісів для громадян

і бізнесу, побудову єдиної цифрової ідентичності, уніфікованих реєстрів, а також міжвідомчої інтеграції цифрових платформ;

- по-друге, забезпечити про пріоритетне державне інвестування у розвиток цифрової інфраструктури;

- по-третє, створити умови для незалежності регуляторів, як це працює у Німеччині, що дає можливість більш ефективно регулювати доступ операторів до мереж, стимулювати конкуренцію, контролювати ціноутворення і водночас захищати права споживачів;

- по-четверте, активно залучати приватних партнерів, що дозволить залучити бізнес до розвитку сфери електронних комунікацій та оперативніше виявляти потреби суспільства у відповідних системах, а також реагувати на інноваційні процеси;

- по-п'яте, розвиток системи кіберзахисту. Це включає як державні кіберцентри, так і співпрацю з приватними компаніями, розвиток кіберосвіти, міжнародне партнерство у сфері кіберзахисту.

3.2. Напрями вдосконалення правових та організаційних засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій

Проведений у попередніх підрозділах наукового дослідження аналіз дає змогу констатувати наявність ряд проблем як правового, так і організаційного характеру, що пов'язані із формуванням та реалізацією державної політики у сферах електронних комунікацій. У «Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року» вказується, що основними проблемами, що перешкоджають сталому розвитку сфери електронних комунікацій, є: 1) збройна агресія Російської Федерації проти України та її наслідки, що призводять зокрема до: знищення,

пошкодження та потрапляння електронних комунікаційних мереж під окупацію; збільшення кількості кібератак на центри управління мережами постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг; значного зниження попиту на електронні комунікаційні послуги в прифронтових регіонах внаслідок міграції населення; недоступності послуг внаслідок відключення електропостачання; втрати можливості використовувати дешеве обладнання електронних комунікацій через геополітичні фактори та/або фактори кібербезпеки; 2) відсутність деталізованої інформації щодо географічних оглядів розгортання мереж широкопasmового доступу до Інтернету та доступності універсальних послуг, зокрема на територіях, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого наказом Мінрозвитку від 28 лютого 2025 р. № 376; 3) низький рівень контролю за додержанням вимог до надання електронних комунікаційних послуг щодо території, на якій забезпечено технічну можливість користуватися послугами широкопasmового доступу до Інтернету, та якості електронних комунікаційних послуг; 4) ускладнений доступ до земельних ділянок та інфраструктури третіх осіб з метою розгортання електронних комунікаційних мереж; 5) неефективне користування радіочастотним спектром у деяких діапазонах радіочастот; 6) низький рівень захисту прав споживачів; 7) відсутність електронних комунікаційних послуг у важкодоступних регіонах (географічна недоступність), наявність цифрового розриву між містами і селами; 8) наявність територій, де розгортання електронних комунікаційних мереж є збитковим внаслідок низького платоспроможного попиту, зокрема в малих населених пунктах; 9) ускладнення пошуку інвестицій у сфері електронних комунікацій; 10) відсутність подання постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг звітності у сфері електронних комунікацій; 11) недостатні обсяги власного виробництва обладнання електронних комунікацій, що призводить до

залежності від іноземних виробників; 12) високі витрати на оновлення, модернізацію обладнання та розгортання мереж (високе співвідношення вартості обладнання до доходів/середнього доходу на одного користувача, що стримує розвиток електронних комунікаційних мереж); 13) дефіцит кваліфікованих фахівців, відсутність школи їх підготовки; 14) низький рівень доступу малого та середнього бізнесу в сфері електронних комунікацій до капіталу, його висока вартість [174].

Узагальнюючи вказане вище, вважаємо, що до законодавчих недоліків формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, як вбачається, найбільш доцільно віднести: 1) наявність недоліків правозастосовного характеру у Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року; 2) систематичне відставання нормативної бази від технологічного розвитку та позитивних світових тенденцій; 3) недостатня гармонізація українського законодавства у досліджуваній сфері з правом Європейського Союзу; 4) нечітке розмежування адміністративно-правового статусу суб'єктів, що відповідають з формування та реалізацію відповідної політики; 5) недостатня регламентація питань кібербезпеки. Що ж стосується проблем організаційних, то на них найбільш доцільно віднести наступні: а) недостатня кадрова, фінансова та технічна спроможність органів, відповідальних за реалізацію досліджуваної політики; б) низький рівень незалежності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій; в) відсутність ефективних механізмів державно-приватного партнерства; г) високий рівень корупції та бюрократичні перепони при отриманні дозволів, погоджень, доступу до інфраструктури сповільнюють розвиток сфери електронних комунікацій; ґ) недостатній моніторинг та контроль за реалізацією відповідного напрямку державної політики.

Перш ніж опрацьовувати напрями вдосконалення правових та організаційних засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій варто відзначити бачення законодавця на цю проблему, зокрема «Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», метою якої є «створення безперешкодного середовища для всіх суспільних груп, забезпечення рівних можливостей кожній людині реалізовувати свої права, отримувати послуги на рівні з іншими шляхом інтегрування фізичної, інформаційної, цифрової, суспільної, громадянської, економічної та освітньої безбар'єрності до всіх сфер державної політики» [173]. Важливим напрямом вказаного документу є цифрова безбар'єрність. У даному контексті зазначається: 1) Не всі громадяни мають доступ до електронних комунікаційних послуг та потребують розширення широкосмугового доступу до Інтернету та комп'ютеризації громадських закладів. Станом на квітень 2021 р. 9,6 відсотка громадян проживали у селах та селищах, де відсутній принаймні один оператор фіксованого широкосмугового доступу до Інтернету, 35 відсотків всіх сільських мешканців не мали можливості підключити фіксований широкосмуговий доступ до Інтернету. Для 18 відсотків домогосподарств у селах вартість підключення фіксованого широкосмугового доступу до Інтернету вдвічі перевищувала медіанну ціну в містах. При цьому купівельна спроможність в цих населених пунктах значно менша. Водночас 22 відсотки громадян мешкали у населених пунктах, де відсутній будь-який мобільний Інтернет, 31 відсоток не мали можливості підключити мобільний широкосмуговий доступ до Інтернету. Переважна більшість цих громадян мешкали у сільській місцевості [173]; 2) рівень цифрової грамотності населення необхідно підвищувати. Для проведення оцінки рівня цифрової грамотності населення у 2019, 2021 та 2023 роках проведено та презентовано три соціологічних дослідження про цифрову грамотність в Україні за методологію Європейської комісії для розрахунку Індексу цифрової

економіки та суспільства (DESI) щодо Рамки цифрових навичок (Digital Competence Framework), що доступні на Єдиному державному веб-порталі цифрової освіти “Дія. Освіта” у розділі “Дослідження”. Згідно з результатами національного дослідження, у 2019 році 53 відсотки українців мали цифрову грамотність нижче базового рівня. У 2023 році цей показник скоротився на 12,6 відсотка і становив 40,4 відсотка. Частка тих, хто у 2023 році зазначив, що має базові та просунуті навички, зросла із 47 відсотків у 2019 році до 59,6 відсотка у 2023 році. Водночас протягом чотирьох років майже удвічі (із 15,1 відсотка у 2019 році до 7,2 відсотка у 2023 році) скоротилася частка тих, хто не опанував жодної цифрової навички [173]; 3) Цифрові публічні сервіси (веб-сайти, додатки, електронні публічні послуги) не в повній мірі адаптовані для всіх груп населення, а тому потребують приведення у відповідність з вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 21 липня 2023 р. № 757 «Деякі питання доступності інформаційно-комунікаційних систем та документів в електронній формі» [173].

Досягнення стратегічних цілей дасть змогу досягти цифрової безбар’єрності в країні завдяки: підвищенню рівня широкосмугового доступу до Інтернету; покращенню якості надання та доступності електронних комунікаційних послуг; створенню доступної системи цифрової освіти; збільшенню цифрової доступності веб-сайтів та додатків; підвищенню рівня цифрових навичок громадян; цифровізації публічних послуг у зручному та доступному форматі; забезпеченню енергоощадності закладів соціальної сфери, безперебійної та ефективної роботи Інтернету під час відключення електроенергії [173].

Далі варто вказати «Стратегію розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року». Метою розроблення цієї Стратегії є: забезпечення сталого розвитку сфери електронних комунікацій в сучасних умовах з урахуванням сучасних світових тенденцій та особливостей розвитку України, а також потреб у змінах для реалізації державної політики

у сфері електронних комунікацій, зокрема щодо міжнародних зобов'язань України; забезпечення надання на всій території України доступних електронних комунікаційних послуг; сприяння підключенню і доступу до мереж надвисокої пропускної здатності; сприяння конкуренції та ефективним інвестиціям; просування інтересів громадян України; науково-технічна підтримка сталого розвитку сфери електронних комунікацій; формування кадрового забезпечення сталого розвитку сфери електронних комунікацій [174]. У Стратегії також зазначається, що на сьогодні у сфері електронних комунікацій є ряд проблем, пов'язаних із порушенням прав споживачів, зокрема: недоступність зв'язку на територіях, де постачальник послуг зазначає наявність технічної можливості користуватися послугами широкопasmового доступу до Інтернету електронними комунікаційними послугами; неналежна якість електронних комунікаційних послуг; спам; списання коштів з рахунків абонентів за контент-послуги, додаткові послуги третіх осіб тощо, які абонент не замовляв; маркетингові практики постачальників послуг, що ускладнюють абонентам контроль рівня їх витрат; обмежений вибір постачальників фіксованого широкопasmового доступу до Інтернету у багатоквартирних будинках через ускладнений доступ постачальників послуг до внутрішньобудинкової інфраструктури; викрадення шахраями абонентських номерів з використанням процедур заміни сім-картки без зміни номера для доступу до абонентських рахунків, документів, комунікацій; відсутність електронних комунікаційних послуг у важкодоступних регіонах (географічна недоступність), наявність цифрового розриву між містами і селами; наявність територій, на яких розгортання електронних комунікаційних мереж є збитковим через низький платоспроможний попит, зокрема в малих населених пунктах [174].

Оцінюючи позитивно ключові положення вказаної вище «Стратегію розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року»

варто відзначити, що цей нормативний документ має ряд недоліків, з огляду на які Стратегію має бути належним чином допрацьовано:

- по-перше, слід переглянути питанням підвищення стійкості інфраструктури (зокрема хмарних сервісів, ЦОДів, 4G-мереж) до гібридних атак;
- по-друге, забезпечити врахування регіональних особливостей при проведенні державної політики у сфері електронних комунікацій, зокрема створити умови для стабільного та безперервного доступу до мережі Інтернет в регіонах, які є прифронтовими;
- по-третє, прискорити цифрову інклюзію;
- по-четверте, впровадження стимулів для залучення іноземного капіталу в розбудову телеком-мереж (наприклад: податкові пільги, спрощення ліцензійних процедур);
- по-п'яте, створення програм розвитку національного людського капіталу у сфері телекомунікацій — інженери, системні архітектори, фахівці з безпеки.

Окрім того, важливим кроком є вдосконалення норм діючого законодавства, зокрема Закону України «Про електронні комунікації». Ще на етапі Законопроекту регулятор не погодив єдиний законопроект про електронні комунікації. У НКРЗІ зазначили, що законопроект має ряд суттєвих недоліків, зокрема: не забезпечує незалежності регуляторного органа у сфері електронних комунікацій та радіочастотного спектра; не передбачає механізму утворення та фінансування регуляторного органа, відбору, призначення та звільнення його голови та членів; не враховує світові тенденції конвергенції телекомунікаційних мереж та телекомунікаційних послуг; не відповідає європейській практиці щодо забезпечення надання універсальної електронної комунікаційної послуги; не містить визначень термінів, які використовуються по тексту законопроекту; регламентує дублювання повноважень регуляторного органа та Антимонопольного

комітету України, тощо [181]. Зауважимо, що переважна більшість недоліків залишилась у діючому Законі «Про електронні комунікації». А відтак, з метою покращення відповідного нормативного документу вбачається необхідним: а) посилити гарантії діяльності, а також самостійності у прийнятті рішень регулятора; б) переглянути механізми цінового регулювання, а також здійснити коригування питання щодо встановлення цін на собівартість продукції; в) обмежити обсяг зберігання особистих даних: визначити чіткий перелік і строки зберігання, запровадити жорсткіші гарантії захисту даних користувача; тощо.

Далі в рамках представленої у роботі проблематики слід звернути увагу на таке важливе питання, як кадрове забезпечення суб'єктів формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. Аналізуючи ряд наукових позицій, А.В. Торбич акцентує увагу на тому, що кадрове забезпечення є ключовим елементом успішної діяльності підприємства, і його ефективність залежить від підходів, які використовуються для підбору, розвитку та підтримки персоналу, адаптованих до сучасних економічних та соціальних викликів: 1) функціональний підхід - кадрове забезпечення розглядається як комплекс заходів, спрямованих на підбір, адаптацію, професійний розвиток і мотивацію персоналу, який забезпечує ефективне виконання поставлених підприємством завдань; з цієї позиції кадрове забезпечення є механізмом, що сприяє підвищенню продуктивності підприємства шляхом організації раціональної діяльності працівників; 2) стратегічний підхід - у межах цього підходу кадрове забезпечення визначається як цілісна система управління людським капіталом, що орієнтована на довгострокові цілі підприємства та враховує необхідність забезпечення стійкості у складних економічних та соціально-політичних умовах; у цьому випадку кадрове забезпечення виступає ключовим інструментом у досягненні конкурентних переваг і стабільного розвитку підприємства, підтримуючи його адаптивність у

кризових ситуаціях; 3) системний підхід - кадрове забезпечення виступає інтегрованою складовою управлінської системи підприємства, яка через ефективний розподіл ресурсів забезпечує узгодженість, безперервність та взаємодію всіх підсистем на різних рівнях управління; 4) соціально-економічний підхід - кадрове забезпечення трактується як процес створення оптимальних умов для залучення, розвитку і збереження персоналу, враховуючи соціальні, економічні та етичні аспекти. В умовах економічної та військової нестабільності цей підхід наголошує на важливості забезпечення соціального захисту та розвитку персоналу як основного ресурсу підприємства, що підтримує не лише його економічну діяльність, але й сприяє національному розвитку [87; 42; 214].

Я.Ф. Радиш, О.В. Поживілова та Н.О. Васюк, розглядаючи кадрове забезпечення в контексті діяльності органів місцевого самоврядування, наголошують, що воно є складним і багатогранним процесом управління персоналом. Його метою є формування, розвиток і ефективне використання кадрів у цій сфері. Вчені підкреслюють, що кадрове забезпечення становить ключовий компонент системи управління людськими ресурсами в місцевому самоврядуванні. Зокрема, вони звертають увагу на низку основних вимог, яких повинна дотримуватись ефективна система кадрової роботи: бути гнучкою для оперативного реагування на кадрові потреби структурних підрозділів; забезпечувати підтримку в реалізації обов'язків перед громадою та державою; дотримуватись принципів високої професійної компетентності працівників; гарантувати справедливість і законність адміністративних процедур; а також виключати вплив політичної, бюрократичної чи особистої заангажованості під час добору й просування кадрів. Основним напрямом кадрової роботи виступає добір персоналу – процес визначення кандидатів на посади в органи місцевого самоврядування, переважно з-поміж представників інших професійних сфер. При цьому особливу увагу приділяють залученню найбільш підготовлених кандидатів, конкурсному

відбору та кар'єрному зростанню на основі заслуг. Центральним елементом кадрової політики є службове просування, що передбачає призначення посадовців на вищі посади відповідно до їхніх професійних досягнень і рівня компетентності [179, с.98].

А.М. Ключко пропонує розглядати кадрове забезпечення в широкому та вузькому розумінні. У широкому – це діяльність, що спрямована на забезпечення органів державної влади персоналом з необхідним рівнем кваліфікації, професійних та особистих якостей, здатним вирішувати поставлені завдання. У вузькому розумінні кадрове забезпечення – це нормативно закріплена та цілеспрямована діяльність спеціально уповноважених державних органів (посадових осіб) щодо процесів професійної орієнтації, прогнозування і планування кадрових потреб, відбору, підготовки, розстановки та вивільнення персоналу [62]. М.В. Мельничук відмічає, що кадрове забезпечення включає в себе дві складові. По-перше, це наявність у керівника об'єктів його управлінської діяльності, які допомагають підготуватись до прийняття та виконання управлінських рішень. По-друге, це самі люди, які здійснюють організацію, аналіз, контроль, координацію та інші дії, необхідні для досягнення певного результату у державному управлінні. Як підкреслює автор, кадри є суб'єктивним фактором, який суттєво впливає на ефективність управлінської діяльності. Матеріальне забезпечення не може замінити важливого фактору – наявність кадрів з високим рівнем професіоналізму та належними особистими якостями, які забезпечують динаміку та успішність управління. Без таких людей не може бути ефективного механізму державного управління, оскільки вони спрямовують вольові дії та переконання учасників процесу в напрямку досягнення поставленої мети [127, с.68].

Таким чином, кадрове забезпечення суб'єктів, що формують і реалізують державну політику у сфері електронних комунікацій, відіграє ключову роль у створенні ефективної, сучасної та технологічно

обґрунтованої системи управління в цій галузі. Зазначене пояснюється тим, що умови стрімкого розвитку цифрових технологій, зростаюча складність інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а також необхідність оперативного реагування на виклики кібербезпеки та міжнародні цифрові «тренди» потребують висококваліфікованих кадрів, здатних не лише підтримувати функціонування електронних комунікацій, а й активно впливати на формування нормативної, стратегічної та регуляторної політики в цій сфері. Тож, якість кадрового забезпечення безпосередньо впливає на здатність органів державної влади та інших уповноважених суб'єктів ухвалювати компетентні, технічно вивірені рішення, формувати дієве законодавство і забезпечувати ефективний контроль за його виконанням.

А відтак, для того, щоб підвищити ефективність кадрового забезпечення у досліджуваній сфері суспільного життя, необхідно забезпечити постійне професійне навчання і підвищення кваліфікації кадрів, орієнтоване на інновації та сучасні виклики. Варто впровадити прозорі механізми добору і просування фахівців, зосереджуючи увагу на реальних компетенціях і досягненнях, а не на формальних критеріях. Важливо також налагодити партнерство з університетами, науковими установами та приватним сектором для створення кадрового резерву та впровадження передових технологій в управлінську практику. Окрім того, актуальним та важливим є питання залучення молодих фахівців із технічною освітою, здатних швидко адаптуватися до змін і втілювати новації в державну політику.

Не менш важливим кроком у напрямі вдосконалення організаційних засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій є розширення та посилення державно-приватного партнерства у досліджуваній сфері суспільного життя. Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство», державно-приватне партнерство - співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим,

територіальними громадами в особі відповідних державних органів, що згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» здійснюють управління об'єктами державної власності, органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами, та відповідає ознакам державно-приватного партнерства, визначеним цим Законом [150]. Як слушно підкреслюють П. В. Скотний й Т.А. Лепак, партнерство між державою та приватним сектором створює умови для зменшення ризиків обох сторін і сприяє розподілу відповідальності за реалізацію спільних ініціатив. Така взаємодія дозволяє реалізовувати масштабні інфраструктурні проєкти, які за відсутності партнерства були б економічно недоцільними. Об'єднання ресурсів і досвіду обох сторін позитивно впливає на якість послуг, що надаються населенню. Державні установи отримують доступ до передових технологій та сучасних методів роботи, які розробляються і впроваджуються приватним бізнесом, тоді як приватні компанії мають змогу виходити на нові ринки та розширювати сферу своєї діяльності. Такий формат співпраці стимулює розвиток конкурентного середовища, що, у свою чергу, сприяє зростанню якості товарів і послуг. Завдяки спільним проєктам створюються нові робочі місця, що позитивно впливає на рівень зайнятості. Державно-приватне партнерство також дозволяє ефективніше використовувати податкові ресурси та формувати сприятливий клімат для ведення бізнесу. Багато з таких проєктів мають стратегічне значення для розвитку окремих регіонів, сприяючи їхній соціально-економічній стабілізації. Крім того, механізм партнерства відкриває додаткові можливості для залучення іноземних інвестицій і покращує міжнародний імідж країни. Об'єднані зусилля сприяють швидшому реагуванню на актуальні виклики, а

також забезпечують обмін досвідом і управлінськими практиками між державними та приватними структурами. Це значно скорочує строки реалізації складних проєктів і знижує їхню загальну вартість. Партнерство також є рушієм інновацій, зокрема у сферах енергетики, транспорту та цифрових комунікацій. У підсумку, така співпраця забезпечує сталий розвиток інфраструктури відповідно до потреб сучасного суспільства та виступає важливим інструментом економічного зростання й підвищення якості життя громадян [194].

Європейський Парламент зазначає, що державно-приватне партнерство має відіграти важливу роль у структуруванні та координації промислових ресурсів цифрової безпеки в Європі. Мета полягає у стимулюванні європейської індустрії кібербезпеки шляхом: об'єднання промислових та державних ресурсів для вдосконалення промислової політики Європи у сфері кібербезпеки, зосереджуючись на інноваціях та дотримуючись спільно узгодженої стратегічної дорожньої карти досліджень та інновацій; сприяння зміцненню довіри між державами-членами та промисловими суб'єктами шляхом сприяння співпраці «знизу вгору» у сфері досліджень та інновацій; сприяння стимулюванню індустрії кібербезпеки шляхом узгодження попиту та пропозиції на продукти та послуги кібербезпеки, а також надання можливості галузі ефективно визначати майбутні потреби кінцевих користувачів; використання фінансування з програми «Горизонт 2020» та максимізація впливу доступних галузевих коштів шляхом кращої координації та зосередження на кількох технічних пріоритетах; забезпечення видимості європейських досягнень у сфері досліджень та розробок у сфері кібербезпеки та цифрової конфіденційності [243].

Тож, на нашу думку, з метою покращення державно-приватного партнерства у сферах електронних комунікацій необхідно створити стабільне нормативно-правове середовище, що гарантує прозорість, передбачуваність і рівність умов для всіх учасників. Одним із ключових чинників має бути чітке

визначення ролей і відповідальності кожної сторони у межах партнерських відносин, що дозволить уникнути дублювання функцій та сприятиме більш скоординованим діям. Важливо забезпечити оновлення чинного законодавства з урахуванням динамічного розвитку цифрових технологій, зокрема шляхом адаптації нормативної бази до сучасних міжнародних стандартів та рекомендацій у сфері електронних комунікацій. Важливо також забезпечити відкритість і сталість комунікації між державними структурами та представниками бізнесу, створивши ефективні майданчики для обговорення стратегічних напрямів розвитку галузі.

І останній аспект, яким варто приділити увагу, - посилення кібербезпеки. В.С. Павленко вказує, що сьогодні захист інформації набуває глибшого значення — він ототожнюється із захистом фундаментальних цінностей суспільства. У сучасному світі, де інформація стала ключовим ресурсом, її створення, обробка та поширення виступають не лише засобами комунікації, а й основою економічної, політичної та культурної діяльності. Суспільство поступово переходить від традиційної економіки, заснованої на виробництві товарів і послуг, до економіки, що орієнтована на інформацію, де пріоритет надається інформаційним процесам і технологіям, таким як Інтернет, комп'ютерні системи та мобільні пристрої. Водночас із цим розвитком зростає і кількість загроз, що виникають у кіберпросторі — сфері, яка стала невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Інформація, що перебуває в цифровому середовищі, може бути не лише використана, але й стати об'єктом віддалених атак, що здійснюються анонімно, без фізичного втручання. Кіберзагрози постають у різних формах і масштабах, вони постійно змінюються та ускладнюються, що зумовлено самою природою глобальних мереж — їхньою високою інтегрованістю, швидкодією, масштабністю та труднощами у виявленні джерел і характеру порушень. Таким чином, інформаційна безпека є не лише технічною, а й суспільною проблемою, яка потребує всебічного і стратегічного підходу [132].

О.А. Баранов вказує, що кібербезпека – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в умовах використання комп'ютерних систем та/або телекомунікаційних мереж, за якого мінімізується завдання їм шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки функціонування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [12].

Цікавою є позиція О.М. Вінника, який з метою підвищення рівня правового захисту користувачів ЕКП та ефективності сфери електронних комунікацій в Україні пропонує доповнити: 1) Конституцію України — положеннями про цифрові права та цифрові обов'язки громадян, включно із правом на кібербезпеку та кіберзахист, а також обов'язком утримуватися від зловживання цифровими правами та цифровими можливостями; 2) Кодекс цивільного захисту України — положеннями про індивідуальні кіберзахист і кібербезпеку громадян як складову системи цивільного захисту за будь-якого стану, а особливо - в умовах надзвичайних ситуацій і стану війни; 3) Господарський кодекс України — положеннями про цифрові права та цифрові обов'язки суб'єктів господарювання та суб'єктів організаційно-господарських зобов'язань; 4) Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» - положеннями про індивідуальні кіберзахист / кібербезпеку як складову національних кіберзахисту та кібербезпеки; визначити уповноважений орган, що має оперативно забезпечувати громадян України доступною та зрозумілою для більшості інформацією про заходи індивідуального кіберзахисту; 5) Закони України «Про захист прав споживачів» та «Про електронну комерцію» — положеннями щодо передбачених Законом про ЕК правових механізмів захисту прав споживачів, включно із вирішенням спорів / конфліктів в онлайн-режимі; 6) Закон України «Про захист економічної

конкуренції» — положеннями щодо правових механізмів попередження зловживань на ринках цифрової економіки, включно із передбаченими Законом про ЕК [26].

Покращення кібербезпеки в контексті вдосконалення правових та організаційних засад формування і реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій вимагає системного, комплексного підходу, що враховує як технологічну, так і інституційну складові. Передусім, необхідним є створення дієвого механізму координації між усіма суб'єктами, відповідальними за кібербезпеку, включаючи органи державної влади, регуляторів, операторів електронних комунікацій, а також представників приватного сектору. Для цього необхідно забезпечити належний рівень організаційної спроможності — посилити кадрову та технічну забезпеченість профільних державних структур, а також розширити можливості аналітичного моніторингу та оперативного реагування на загрози в реальному часі. Окрім того, особливу увагу слід приділити питанням довіри до державної політики в сфері кібербезпеки, яка повинна бути прозорою, обґрунтованою та орієнтованою на інтереси як держави, так і громадян.

Таким чином, вдосконалення правових та організаційних засад формування і реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій має ключове значення з точки зору забезпечення національної цифрової безпеки, сталого розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможності держави в умовах глобальної цифрової трансформації. Вирішення окреслених вище проблем дозволить своєчасно реагувати на технологічні виклики, підтримувати інновації, забезпечувати захист прав користувачів та інтересів держави, а також створювати сприятливі умови для розвитку ринку електронних комунікацій.

Висновки до розділу 3

Наголошено, що державна політика США у сфері електронних комунікацій спрямована на забезпечення конкурентного, відкритого та інноваційного середовища у телекомунікаційному секторі. Її сутність полягає в підтримці розвитку цифрової інфраструктури, забезпеченні широкосмугового доступу для всіх громадян, захисті прав споживачів, а також створенні умов для чесної конкуренції серед постачальників послуг. Політика формується і реалізується на основі таких ключових принципів, як технологічна нейтральність, недискримінаційний доступ до мереж і регуляторна передбачуваність.

Акцентовано увагу на тому, що політика США у сфері електронних комунікацій характеризується високим рівнем децентралізації, активній ролі приватного сектору та мінімальному прямому втручанні держави у функціонування цього ринку. Державне регулювання здійснюється, переважно, Федеральною комісією зі зв'язку (FCC), яка не лише встановлює стандарти та правила, але й виконує функції нагляду та ліцензування. Значну увагу приділено питанням цифрового розриву — в США діють численні програми з розширення доступу до широкосмугового інтернету в сільській місцевості, малозабезпечених громадах та освітніх закладах. Окрім того, зауважимо, що особливістю досліджуваної політики є також її гнучкість у відповідь на технологічні зміни — регуляторні механізми адаптуються до появи нових форм електронних комунікацій, таких як VoIP, потокове відео, онлайн-платформи. Значну роль відіграє і політика в галузі мережевої нейтральності, яка неодноразово ставала предметом суспільних і судових дискусій, що свідчить про постійне балансування між інтересами користувачів, провайдерів і держави.

Встановлено, що досвід Китаю у формуванні та реалізації державної політики у сфері електронних комунікацій є особливо цікавим через його

системний, стратегічно спланований і, водночас, жорстко контрольований підхід. Китай демонструє модель, в якій розвиток цифрової інфраструктури відбувається під безпосереднім керівництвом держави, що дозволяє реалізовувати масштабні ініціативи в рекордно короткі терміни. Центральна влада розглядає сферу електронних комунікацій не лише як економічний ресурс, але й як інструмент політичного управління, національної безпеки та соціального контролю. Особливе значення приділяється створенню та впровадженню власних технологічних стандартів, що зменшує залежність від іноземних компаній та підсилює суверенітет у кіберпросторі.

Відмічено, що Німеччина підходить до розвитку цифрової інфраструктури як до ключового чинника економічної модернізації, соціальної згуртованості та конкурентоспроможності на глобальному рівні. При цьому особлива увага приділяється дотриманню принципів правової держави, а всі ключові ініціативи проходять через широку суспільну та експертну дискусію. Німецька модель розвитку електронних комунікацій базується на тісній взаємодії між федеральним урядом, земельними органами влади, приватним сектором та громадянським суспільством. Цей діалог дозволяє адаптувати політику до потреб регіонів, зокрема щодо забезпечення рівного доступу до швидкісного інтернету, як у великих містах, так і в сільських районах. Значну роль у цифровій трансформації відіграють стратегічні документи, які визначають пріоритети у сфері телекомунікацій, включаючи розвиток 5G, кібербезпеку, цифрову освіту та цифровізацію державних послуг.

Узагальнено, що на сьогоднішній день у Світі сформувались досить різноманітні, цікаві та дієві підходи щодо формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. Для України, як вбачається, цікавим є наступний досвід: по-перше, побудова прозорої, доступної, а також такої, що будується на принципах верховенства права, законності та пріоритету захисту прав, свобод та інтересів громадян систему електронних

комунікацій. Це означає створення зручних, захищених електронних сервісів для громадян і бізнесу, побудову єдиної цифрової ідентичності, уніфікованих реєстрів, а також міжвідомчої інтеграції цифрових платформ; по-друге, варто забезпечити про пріоритетне державне інвестування у розвиток цифрової інфраструктури; по-третє, слід створити умови для незалежності регуляторів, як це працює у Німеччині, що дає можливість більш ефективно регулювати доступ операторів до мереж, стимулювати конкуренцію, контролювати ціноутворення і водночас захищати права споживачів; по-четверте, доцільно активно залучати приватних партнерів, що дозволить залучити бізнес до розвитку сфери електронних комунікацій та оперативніше виявляти потреби суспільства у відповідних системах, а також реагувати на інноваційні процеси; по-п'яте, розвиток системи кіберзахисту. Це включає як державні кіберцентри, так і співпрацю з приватними компаніями, розвиток кіберосвіти, міжнародне партнерство у сфері кіберзахисту.

Виділено наступні недоліки формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій: 1) законодавчі: а) наявність недоліків правозастосовного характеру у Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року; б) систематичне відставання нормативної бази від технологічного розвитку та позитивних світових тенденцій; в) недостатня гармонізація українського законодавства у досліджуваній сфері з правом Європейського Союзу; г) нечітке розмежування адміністративно-правового статусу суб'єктів, що відповідають з формування та реалізацію відповідної політики; г) недостатня регламентація питань кібербезпеки; 2) організаційні: а) недостатня кадрова, фінансова та технічна спроможність органів, відповідальних за реалізацію досліджуваної політики; б) низький рівень незалежності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій; в) відсутність ефективних механізмів державно-приватного партнерства; г) високий рівень корупції та бюрократичні перепони при

отриманні дозволів, погоджень, доступу до інфраструктури сповільнюють розвиток сфери електронних комунікацій; г) недостатній моніторинг та контроль за реалізацією відповідного напрямку державної політики.

Запропоновано доопрацювати «Стратегію розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року», в якій слід: по-перше, переглянути питанням підвищення стійкості інфраструктури (зокрема хмарних сервісів, ЦОДів, 4G-мереж) до гібридних атак; по-друге, забезпечити врахування регіональних особливостей при проведенні державної політики у сфері електронних комунікацій, зокрема створити умови для стабільного та безперервного доступу до мережі Інтернет в регіонах, які є прифронтовими; по-третє, прискорити цифрову інклюзію; по-четверте, впровадити стимули для залучення іноземного капіталу в розбудову телеком-мереж (наприклад: податкові пільги, спрощення ліцензійних процедур); по-п'яте, створити програми розвитку національного людського капіталу у сфері телекомунікацій — інженери, системні архітектори, фахівці з безпеки.

З метою доопрацювання Закону України «Про електронні комунікації». запропоновано: а) посилити гарантії діяльності, а також самостійності у прийнятті рішень регулятора; б) переглянути механізми цінового регулювання, а також здійснити коригування питання щодо встановлення цін на собівартість продукції; в) обмежити обсяг зберігання особистих даних: визначити чіткий перелік і строки зберігання, запровадити жорсткіші гарантії захисту даних користувача; тощо.

Відмічено, що кадрове забезпечення суб'єктів, що формують і реалізують державну політику у сфері електронних комунікацій, відіграє ключову роль у створенні ефективної, сучасної та технологічно обґрунтованої системи управління в цій галузі. Зазначене пояснюється тим, що умови стрімкого розвитку цифрових технологій, зростаюча складність інформаційно-комунікаційної інфраструктури, а також необхідність

оперативного реагування на виклики кібербезпеки та міжнародні цифрові «тренди» потребують висококваліфікованих кадрів, здатних не лише підтримувати функціонування електронних комунікацій, а й активно впливати на формування нормативної, стратегічної та регуляторної політики в цій сфері. Тож, якість кадрового забезпечення безпосередньо впливає на здатність органів державної влади та інших уповноважених суб'єктів ухвалювати компетентні, технічно вивірені рішення, формувати дієве законодавство і забезпечувати ефективний контроль за його виконанням. А відтак, для того, щоб підвищити ефективність кадрового забезпечення у досліджуваних сфері суспільного життя, необхідно забезпечити постійне професійне навчання і підвищення кваліфікації кадрів, орієнтоване на інновації та сучасні виклики. Варто впровадити прозорі механізми добору і просування фахівців, зосереджуючи увагу на реальних компетенціях і досягненнях, а не на формальних критеріях. Важливо також налагодити партнерство з університетами, науковими установами та приватним сектором для створення кадрового резерву та впровадження передових технологій в управлінську практику. Окрім того, актуальним та важливим є питання залучення молодих фахівців із технічною освітою, здатних швидко адаптуватися до змін і втілювати новації в державну політику.

Констатовано, що для покращення державно-приватного партнерства у сферах електронних комунікацій необхідно створити стабільне нормативно-правове середовище, що гарантує прозорість, передбачуваність і рівність умов для всіх учасників. Одним із ключових чинників має бути чітке визначення ролей і відповідальності кожної сторони у межах партнерських відносин, що дозволить уникнути дублювання функцій та сприятиме більш скоординованим діям. Важливо забезпечити оновлення чинного законодавства з урахуванням динамічного розвитку цифрових технологій, зокрема шляхом адаптації нормативної бази до сучасних міжнародних стандартів та рекомендацій у сфері електронних комунікацій. Важливо також

забезпечити відкритість і сталість комунікації між державними структурами та представниками бізнесу, створивши ефективні майданчики для обговорення стратегічних напрямів розвитку галузі.

Наголошено, що вдосконалення кібербезпеки в контексті покращення правових та організаційних засад формування і реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій вимагає системного, комплексного підходу, що враховує як технологічну, так і інституційну складові. Передусім, необхідним є створення дієвого механізму координації між усіма суб'єктами, відповідальними за кібербезпеку, включаючи органи державної влади, регуляторів, операторів електронних комунікацій, а також представників приватного сектору. Для цього слід забезпечити належний рівень організаційної спроможності — посилити кадрову та технічну забезпеченість профільних державних структур, а також розширити можливості аналітичного моніторингу та оперативного реагування на загрози в реальному часі. Окрім того, особливу увагу доцільно приділити питанням довіри до державної політики в сфері кібербезпеки, яка повинна бути прозорою, обґрунтованою та орієнтованою на інтереси як держави, так і громадян.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертаційної роботи запропоновано теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягало в тому, щоб з'ясувати сутність і розкрити особливості адміністративно-правових засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, а також, спираючись на позитивний вітчизняний і зарубіжний досвід, надати пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства, яке регулює відносини в досліджуваній сфері суспільного життя. За результатами роботи напрацьовано низку науково-практичних висновків і рекомендацій, зокрема:

1. Поняттям «державна політика у сферах електронних комунікацій» запропоновано розуміти нормативно врегульований, формалізований, послідовний і цілеспрямований вектор (напрямок) діяльності спеціально уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень, спрямований на забезпечення ефективного державного регулювання, а також сталого розвитку електронних комунікацій в Україні відповідно до потреб та інтересів суспільства.

Зазначено, що в умовах правового режиму воєнного стану формування та реалізація державної політики у сферах електронних комунікацій ускладнені такими факторами: 1) ризиками та реальними наслідками збройної агресії у вигляді застосування зброї ураження проти мирного населення та органів публічної влади, що перешкоджає нормальному виконанню відповідними суб'єктами покладених на них владних повноважень; 2) суттєвою зміною парадигми діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, ключовим пріоритетом для яких стає обороноздатність держави, допомога військовому та правоохоронному сектору, а також реалізація заходів правового режиму воєнного стану. Зазначені аспекти орієнтують і підлаштовують під себе всі інші вектори діяльності суб'єктів публічно-

владних повноважень; 3) особливою важливістю для потреб війська технічних засобів електронних комунікацій, що визначає необхідність врахування цього моменту під час формування та реалізації державної політики.

2. З'ясовано, що принципами формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій є система абстрагованих у нормативно-правовому матеріалі основоположних правил, керівних ідей, фундаментальних засад, у чіткій відповідності до яких здійснюється формування та реалізація діяльності уповноважених суб'єктів публічно-владних повноважень щодо забезпечення ефективного державного регулювання та розвитку досліджуваної сфери суспільного життя. До переліку відповідних засад віднесено: верховенства права; рівності; захисту прав та свобод людини; розвитку нації; прогресивності; раціональності та прозорості.

Доведено, що метою формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій є публічно-правове упорядкування та координація суспільної діяльності, пов'язаної з використанням технологій для передачі інформації у вигляді електромагнітних сигналів, а також створення умов і безпосереднього вдосконалення сфер електронних комунікацій у технічному, економічному, юридичному й іншому планах. Зазначено, що завдання цієї політики випливають з положень ст. 4 Закону України «Про електронні комунікації», на основі чого їх запропоновано поділити: 1) залежно від змістового наповнення: а) соціально-економічні; б) технічні; в) безпекові; 2) за спрямованістю – такі, що орієнтовані на: а) державний сектор; б) фізичних осіб-споживачів; в) суб'єктів підприємницької діяльності; г) іноземних партнерів; 3) за часом реалізації: а) короткострокові; б) середньострокові; в) довгострокові.

3. Встановлено, що нормативно-правове регулювання державної політики в сферах електронних комунікацій ґрунтується на розгалуженій системі нормативно-правових актів, які охоплюють Конституцію України, законодавчі, а також підзаконні акти Кабінету Міністрів України та інших

уповноважених органів державної влади. Ця система нормативних актів ієрархічна, а кожний її рівень уточнює норми, закладені на попередньому, на підставі чого вибудовується механізм упорядкування суспільно-правових відносин, що виникають у процесі реалізації відповідної політики. Констатовано домінуючий характер адміністративних норм у системі такого регулювання, адже за їх допомогою: 1) регламентовано правовий статус уповноважених суб'єктів владних повноважень, які беруть безпосередню участь у формуванні та реалізації відповідної політики; 2) визначено та упорядковано форми, методи та процедури приведення до дії встановленого політичного курсу; 3) уточнюються стандарти й правила, обов'язкові до виконання суб'єктами електронних комунікацій, а також стратегічні кроки вдосконалення їх діяльності; 4) визначається порядок легалізації на території нашої країни міжнародних засад у сфері регулювання електронних комунікацій, а також імплементації їх у національну правову систему.

4. Обґрунтовано, що адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – це система взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, інструментів, а також інших складових, за допомогою яких держава упорядковує процеси формування та проведення державної політики у сферах електронних комунікацій, реалізуючи таким чином покладені на неї завдання та функції. До ключових елементів відповідного механізму віднесено: суб'єктів реалізації відповідної політики, адміністративно-правові форми і методи їх публічної владної діяльності, а також адміністративно-правові інститути, які забезпечують реалізацію відповідного державного курсу.

5. Зауважено, що система суб'єктів формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій має складну структуру, яка складається з: 1) Верховної Ради України та її комітетів; 2) Кабінету Міністрів України, Міністерства цифрової трансформації та Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій,

радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку; 3) Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України – органів військового управління, які забезпечують реалізацію державної політики, пов'язаної з використанням електронних комунікацій у межах військово-оборонної сфери.

6. Аргументовано положення про те, що адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій – це система публічно-владних, управлінсько-розпорядчих, регламентованих нормами адміністративного права дій, заходів та операцій, які вчиняють уповноважені органи публічної адміністрації з метою забезпечення та захисту прав, свобод, законних інтересів громадськості й держави у сфері проведення державної політики, пов'язаної з використанням і розвитком електронних комунікацій у державі. Наголошено, що жорсткий формалізм та чіткі вимоги до змісту адміністративних процедур підтверджують, що далеко не кожний різновид діяльності суб'єктів владних повноважень можливо до них віднести.

7. Адміністративно-правовими формами реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій запропоновано вважати визначений нормами адміністративного права зовнішній вияв практичної діяльності спеціально уповноважених суб'єктів, яка спрямована на досягнення кінцевої мети політики держави в досліджуваній сфері суспільного життя. До переліку відповідних форм зараховано: нормотворчість; правозастосування та правореалізацію; прийняття індивідуальних нормативно-правових актів; укладання адміністративних договорів.

Зазначено, що методи реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій становлять сукупність закріплених нормами чинного законодавства прийомів, інструментів і засобів, які використовуються спеціально уповноваженими органами державної влади з метою фактичного втілення в життя форм здійснення відповідної діяльності. Серед вказаних

методів виокремлено: переконання; примус; нагляд і контроль; дозволу й заборон; інформаційний метод.

8. Наголошено на тому, що на сьогодні у світі сформувались досить різноманітні, цікаві й ефективні підходи щодо формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. Для України, як вбачається, цікавим є такий досвід: по-перше, побудова прозорої, доступної, а також такої, що будується на принципах верховенства права, законності та пріоритету захисту прав, свобод та інтересів громадян систему електронних комунікацій. Це означає створення зручних, захищених електронних сервісів для громадян і бізнесу, побудову єдиної цифрової ідентичності, уніфікованих реєстрів, а також міжвідомчої інтеграції цифрових платформ; по-друге, варто забезпечити пріоритетне державне інвестування в розвиток цифрової інфраструктури; по-третє, слід створити умови для незалежності регуляторів, як це працює в Німеччині, що дає змогу більш ефективно регулювати доступ операторів до мереж, стимулювати конкуренцію, контролювати ціноутворення і водночас захищати права споживачів; по-четверте, доцільно активно залучати приватних партнерів, що дозволить залучити бізнес до розвитку сфери електронних комунікацій та оперативніше виявляти потреби суспільства у відповідних системах, а також реагувати на інноваційні процеси; по-п'яте, розвиток системи кіберзахисту, що включає як державні кіберцентри, так і співпрацю з приватними компаніями, розвиток кіберосвіти, міжнародне партнерство у сфері кіберзахисту.

9. З метою вдосконалення правових та організаційних засад формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій запропоновано:

1) доопрацювати Стратегію розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року, у якій слід: по-перше, переглянути питання підвищення стійкості інфраструктури (зокрема хмарних сервісів, ЦОДів, 4G-мереж) до гібридних атак; по-друге, забезпечити врахування регіональних

особливостей під час проведення державної політики у сфері електронних комунікацій, а саме створити умови для стабільного й безперервного доступу до мережі Інтернет у регіонах, які є прифронтовими; по-третє, прискорити цифрову інклюзію; по-четверте, впровадити стимули для залучення іноземного капіталу в розбудову телеком-мереж (наприклад, податкові пільги, спрощення ліцензійних процедур); по-п'яте, створити програми розвитку національного людського капіталу у сфері телекомунікацій – інженери, системні архітектори, фахівці з безпеки;

2) доопрацювати Закон України «Про електронні комунікації», у якому слід: а) посилити гарантії діяльності, а також самостійності в прийнятті рішень регулятора; б) переглянути механізми цінового регулювання, а також здійснити коригування питання щодо встановлення цін на собівартість продукції; в) обмежити обсяг зберігання особистих даних: визначити чіткий перелік і строки зберігання, запровадити жорсткіші гарантії захисту даних користувача;

3) підвищити ефективність кадрового забезпечення суб'єктів реалізації державної політики в досліджуваній сфері суспільного життя, для чого необхідно забезпечити постійне професійне навчання та підвищення кваліфікації кадрів, орієнтоване на інновації й сучасні виклики. Крім того, наголошено, що варто впровадити прозорі механізми добору та просування фахівців, зосереджуючи увагу на реальних компетенціях і досягненнях, а не на формальних критеріях;

4) покращити державно-приватне партнерство у сферах електронних комунікацій, для чого необхідно створити стабільне нормативно-правове середовище, що гарантує прозорість, передбачуваність і рівність умов для всіх учасників. Зауважено, що одним з ключових чинників має бути чітке визначення ролей і відповідальності кожної сторони в межах партнерських відносин, що дозволить уникнути дублювання функцій та сприятиме більш скоординованим діям;

5) посилити кібербезпеку як суб'єктів формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій, так і користувачів відповідними послугами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України : академічний курс : у 2 т. / Авер'янов В. Б. / ред. кол. : В. Б. Авер'янов (голова). К. : Вид-во «Юридична думка», 2004/ Т. 1 : Загальна частина. 2004. 584 с
2. Адміністративна діяльність: Навчальний посібник / За заг. ред. О.І. Остапенка. Львів: ЛІВС, 2002. 252 с.
3. Адміністративне право : підручник. Ю. П. Битяк (кер. авт. А 31 код.), В. М. Гаращук, В. В. Богуцький та ін. ; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гаращука, В. В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. - Х. : Право, 2013. 656 с.
4. Алімов Р.С. Процедури в адміністративному праві України: теорія і практика: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Донецьк: Донецький інститут внутрішніх справ. 2002. 164 с.
5. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина. Навч. посіб. К.: Центр учбової літера-тури, 2011. 216 с.
6. Англійсько-український юридичний словник: понад 75 тисяч слів та словосполучень юридичної підмови та близько 160 тисяч українських перекладних відповідників. Уклад. В. І. Карабан та ін. Вінниця, Нова книга, 2004. 1088 с.
7. Антошкіна В.К. Індивідуальні правові акти як об'єкт тлумачення. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Том 31 (70) № 1. 2020. С. 7–13
8. Артюхов Є.С. Нормативно-правове регулювання інституту омбудсмена в Україні. Наукові перспективи. 2023. №8(38)., с.457-469.
9. Багатомовний юридичний словник-довідник. І.О. Голубовська, В.М. Шовковий, О.М. Лефтерова та ін. К.: «Київський університет», 2012. 543 с.

10. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
11. Бандурка О.О. Єдність цінностей та істини у праві (філософський аналіз): дис... д.ф.н. : 12.00.12 : Київ: Національна академія внутрішніх справ. 2003. 403 с.
12. Баранов О.А. Про тлумачення та визначення поняття «кібербезпека» // Правова інформатика. 2014. № 2. С. 61.
13. Басов А.В. До питання про визначення поняття «юридична процедура». Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. 2011. № 2. С. 17-22.
14. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія. Київ : МАУП, 2005. 440 с.
15. Безпалова О. І. Концептуальні засади державної політики у правоохоронній сфері. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2012. № 2 (57). С. 8–16.
16. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. Стор. 657.
17. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 томах. Том 8, 1977. Стор. 343.
18. Білоусов Ю. Суб'єкти військової управлінської діяльності, рішення, дії чи бездіяльність яких можуть бути оскаржені до суду. Право України. 1999. №3. С. 65
19. Бобровник С. В. Нормотворчість: поняття і принципи організації. Альманах права. 2024. Вип. 15. С. 75-82. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001525884>
20. Бобровник С.В. Правове регулювання суспільних відносин та реалізація права. Правова держава. 1996. Вип. 7. С. 103–108.

21. Бокій О.М. Адміністративно-правовий режим обігу зброї в Україні: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2010. 260 с.
22. Валєєв Р.Г. Освітнє право України: навч. Посібник. Луганськ: Луганська правова фундація, 2011. 287 с.
23. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права: Навч. посіб. К.: Знання, 2008. 333 с.
24. Великий тлумачний словник сучасної _української мови (з дод. і допов.). Уклад, і голов, ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.1728 с.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1140 с.
26. Вінник О.М. Захист прав користувачів електронних комунікаційних послуг в умовах війни. Економіка та право. 2022, No 1. С. 68-78. URL:<https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.01.068>
27. Власов Ю.Л. Окремі проблеми реалізації норм права у практичній діяльності органів судової влади. // Держава і право. Юрид. і політ. науки: Зб. наук. пр. 2005. Вип. 29. С. 22-26
28. Галіцина Н.В. Адміністративно-правові засади процедури створення та функціонування товариств з обмеженою відповідальністю в Україні: дис.. канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2010. 246 с.
29. Галуцько В.В., Курило В.І., Короєд С.О. та ін. А 313 Адміністративне право України. Т.1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. В.В. Галуцько, В.І. Курило, С.О. Короєд, О.Ю. Дрозд, І.В. Гиренко, О.М. Єщук, І.М. Риженко, А.А. Іванищук, Р.Д. Саунін, І.М. Ямкова; за ред. проф. В.В. Галуцька. - Херсон: Грінь Д.С., 2015. 272 с.

30. Гаршина О. Є. Принцип як наукова категорія. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 1. С. 282-289.

31. Гнатюк М.Д. Правозастосування та його місце в процесі реалізації права: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2007. 211 с.

32. Гончарук С.Т. Адміністративне право України: Загальна та Особлива частини: Навч. посібник (на допомогу слухачам, що здають державні та поточні іспити з адміністративного права) / НАВСУ. К., 2000. 239 с.

33. Горбалінський В.В. Індивідуальні акти як особливий вид рішень суб'єктів владних повноважень. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2023 № 66 / URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc66/8.pdf>

34. Грохольський В.Л. Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю: дис... д.ю.н. : 12.00.07 : Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2004. 416 с.

35. Гурджі Ю.О. Правовий захист особи в кримінальному процесі України: теорія та методологія: дис... д.ю.н. : 12.00.09 : Одеса: Одеська національна юридична академія. 2007. 486 с.

36. Гусар О.А. Адміністративно-правовий статусу персоналу державного управління. Адміністративне право і процес. 2013. №2(4)., с.116-123.

37. Даниляк О.О. Державне регулювання розвитку природно-заповідної справи: дис... кандр. наук. з держав. упр. : 25.00.02 : Київ: Національна академія державного управління при Президентові України. 2010. 243 с.

38. Демків Р.Я. Закон в системі нормативно-правового регулювання діяльності міліції: автореф... дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2007. 17 с.

39. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 495 с

40. Джафарова М.В. Адміністративні процедури прийняття та реалізації управлінських рішень органів внутрішніх справ у відносинах з населенням: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 195 с.

41. Дикань Н.В. Менеджмент: навч. Посібник. Н.В. Дикань, І.І. Борисенко. К.: Знання, 2008. 389 с.

42. Домбровська, Д. Д. Системний підхід до управління персоналом підприємства. Шляхи підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах сталого розвитку.
https://uu.edu.ua/upload/Nauka/Electronni_naukovi_vidannya/2022/_materiali_konfer encya_kafedri_pua_25.11.2022_-_mrl.pdf#page=53

43. Дуцик Д.Р. Політична журналістика. К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. 138 с.

44. Економічний розвиток і державна політика : навч. посіб. Ю. М. Бажал, О. І. Кілієвич, О. В. Мертенс та ін. ; за заг. ред Ю. І. Єханурова, І. В. Розпутенка. Київ : УАДУ, 2001. 480 с

45. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. : НАДУ, 2011. Т. 2 : Методологія державного управління. наук.-ред. колегія : Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін. 2011.692 с.

46. Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Євсєєв Олександр Петрович. Х., 2008. 220 с.

47. Жадан М.Д. Особливості реалізації права на пенсію науковими (науково-педагогічними) працівниками: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.05 : Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. 2007. 182 с.

48. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2011. 584 с.

49. Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів. М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2002. 432 с.

50. Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. І МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; .І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін.; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.

51. Заморська Л.І. Відносно визначені норми права: поняття, структура, функції: дис... канд. юрид. наук.: 12.00.01 : Одеса: Одеська національна юридична академія. 2009. 190 с.

52. Запорожченко Ю. Г. Міжнародні стандарти в сфері інформаційно-комунікаційних засобів навчання [Електронний ресурс] / Ю. Г. Запорожченко // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2011. Вип. 13. С. 198-204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2011_13_35

53. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Х. : «Фоліо», 2002. 846 с.

54. Івчук Ю.Ю. Інститути трудового права. Право і безпека. 2003. №2'3., с.80-84.

55. Ігонін Р.В., Вікторчук М.В. Поняття та особливості адміністративних процедур. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2019. Вип. 2. С. 182–190.

56. Ісаєнко І.І. Механізм координації у системі органів виконавчої влади: дис... канд. наук. держ. упр. : 25.00.02 : Одеса: Одеський регіональний інститут державного управління. 2010. 241 с.

57. Каленіченко Л.І. Державно-правовий примус та система його форм / Л.І. Каленіченко // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. 2017. С.89 92

58. Кельман М.М. Загальна теорія права : підручник / М.М. Кельман, О.Г. Мурашин. К. : Кондор, 2002. 353 с.

59. Кікінчук В.Ю. Поняття, ознаки та види адміністративних процедур. Право і безпека. 2020. №2(77)., с.64-68.

60. Кіяшко В.І. Правове регулювання діяльності керівника підприємства, установи, організації як учасника трудових правовідносин: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.05 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. 178 с.

61. Климчук Ю.В. Система принципів міжнародного гуманітарного права: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.11 : Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2002. 215 с.

62. Ключко А.М. Кадрове забезпечення органів внутрішніх справ України: порядок та основні елементи. Форум права. 2014. № 4. С. 175– 180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_4_32

63. Книш В.В. Принципи земельного права України: дисертація. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2006. 206 с.

64. Кобко Є.В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави: дис... д.ю.н. : 12.00.07 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2023. 400 с.

65. Коваленко Ю. О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 239 с.

66. Ковалів М.В., Гаврильців М.Т., Бліхар М.М. Конституційне право України: Навчальний посібник. Львів: ТОВ «Ліга-прес», 2014. 402 с.

67. Коваль Л.В. Адміністративне право. 3-є видання. К., 1998. 208 с.

68. Коваль О.А. Принципи процесуального права та їх втілення в законодавчій регламентації діяльності міліції України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2005. 198 с.

69. Кодекс адміністративного судочинства України: кодекс, закон від 06.07.2005 №2747-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. №35. Ст.446.

70. Колодій А.М. Принципи права України. К.: Юрінком 1998. 144с.

71. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України: підручник. Вид. 2-ге, змін. і допов. Київ: Істи-на. 2012. 528 с.

72. Конвенція Міжнародного союзу електрозв'язку: конвенція, міжнародний документ від 22.12.1992. Офіційний вісник України. 2007. №3. Ст.140.

73. Кононенко Д. В. Адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 827–829.

74. Кононенко Д. В. Адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 827–829.

75. Кононенко Д. В. Мета та завдання формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 берез. 2023 р.)*. Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 144–146.

76. Кононенко Д. В. Міжнародно-правові засади державної політики у сферах електронних комунікацій. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.

77. Кононенко Д. В. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 3. С. 306–310.

78. Кононенко Д. В. Принципи формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Юридична наука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 176–181.

79. Кононенко Д. В. Стан формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій в умовах воєнного стану. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 121–123.

80. Кононенко Д. В. Сутність та зміст державної політики у сферах електронних комунікацій. *KELM*. 2024. № 7 (67). Р. 325–329 (Республіка Польща).

81. Конопльов В.В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ: дис... д.ю.н. : 12.00.07 : Харків: Кримський юридичний інституту ХНУВС. 2006. 413 с.

82. Конституційне право України : навч. посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. Оцінювання. Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, І. І. Дахова та ін.. Харків : Право, 2021. 368 с.

83. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Офіційний вісник України. 2010. №72/1. Ст.2598.

84. Короткий оксфордський політичний словник. За ред. І. Макліна, А. Макмілана. Пер. з англ. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2005. 789 с.
85. Костенко О.М. Верховенство закону чи моралі? Проблеми правової футурології. Публічне право. 2015. № 1. С. 173–179.
86. Краснолюбов І. Яковець І. Актуальні питання організації та здійснення громадського контролю за поведінкою осіб, умовно-достроково звільнених від відбування покарання. Вісник Національної академії прокуратури України. 2010. №2(18)., с.74-79.
87. Криворучко, О. М., & Ковальова, О. П. (2023). Теоретичні положення кадрового забезпечення корпоративного менеджменту. Вісник економіки транспорту і промисловості, (81-82), 281-289. URL: <http://btie.kart.edu.ua/article/download/287263/281171>
88. Круглов О.М. Доказування і докази у справах про адміністративні правопорушення посадових осіб: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Харків: Запорізький юридичний інститут МВС України. 2003. 222 с.
89. Крук С. І. Методологія побудови інституційних механізмів державного управління у сфері національної безпеки. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2018. Т. 29 (68). № 6. С. 8–11.
90. Куліш А.М. Правоохоронна система України: адміністративно-правові засади організації та функціонування: дис... д.ю.н. : 12.00.07 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2009. 432 с.
91. Кульман А. Економічні механізми: Пер. з франц. К.: Прогрес, 2003. 296
92. Куркова К.А. Поняття та сутність адміністративно-правового механізму забезпечення науково-технологічного розвитку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2020. № 48. С. 37-40.

93. Курусь Т. В. Співвідношення нормативної діяльності із суміжними правовими поняттями. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. № 6-3. Т. 1. С. 9 – 11

94. Кучеренко О. О. Методологічні засади аналізу державної політики. Збірник наукових праць УАДУ. за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. К. : Видавництво УАДУ, 2001. № 1. С. 471-482.

95. Лабенська Л.Л. Правовий статус депутатів місцевих рад: дисертація. Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 2004. 186 с.

96. Лаврів О.Я. Система принципів трудового права України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.05 : Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національна академія наук України. 2006. 211 с.

97. Литвинов О.М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади): дис. д.ю.н. : 12.00.08 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. 432 с.

98. Лихолоб В. Г. Органи внутрішніх справ у боротьбі із злочинністю : морально-правовий аспект реалізації закону / Василь Григорович Лихолоб. К. : Вища школа, 1991. 176 с.

99. Личенко І.О. Адміністративно-правовий захист права власності в Україні: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2009. 264 с.

100. Лівенцова В.А. Формування культури професійного спілкування у майбутніх менеджерів невиробничої сфери: дис... канд. пед. наук : 13.00.04 : Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. 2002. 232 с.

101. Лозинський Ю.Р. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів по протипожежній профілактиці на залізничному

транспорті: дис... канд. юрид. наук : Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2010. 236 с.

102. Майоров В.В. Поняття та складники адміністративно-правового механізму реформ у Національній поліції України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. №41. Том 1., с.94-96.

103. Малюга В.І. Принципи організації та діяльності прокуратури України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.10 : Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2002. 205 с.

104. Марущак О.А. Нормативно-правове регулювання міжнародної діяльності Міністерства молоді та спорту України. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». №5. 2024., с.580-586.

105. Мельник М.І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис... д.ю.н. : 12.00.08 : Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 2002.

106. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: Навчальний посібник. За заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.

107. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. 1-е видання. – Київ: «Українська радянська енциклопедія», 1974. 865 с.

108. Миргород-Карпова В. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення контролю за міжнародними фінансами в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2018. 258 с.

109. Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ): стаття від 22.05.2025. Офіційний веб-сайт Постійного представництва України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2616-itu>.

110. Міцук І.М. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до педагогічної комунікації: дис... канд. юрид. наук : 13.00.04 : Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі України. 2009. 255 с.

111. Москвич Л.М. Організаційно-правові проблеми статусу суддів: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.10 : Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2003. 224 с.

112. Мрінська О.В. регіональна політика в країнах Європейського Союзу і можливості використання її досвіду в Україні (Суспільно-географічне дослідження) : дис... канд. географ. наук. : 11.00.02 : Київ: Національна академія наук України інститут географії. 2004. 223 с.

113. Муравйов К. В. Поняття механізму реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. Вісник пенітенціарної асоціації України. 2017. № 1. С. 48–56.

114. Мухін В.В. Індивідуальний правовий акт: поняття та місце в системі права. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». Т. 1. 2018. С. 34–36.

115. Наконечна І. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки в умовах євроінтеграції: питання теорії і практики : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2023. 412 с.

116. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка.- К.: Атіка, 2005.-1064 с.

117. Негодченко В. О. Адміністративно-правові засоби забезпечення обігу інформації підрозділами інформаційно-аналітичного забезпечення органів внутрішніх справ. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2015. № 18. С. 149–153.

118. Нечипоренко А.О. Нормотворчість в Україні: поняття, види, напрями удосконалення: автореферат. дис... канд. юрид. наук: Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2015. 21 с.

119. Ніколіна К.В. Належна юридична процедура: теоретичні аспекти визначення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип 94., с.44-46.

120. Новий Тлумачний словник української мови у чотирьох томах 42 000 слів. Укладачі: проф. В.В. Яременко, кандидат філологічних наук О.С. Сліпушко. Київ: вид-во «Аконіт», 2000. 3690 с.
121. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. 2-е вид. К.: АКОНІТ, 2004. Т. 3: П – Я. 862 с.
122. Оболенський О. Ю. Організаційний механізм регулювання економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економіки». О. Ю. Оболенський. Донецьк, 2001. 33 с.
123. Оксін В. Сутність адміністративних процедур вирішення питань місцевого значення в Україні. Вісник АПСВТ. 2020. №3-4., с.26-34.
124. Олефір В.І. Державна міграційна політика України (організаційно-правовий аспект): дис... д.ю.н. : 12.00.07 : Київ: Національна академія внутрішніх справ України. 2005. 497 с.
125. Оніщенко Н. М. Правове регулювання та правовий вплив: поняття, взаємозумовленість та відмінність. Держава і право: зб. наук. праць. Вип. 25. Київ: Інститут держави і права ім. Корещького НАН України, 2004. С. 3–5.
126. Органи державної влади України / За ред. В.Ф.Погорілка: Монографія. К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корещького, 2002. 592 с.
127. Організація діяльності поліції зарубіжних країн: навчальний посібник / В.О. Зарасило, В.О. Басс, І.Р. Курилін, С.І. Братков. Київ: Акад. управління МВС, 2007. 250 с.
128. Основи законодавства України: ч. 1. Дзейко Ж.О., Нечипоренко О.Ю., Пониматченко Ю.А. та ін. Вінниця: Нова книга, 2001. 608 с.
129. Осокін М.Г., Осокіна А.В. Цифрові комунікації в системі управління бізнесом. Економіка та суспільство. 2024. Випуск №64.

130. Остапенко О. І. Адміністративне право України (загальна частина) : навч. посіб. Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін. ; Вид. 2-е, доп. Львів : СПОЛОМ, 2021. 616 с.
131. Остапчук Ю. Роль електронної комунікації в інформаційному суспільстві. Вісник Книжкової палати. 2016. №5., с.38-40.
132. Павленко С.В. Сутність кібербезпеки у теорії інформаційного права. Право та державне управління. 2021. № 2. С. 28–33
133. Павлов Д. М. Адміністративне право : Загальна частина : Конспект лекцій. К. : МАУП, 2007. 136 с. Бібліогр. С. 123–128
134. Пархоменко Н.М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Пархоменко Наталія Миколаївна. К., 2009. 442 с.
135. Пархоменко Н.М., Легуша С.М. До визначення змісту загальних (філософських) методів теорії держави і права. Часопис Київського університету права. 2008. №1., с.26-31.
136. Педагогічний словник за ред. М. Д. Ярмаченка. К: Пед. думка, 2001. 516 с.
137. Перегуда Є.В. Політологія: навчальний посібник. Є.В. Перегуда, В.Ф. Панібудьласка, В.Л. Семко, Н.І. Рижко, С.Д. Місержи, В.Л. Стеценко, В.Л. Згурська, В.П. Третяк. К.: КНУБА, 2011. 216 с.
138. Перепелюк А. Механізм правозастосування: структура та принципи організації. Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. ре дкол.: В. Я. Тацій та ін. Х. : Прав о, 2012. № 3 (70). 320 с., с.274-282.
139. Перепелюк А.М. Механізм застосування права: структура та критерії ефективності (загальнотеоретичний аспект): дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2016. 225 с.
140. Петрук Н.К. Організація як суспільний феномен: засади соціально-філософського аналізу. К.: Центр духовної культури. 2004. № 43.

141. Питання Міністерства цифрової трансформації: постанова, положення від 18.09.2019 №856. Офіційний вісник України. 2019. №80. Ст.2736.
142. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ: Підручник. За ред. Ю.Ф. Кравченка. К.: НАВСУ, 1999. 702 с.
143. Подорожній Є.Ю. Особливості юридичної відповідальності у трудовому праві України: дис. д.ю.н. : 12.00.05 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2016. 424 с.
144. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. за ред. Ю. С. Шемшученко, В. Д. Бабкін; упоряд. В. П. Горбатенко, А. Г. Саприкін. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
145. Політологічний енциклопедичний словник. Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. 2-е вид., доп і перероб. К. : Генеза, 2004. 736 с.
146. Політологія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях). за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 540 с.
147. Політологія: підручн. для вищ. навч. Закладів. за заг. ред. Ю. І. Кулагіна, В. І. Полуріза. К. : Альтерпрес, 2002. 612 с.
148. Порєбняк С. Основні вимоги, що впливають з принципу верховенства права. Вісник академії правових наук України. 2007. №4(51)., с.41-53.
149. Про адміністративну процедуру: закон від 17.02.2022 №2073-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. №15. Ст.50.
150. Про державно-приватне партнерство / Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17/conv#Text>
151. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: закон від 15.05.2003 №755-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №31. Ст.263.

152. Про електронні комунікації: закон від 16.12.2020 №1089-IX. Офіційний вісник України. 2021. №6. Ст.306.

153. Про електронну комерцію: закон від 03.09.2015 №675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №45. Ст.410.

154. Про затвердження Положення про електронну регуляторну платформу: постанова, положення від 01.05.2024 №236. Офіційний вісник України. 2024. №51. Ст.3135.

155. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України: постанова від 26.11.2014 №671. Офіційний вісник України. 2014. №97. Ст.2796.

156. Про затвердження Порядку ведення реєстру ліцензій на користування радіочастотним спектром: закон від 06.07.2022 №96. Офіційний вісник України. 2022. №64. Ст.3896.

157. Про затвердження Порядку випробування параметрів електронних комунікаційних мереж та якості електронних комунікаційних послуг: постанова, порядок від 03.01.2024 №2. Офіційний вісник України. 2024. №19. Ст.196.

158. Про затвердження Порядку маршрутизації трафіка при наданні послуг міжособистісних електронних комунікацій з використанням нумерації: постанова, порядок від 09.11.2022 №209. Офіційний вісник України. 2022. №98. Ст.6160.

159. Про затвердження Правил надання та отримання електронних комунікаційних послуг: постанова від 25.06.2025 №761. Урядовий кур'єр. 2025. №132.

160. Про захист персональних даних: закон від 01.06.2010 №2297-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. №34. Ст.481.

161. Про Кабінет Міністрів України: закон від 27.02.2014 №794-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2014. №13. Ст.222.

162. Про комітети Верховної Ради України: закон від 04.04.1995 №116/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. №19. Ст.134.
163. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон від 02.03.2015 №222-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №23. Ст.158.
164. Про міжнародні договори України: закон від 29.06.2004 №1906-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. №50. Ст.540.
165. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку: закон від 16.12.2021 №1971-IX. Офіційний вісник України. 2022. №16. Ст.838.
166. Про оборону України: закон від 06.12.1991 №1932-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. №9. Ст.106.
167. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: закон від 05.04.2007 №877-V. Офіційний вісник України. 2007. №44. Ст.1771.
168. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон від 05.10.2017 №2163-VIII. Офіційний вісник України. 2017. №91. Ст.2765.
169. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України дев'ятого скликання: постанова, перелік від 29.08.2019 №19-IX. Відомості Верховної ради України. 2019. №35. Ст.147.
170. Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України: указ, положення від 30.01.2019 №23/2019. Офіційний вісник України. 2019. №13. Ст.468.
171. Про правовий режим воєнного стану: закон від 12.05.2015 №389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №28. Ст.250.
172. Про Регламент Верховної Ради України: закон від 10.02.2010 №1861-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010, №14. Ст.412.
173. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року / Розпорядження Кабінету

Міністрів України; Стратегія від 14.04.2021 № 366-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-p/conv#Text>

174. Про схвалення Стратегії розвитку сфери електронних комунікацій України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках / Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 04.06.2025 № 546-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/546-2025-p#Text>

175. Пробко І.Б. Провадження у справах про порушення законодавства з фінансових питань: автореф. дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Львів: Львівський Державний університет внутрішніх справ. 2009. 19 с.

176. Прокопенко В.І. Трудове право України: Підруч. – Х.: Консум, 1998. 480 с.

177. Прокопенко Л.Л. Державне управління освітою в Україні: становлення та розвиток (IX – початок XX ст.): дис... д.н. з д.у.: 25.00.01: Дніпропетровськ: Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. 2010. 442 с.

178. Пузирний В.Ф. Правове регулювання праці осіб, як вимагають особливого захисту: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.05 : Київ: Київський університет права НАН України. 2005. 197 с.

179. Радиш Я.Ф., Поживілова О.В., Васюк Н.О. Кадрове забезпечення охорони здоров'я України: сутність понять. Економіка та держава. 2012. №1. С.97-101

180. Радченко О.В. Ціннісний вимір трансформації державно-політичного режиму в Україні: дис... д.н. держ. упр. : 25.00.02 : Харківський регіональний інститут державного управління. 2010. 481 с.

181. Регулятор не погодив єдиний законопроект про електронні комунікації / URL: <https://biz.nv.ua/ukr/tech/zakon-pro-elektronni-komunikaciji->

nrzi-ne-rekomenduvala-zakonoproekt-do-rozglyadu-novini-ukrajini-50073514.html

182. Резнік О.І. Періодизація історико-правового процесу: концептуальні аспекти: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 :Одеса: Одеська національна юридична академія. 2008. 190 с.

183. Ринажевський Б.М. Адміністративно-правове регулювання діяльності військової служби правопорядку у Збройних Силах України: дис... д.ю.н. : 12.00.07 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2010. 339 с.

184. Романов В. Є. Державна політика: аналіз та механізми її впровадження. В. Є. Романов, О. М. Рудік, Т. М. Брус. Дніпропетр. : ДРІДУ НАДУ, 2003. 72 с.

185. Романюк Л.Б. Поняття комунікації у світовій та вітчизняній науці. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2023. №2., с.193-197.

186. Руднєва О.М. Гендерна рівність у праві України: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2002. 178 с.

187. Салманова О. Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 20 с.

188. Салманова О.Ю. Правові акти в управлінській діяльності Національної поліції України: дис... д.ю.н. : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2016. 455 с.

189. Серeda В. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р.В. В. Адміністративне право: навчальний посібник. В. В. Серeda, З. Р. Кісіль, Р.-В. В. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 520 с.

190. Середа О.О. Правова процедура: теоретико-правові засади та практичні виміри: автореф. дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. 2008. 16 с.
191. Ситник Г.П. Національна безпека України: теорія і практика: навч. Посібник. К.: Кондор, 2007. 614 с.
192. Скворцов С.С. Адміністративний договір як засіб управлінської діяльності Автореф. дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.07. Х.: НУВС, 2005. 25 с.
193. Скидан О.В. Організаційно-економічний механізм формування аграрної політики України: дис.. д.е.н. : 08.00.03 : Житомир: Житомирський національний агроекологічний університет. 2009. 462 с.
194. Скотний П.В., Лепак Т.А. Використання механізмівдержавно-приватного партнерствадля стимулювання розвиткумалого та середнього бізнесу. ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД. Вип № 7. 2025 URL: file:///G:/DOWNLOADS/Inv+7-2025_St23.pdf
195. Сливка С.С. Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста: дис... д.ю.н.. : 12.00.12 : Львів : Львівський інститут внутрішніх справ при Національній академія внутрішніх справ України. 2002. 405 с.
196. Слинько Д.В. Процесуально-правовий механізм формування і прийняття рішень в органах внутрішніх справ: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 189 с.
197. Словник іншомовних слів. уклад.: Л. О. Пустовіт та ін.. К.: Довіра, 2000. 1326 с.
198. Словник іншомовних слів. уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапути. К.:Наук. думка, 2000. 680 с.
199. Словник синонімів української мови: в 2 т. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головошук та ін. Київ: Наукова думка, 1999–2000. Т. 2. 954 с.
200. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 1973. Стор. 254.

201. Сосновик О.О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо надання адміністративних послуг: організаційно-правові питання: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2008. 216 с.

202. Статут Міжнародного союзу електрозв'язку: статут, міжнародний документ від 22.12.1992. Офіційний вісник України. 2007. №3. ст.140.

203. Стеценко С. Г. Адміністративне право України Навчальний посібник. К Атіка, 2007. 624 с.

204. Тацій В. Актуальні питання розвитку вітчизняного конституціоналізму на сучасному етапі державотворення. Вісник Академії правових наук України. 2008. №3(54) .С.35-42.

205. Теорія держави і прав. Академічний курс: підручник. За заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К. 2006., с.32-33.

206. Теорія держави і права : навчальний посібник. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г., Тицька Я О., Атаманова Н.В., Арабаджи Н.Б. Міжнародний гуманітарний ун-т. 2021. 193 с.

207. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

208. Тернопільська В.І. Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності: дис... д.п.н. : 13.00.07 : Київ: Інститут проблем виховання АПН України. 2009. 573 с.

209. Тиндик Н. П. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2009. 526 с.

210. Тлумачний словник української мови. укладачі Ковальова Т. В., Коврига Л. П. Харків : Синтекс, 2005. 672 с.

211. Тлумачний словник української мови. Харків: ФОЛІО, 2002. 543 с.

212. Тлумачний словник української мови: Понад 12500 статей (близько 40 000 слів). За ред. д-ра філологічних наук, проф. В. С. Калашника. 2-ге вид., випр. і доп. Х.: Прапор, 2005. 992 с.

213. Тополянська Т.О. Конституційно-процесуальні основи реалізації права законодавчої ініціативи: автореф. дис... канд. юрид. наук. : 12.00.02 : Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України. 2009. 22 с.

214. Торбич А. В. Сутність та значення кадрового забезпечення в системі управління підприємством. Академічні візії. 2024. Вип. 36. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14029878>

215. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: угода, міжнародний документ від 27.06.2014. Офіційний вісник України. 2014. №75. Ст.2425.

216. Угровецький О. П. Система оподаткування в Україні: становлення, адміністрування, реформування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 365 с.

217. Федорчук О. Принципи права у системі гарантій захисту прав і законних інтересів платників податків. Право України. 2003. № 9. С. 35.

218. Філософський енциклопедичний словник. Ю. М. Вільчинський. К. : «Абрис», 2002. 743 с.

219. Філософський словник. за ред. В. І. Шинкарука. К.: Головна редколегія УРЕ, 1973. 560 с.

220. Фуртак І.І. Механізм державного управління у сфері охорони здоров'я в контексті європейської інтеграції України: дис... канд. наук. держ. упр. : 25.00.02 : Львів: Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. 2009. 244 с.

221. Харитонов О.В. Дозвільна система в Україні: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2004. 197 с.

222. Харченко Л. М. Соціальні комунікації : навчально-методичний посібник. Переяслав : «Видавництво КСВ», 2021. 76 с

223. Хміль М.М. Принцип неприпустимості зловживанням правом (теоретико-правові аспекти): дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2005. 199 с.

224. Цифрове врядування : монографія. О. В. Карпенко, Ж. З. Денисюк, В. В. Наместнік [та ін.] ; за. ред. О. В. Карпенка. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. 336 с.

225. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.07 : Ірпінь: Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». 2008. 217 с.

226. Чупринська Є. Процесуальні повноваження Верховного Суду України в кримінальному провадженні. Вісник національної академії прокуратури України. 2013. №1., с.110-115.

227. Шмаленя С.В. Особливості застосування аналогії права при вирішенні юридичних справ: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.01 : Запоріжжя: Інститут права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету. 2008. 236 с.

228. Штангерт М.Й. Філософські проблеми правового виховання молоді (на прикладів закладів освіти МВС України): дис... канд. юрид. наук : 12.00.12 : Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2006. 240 с.

229. Шумейло Т.А. Поняття та ознаки адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні. Юридична наука. 2020. №8(110). С 169-176.

230. Щокіна О.О. Правовий звичай міжнародної торгівлі як джерелом міжнародного приватного права: дис... канд. юрид. наук. : 12.00.03 : Харків: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. 2005. 198 с.

231. Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т.1: А-Г. 672 с.

232. Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Укр. енцикл., 1998 т. 4: Н-П. 2002. 720 с.

233. Ющик О.І. Теоретичні проблеми законодавчого процесу: дис... д.ю.н. : 12.00.01 : Київ: Інститут держави і права імені В.М. Корецького. 2005. 103 с.

234. A Comprehensive Guide to the Electronic Communications Privacy Act (ECPA) / URL: <https://jatheon.com/blog/ecpa-explained/>

235. Assessing China's Digital Silk Road Initiative / URL: <https://www.cfr.org/china-digital-silk-road/>

236. Digital Agenda / URL: <https://www.bundeswirtschaftsministerium.de/Redaktion/EN/Artikel/Digital-World/digital-agenda.html>

237. Digital Business Laws and Regulations China 2025 / URL: <https://iclg.com/practice-areas/digital-business-laws-and-regulations/china>

238. Electronic Communications Privacy Act (ECPA) / URL: <https://epic.org/ecpa/>

239. Introduction to International Standards in Power Electronics / URL: https://www.monolithicpower.com/en/learning/mpscholar/analog-vs-digital-control/regulatory-standards-and-compliance/introduction?srsId=AfmBOooy9pNhDvHm6ZKPtZUGjR8UovItgEV0_4Lf2ngllwzqIh0wZNc

240. Metana Editorial Which State Has the Most IT Companies in the USA? / URL: <https://metana.io/blog/which-state-has-the-most-it-companies-in-the-usa/>

241. Philippe Gröschel What will be the digital policy priorities of the new German Government? / URL: <https://www.telefonica.com/en/communication-room/blog/digital-policy-priorities-german-government/>

242. Prawo komunikacji elektronicznej w końcu przyjęte. Jakie są nowe obowiązki przedsiębiorców komunikacji elektronicznej? / URL: <https://www.traple.pl/pke/>

243. Public-private partnerships for cybersecurity / URL: <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/package-better-business-environment-for-digital-networks-services/file-public-private-partnerships-for-cybersecurity>

244. Tajemnica komunikacji elektronicznej – najważniejsze zasady wynikające z ustawy Prawo komunikacji elektronicznej / URL: <https://www.parp.gov.pl/component/content/article/88398:tajemnica-komunikacji-elektronicznej-najwazniejsze-zasady-wynikajace-z-ustawy-prawo-komunikacji-elektronicznej>

245. The Federal Communications Commission (FCC) / URL: <https://www.ntia.gov/book-page/federal-communications-commission-fcc>

246. Understanding China's Digital Economy: Policies, Opportunities, and Challenges / URL: <https://www.china-briefing.com/news/understanding-chinas-digital-economy-policies-opportunities-and-challenges/>

247. Understanding the Electronic Communications Privacy Act (ECPA) / URL: <https://www.leapxpert.com/electronic-communications-privacy-act-ecpa-explained/>

248. Założenia nowego prawa komunikacji elektronicznej / URL: <https://www.ifirma.pl/blog/prawo-komunikacji-elektronicznej-juz-opublikowane-nowe-zasady-zgod-marketingowych-w-2024-roku/>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Кононенко Д. В. Принципи формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Юридична наука*. 2020. № 3. Т. 2. С. 176–181.
2. Кононенко Д. В. Адміністративні процедури формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 827–829.
3. Кононенко Д. В. До характеристики системи нормативно-правового регулювання державної політики у сферах електронних комунікацій. *Право і суспільство*. 2024. № 5. С. 895–900.
4. Кононенко Д. В. Сутність та зміст державної політики у сферах електронних комунікацій. *KELM*. 2024. № 7 (67). Р. 325–329 (Республіка Польща).
5. Кононенко Д. В. Поняття адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 3. С. 306–310.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Кононенко Д. В. Міжнародно-правові засади державної політики у сферах електронних комунікацій. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.
7. Кононенко Д. В. Стан формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій в умовах воєнного стану. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*:

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 121–123.

8. Кононенко Д. В. Мета та завдання формування та реалізації державної політики у сферах електронних комунікацій. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 144–146.